

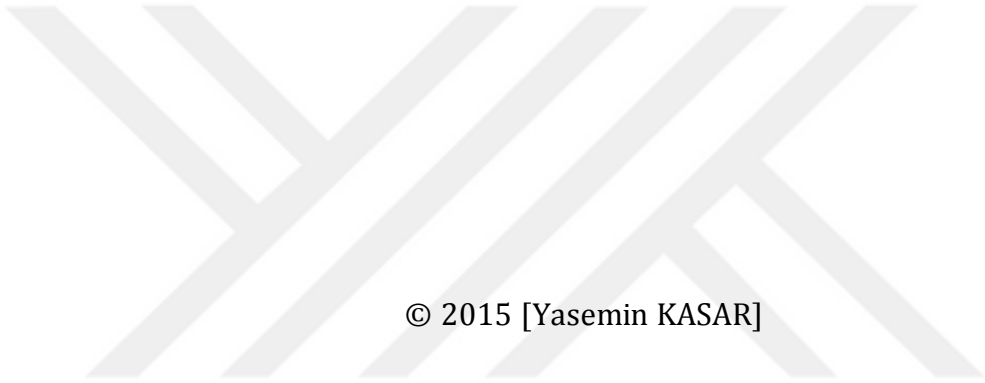
**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**RUMKALE ARKEOLOJİK SİT ALANI VE YAKIN ÇEVRESİNİN
EKOTURİZM POTANSİYELİNİN PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yasemin KASAR

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Candan KUŞ ŞAHİN**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI
ISPARTA - 2015**

© 2015 [Yasemin KASAR]

TEZ ONAYI

Yasemin KASAR tarafından hazırlanan "**Rumkale Arkeolojik Sit Alanı Ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi**" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü **Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak başarı ile savunulmuştur.

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Candan KUŞ ŞAHİN
Süleyman Demirel Üniversitesi

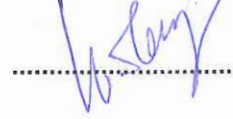
Jüri Üyesi

Doç. Dr. Latif Gürkan KAYA
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Mehmet TOPAY
Süleyman Demirel Üniversitesi

Enstitü Müdürü

Doç.Dr.Yasin TUNCER

.....

TAAHHÜTNAME

Bu tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını beyan ederim.

Yasemin KASAR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ	3
2.1. Tarihi ve Doğal Çevrelerde Koruma	3
2.1.1. Koruma kavramı	4
2.1.2. Korunacak değerler	5
2.1.2.1. Kültür varlıkları	5
2.1.2.2. Tabiat varlıkları	6
2.1.3. Türkiye'de kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve koruma yaklaşımları	6
2.2. Sit Kavramı ve Çeşitleri	10
2.2.1. Sit kavramı	10
2.2.2. Unesco'nun sit kavramıyla ilgili tanımlamaları	11
2.2.3. Sit çeşitleri	12
2.2.3.1. Doğal sit	12
2.2.3.2. Tarihi sit	14
2.2.3.3. Kentsel sit	15
2.2.3.4. Arkeolojik sit	15
2.3. Arkeolojik Sit Alanları ve Planlama Yaklaşımları	17
2.3.1. Planlamanın tanımı	17
2.3.2. Koruma amaçlı imar planı	17
2.3.3. Çevre düzenleme projesi	18
2.3.4. Sürdürülebilir planlama kavramı	18
2.3.5. Türkiye'de planlama olgusu	19
2.4. Arkeolojik Sit Alanları ve Turizm Yaklaşımı	20
2.4.1. Turizm kavramı	20
2.4.2. Turizm ve çevre ilişkisi	22
2.4.2.1. Turizmin ekoloji üzerine etkileri	24
2.4.2.2. Turizmin sosyo-kültürel çevre üzerine etkileri	26
2.4.2.3. Turizmin ekonomik etkileri	27
2.4.3. Sürdürülebilir turizm	28
2.4.4. Alternatif turizm	29
2.4.5. Ekoturizm	30
2.4.5.1. Ekoturizmin tarihsel gelişimi ve tanımı	30
2.4.5.2. Ekoturizmin özellikleri	32
2.4.5.3. Ekoturizmin ilkeleri ve amaçları	33
2.4.5.4. Ekoturizmin önemi	34
2.4.5.5. Ekoturizmin diğer turizm çeşitleri ile ilişkisi	35
2.4.5.6. Ekoturizmin etkileri	39
2.4.5.7. Ekoturizm planlaması	42

2.4.5.8. Ekoturizm ve korunan alanlar	44
2.4.5.9. Ekoturizm ve taşıma kapasitesi	46
2.4.5.10. Ekoturist kavramı	47
2.4.5.11. Eko konaklama işletmeleri	48
2.4.5.12. Tur operatörleri, acentalar ve işletmeler	49
2.4.6. Ekoturizm etkinliklerinin sınıflandırılması	50
2.4.6.1. Öğrenmeye dayalı ekoturizm etkinlikleri	50
2.4.6.1.1. Bilim turizmi	50
2.4.6.1.2. Kültür turizmi	54
2.4.6.1.3. İnanç turizmi	55
2.4.6.2. Dinlenmeye dayalı ekoturizm etkinlikleri	56
2.4.6.2.1. Kamp/karavan turizmi	56
2.4.6.2.2. Yayla turizmi	56
2.4.6.3. Eğlenceye dayalı ekoturizm etkinlikleri	57
2.4.6.3.1. Maceraya dayalı aktiviteler	57
2.4.6.3.2. Sportif aktiviteler	59
2.4.7. Ekoturizm faaliyetleri	61
2.4.7.1. Dünya'da ekoturizm faaliyetleri	61
2.4.7.2. Türkiye'de ekoturizm faaliyetleri	62
2.5. Yavaş Şehir Hareketi	63
3. MATERYAL VE YÖNTEM	66
3.1. Materyal	66
3.1.1. Nizip ilçesinin konumu	69
3.1.2. Yavuzeli ilçesinin konumu	70
3.1.3. Halfeti ilçesinin konumu	70
3.2. Yöntem	73
3.2.1. Veri toplama yönteminin seçimi	75
3.2.1.1. Anket tasarımı	76
3.2.1.2. Örneklememe metodu ve örnek büyüklüğü	77
3.2.1.3. Anket çalışmalarının gerçekleştirilmesi	78
3.2.1.4. Veri analizi	78
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	79
4.1. Araştırma Alanına İlişkin Bulgular	79
4.1.1. Araştırma alanının fiziki ve coğrafi yapısı	79
4.1.1.1. Topoğrafik yapı	79
4.1.1.2. Jeolojik yapı	82
4.1.1.3. Hidrografik yapı	84
4.1.1.3.1. Akarsular	84
4.1.1.3.2. Baraj gölleri	89
4.1.1.4. Bitkisel materyal	95
4.1.1.5. Fauna	98
4.1.1.6. Toprak	100
4.1.1.7. İklim	101
4.1.1.8. Ulaşım	101
4.1.2. Araştırma alanının sosyo-ekonomik yapısı	104
4.1.2.1. Demografik yapı	104
4.1.2.2. Bölgesel ekonomik faaliyetler	105
4.1.2.2.1. Turizm	105
4.1.2.2.2. Tarım	109

4.1.2.2.3. Hayvancılık.....	109
4.1.2.2.4. Sanayi	110
4.1.3. Araştırma alanının kültürel yapısı.....	110
4.1.3.1. Kale	110
4.1.3.2. Aziz Nerses Kilisesi	113
4.1.3.3. Halfeti-Savaşan Köyü Kilisesi.....	114
4.1.3.4. Barşavma Manastırı.....	115
4.1.3.5. Sarnıç-kuyu.....	117
4.2. Ziyaretçilere İlişkin Anket Sonuçları.....	129
4.2.1. Denek profili.....	129
4.2.2. Deneklerin Rumkale ziyaretleri ile ilgili bilgiler	132
4.2.3. Deneklerin tercihler ve nedenlerine ilişkin bulguları	133
4.2.4. Deneklerin ekoturizm etkinlikleri ile ilgili bulguları	135
4.3. Uzmanlara İlişkin Röportaj (Mülakat) Sonuçları.....	139
4.4. Rumkale ve Yakın Çevresinde Geliştirilebilecek Ekoturizm Çeşitleri.....	143
5. TARTIŞMA VE SONUÇLAR.....	156
5.1. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi	156
5.2. Rumkale ve Yakın Çevresinde Karşılaşılan Sorunlar	159
5.3. Rumkale ve Yakın Çevresinin Planlama ve Sürdürülebilir Kullanımına Yönelik Çözüm Önerileri	162
KAYNAKLAR.....	166
EKLER.....	175
EK A. Anket Formu	176
ÖZGEÇMİŞ.....	180

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

RUMKALE ARKEOLOJİK SİT ALANI VE YAKIN ÇEVRESİNİN EKOTURİZM POTANSİYELİNİN PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yasemin KASAR

Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Candan KUŞ ŞAHİN

Doğal ve kültürel değerler, bütün insanlara ait ortak değerlerdir. Bu değerlerin gelecek nesillere aktarılması gerekliliği sonucunda, koruma kavramı ve bu alanda yapılan çalışmalar önem kazanmıştır. Türkiye'de ise koruma kavramı, tek anıt korumasından başlamış ve günümüzde tarihi çevre korumasına kadar ulaşmıştır.

Bu çalışmada; hem doğal hem de kültürel peyzaj değerleri açısından oldukça zengin bir alan olan Rumkale'nin, mevcut doğal ve kültürel zenginliğini sürdürülebilirliğini sağlayabilecek bir turizm türü olan ekoturizm yaklaşımı doğrultusunda incelemesi yapılmıştır.

Bu kapsamda; koruma kavramı ve korunacak değerler belirtilerek Türkiye'deki kültür ve tabiat varlıklarının korunması, arkeolojik sit alanları ve planlama yaklaşımları ile arkeolojik sit alanlarının sorunları belirtilmiştir. Rumkale'nin fiziki, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı irdelenerek, çalışma alanı ve yakın çevresinin günümüzdeki mevcut durumu üzerinde durulmuştur. Rumkale ve yakın çevresi için sorunlar saptanarak, planlama ve sürdürülebilir kullanımına yönelik çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rumkale, Gaziantep, Arkeolojik Sit, Ekoturizm, Peyzaj Mimarlığı, Yavaş Şehir.

2015, 180 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

EVALUATION OF ECOTOURISM POTENTIAL OF RUMKALE ARCHEOLOGICAL SITES AND ITS ENVIRONMENTS FOR LANDSCAPE ARCHITECTURE

Yasemin KASAR

**Süleyman Demirel University
Graduate School of Applied and Natural Sciences
Department of Landscape Architecture**

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Candan KUŞ ŞAHİN

Natural and cultural heritages are the common values of all mankind. It is necessary to transfer those values to next generations. Hence, it is became important issue to study that area and reserve for next generations. The issue of protection has generated from monumet protection and expanded to historical environment preservations in Turkey.

In this study; the area of Rumkale that has very rich natural and cultural landscape values has been selected to study for ecotourism values. Hence, natural and cultural heritages of that area were investigated carefully toensure the sustainability of the natural and cultural richness.

In this context, the concept of protection of cultural and natural assets were studied by specifying values to be protected. However, the preservation of natural heritage, archaeological sites and problems with those approaches were described in that study. The current state and environment of Rumkale has been overviewed carefully. However, the physical, socio-economic and cultural structure of Rumkale was discussed. After collecting those information's and observations on problems, the potential solutions of Rumkale and its surroundings has been discussed and some planning alternatives for sustainable use have been introduced.

Keywords: Rumkale, Gaziantep, Archaeological Sites, Ecotourism, Landscape Architecture, Slow City.

2015, 180 pages

TEŞEKKÜR

Öğrencisi olduğum 2006 yılından yüksek lisans tez çalışmalarına kadar geçen sürede bilgi, öneri ve yardımlarını esirgemeyen, insani ve bilimsel değerleri ile emsal edindiğim, akademik anlamda gelişimime katkıda bulunurken sergilemiş olduğu hoşgörü ve nezaketten dolayı, birlikte çalışmaktan ve öğrencisi olmaktan onur duyduğum değerli hocam, tez danışmanım Sn. Yrd. Doç. Dr. Candan KUŞ ŞAHİN'e teşekkür ederim.

Karşılaştığımız her platformda tezim ile ilgili çalışmalarımı ilgi ile dinleyerek motivasyonumun artmasına destek olan Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Sn. Fatma ŞAHİN' e teşekkür ederim.

Bilgilerini, kaynaklarını ve arşivini paylaşarak her türlü doküman temininde yardımcı olan, mimarlığa dair eşsiz bilgilerini edindiğim Mimar Barış H. GÖREN' e teşekkür ederim.

Çalışma alanı ile ilgili tavsiyelerini paylaşarak engin gönüllülüğü ile zihnimde iz bırakan SOAS University of London'dan Arkeolog ve Sanat Tarihçi Prof. Dr. Scott REDFORD'a teşekkür ederim.

Yayımlamış olduğu bilimsel çalışmaları ile tezime katkıda bulunan Gaziantep Valiliği Kültür ve Turizm İl Müdürü Uzman Biyolog Sn. Ergün ÖZUSLU'ya teşekkür ederim.

Mülakat çalışmamda sorularıma ilgi ile cevap veren GAP Kırsal Kalkınma Koordinatörü Sn. Nihat ÖZDAL'a teşekkür ederim.

Çalışma alanına ilişkin kaynak ve veri temininde yardımlarını esirgemeyen Gaziantep Valiliği Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı'ndan Şehir Plancısı A. Murat ENDAMLİ'ye teşekkür ederim.

Çalışma alanı çevresinde doğa yürüyüşü eğitimine katılmama destek olan, anket çalışması sırasında taleplerimi geri çevirmeyen Zirve Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü Gaziantep Şubesi'ne teşekkür ederim.

4010-YL1-14 No'lu Proje ile tezimi maddi olarak destekleyen Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yönetim Birimi Başkanlığı'na teşekkür ederim.

Tezimin her aşamasında beni yalnız bırakmayan aileme, dostlarıma ve mesai arkadaşlarıma sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım.

Yasemin KASAR
ISPARTA, 2015

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 3.1. Rumkale'nin uydu fotoğrafı.....	66
Şekil 3.2. Rumkale'nin tarihi görüntüsü	67
Şekil 3.3. Rumkale kuzeyden görünüş	67
Şekil 3.4. Rumkale'nin tarihi görüntüsü	68
Şekil 3.5. Nizip ilçesi yönünden Rumkale.....	70
Şekil 3.6. Yavuzeli ilçesi yönünden Rumkale	70
Şekil 3.7. Halfeti ilçesi yönünden Rumkale	71
Şekil 3.8. Araştırma alanı idari bölünüşü.....	71
Şekil 3.9. Araştırma alanının ülke ve bölgedeki konumu	72
Şekil 4.1. Araştırma alanın eğim analizi	80
Şekil 4.2. Araştırma alanın eş yükselti analizi.....	81
Şekil 4.3. Araştırma alanın bakı analizi.....	82
Şekil 4.4. Gaziantep ili jeoloji haritası.....	84
Şekil 4.5. Türkiye coğrafyasında Fırat Nehri Havzası.....	85
Şekil 4.6. Nizip ilçesi hidrografi haritası	86
Şekil 4.7. Merzimen Çayı Vadisi.....	87
Şekil 4.8. Merzimen Çayı ile Fırat Nehri'nin birleşimi.....	88
Şekil 4.9. Merzimen Çayı'ndan Rumkale	88
Şekil 4.10. Merzimen Çayı'ndan Rumkale-hendek	88
Şekil 4.11. Birecik Barajı.....	90
Şekil 4.12. Baraj sularından etkilenen Nizip ilçesine bağlı Kamışlı köyü.....	90
Şekil 4.13. Baraj sularından etkilenen Nizip ilçesine bağlı Gümüşgün köyü	91
Şekil 4.14. Baraj sularından etkilenen Nizip ilçesine bağlı Erenköy	91
Şekil 4.15. Baraj sularından etkilenen Halfeti ilçesi.....	92
Şekil 4.16. Baraj sularından etkilenen Halfeti ilçesine bağlı Savaşan köyü ..	92
Şekil 4.17. Zeugma Antik Kenti'nde 2000 yılı kurtarma kazılarında ortaya çıkan bir mozaik.....	94
Şekil 4.18. Zeugma Antik Kenti'nde bulunan bir mozaik.....	94
Şekil 4.19. Nizip ilçesinin kuzey kesimlerinde görülen meşe toplulukları....	95
Şekil 4.20. Karagül, gonca hali.....	98
Şekil 4.21. Karagül, en büyük çiçekli hali.....	98
Şekil 4.22. Ulaşım için kullanılan taşıtlar	102
Şekil 4.23. Yavuzeli Kaymakamlığı'na ait sürat teknesi	102
Şekil 4.24. Gaziantep Valiliği'ne ait Kumla gemisi.....	103
Şekil 4.25. Birecik Barajı öncesi Rumkale	103
Şekil 4.26. Birecik Barajı sonrası Rumkale.....	104
Şekil 4.27. Nizip Zeugma festivali etkinlikleri	107
Şekil 4.28. Offshore Grand Prix yarışları	108
Şekil 4.29. Rumkale'nin kuzeydoğu yönünden görünüşü	110
Şekil 4.30. Rumkale'nin doğudan görünüşü	111
Şekil 4.31. Rumkale'nin batıdan görünüşü	111
Şekil 4.32. Rumkale doğu yapı kalıntıları	112
Şekil 4.33. Rumkale doğu yapı kalıntıları	112
Şekil 4.34. Rumkale güney,hendek.....	113
Şekil 4.35. Rumkale, Aziz Nerses Kilisesi doğu cephe genel görünüş	114
Şekil 4.36. Halfeti Savaşan Köyü Kilisesi	114

Şekil 4.37. Rumkale Barşavma Manastırı.....	115
Şekil 4.38. Rumkale doğu, Barşavma Manastırı	116
Şekil 4.39. Rumkale sarnıç.....	117
Şekil 4.40. Rumkale sarnıç duvarları	118
Şekil 4.41. Rumkale sivil mimarlık örnekleri.....	118
Şekil 4.42. D01 kapısının içten görünüşü	119
Şekil 4.43. D01 kapısının 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü	120
Şekil 4.44. D02 burcu.....	121
Şekil 4.45. Doğu surları 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü	122
Şekil 4.46. B01 kapısı	122
Şekil 4.47. B01 kapısı 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü	123
Şekil 4.48. B02 kapısı	124
Şekil 4.49. B02 kapısı 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü	124
Şekil 4.50. B03 kapısı	125
Şekil 4.51. B03 kapısı 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki içten görünüşü	125
Şekil 4.52. B04 yapısı	126
Şekil 4.53. B05 mağarası.....	126
Şekil 4.54. B06 kapısı	127
Şekil 4.55. B06 kapısı 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü	127
Şekil 4.56. B07 burcu	128
Şekil 4.57. B07 burcu 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü	128
Şekil 4.58. Batı surları	129
Şekil 4.59. Batı surları 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü	129
Şekil 4.60. Deneklerin yaş dağılımları	130
Şekil 4.61. Deneklerin meslek grupları.....	131
Şekil 4.62. Deneklerin eğitim durumları.....	131
Şekil 4.63. Deneklerin Rumkale'yi ziyaret sıklıkları	133
Şekil 4.64. Duraklı-Rumkale parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistler.....	144
Şekil 4.65. Duraklı-Rumkale parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistler.....	144
Şekil 4.66. Halfeti-Değirmen Deresi Kanyonu parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistler	145
Şekil 4.67. Halfeti-Değirmen Deresi Kanyonu parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistler	145
Şekil 4.68. Ehneş-Derbent-Kamışlı parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistler.....	146
Şekil 4.69. Ehneş-Derbent-Kamışlı parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistler.....	146
Şekil 4.70. Araştırma alanında gözlenen arı kuşu.....	148
Şekil 4.71. Salvia sp.	149

Şekil 4.72. <i>Ranunculus damescanus</i> Boiss.	149
Şekil 4.73. <i>Onosma</i> sp.	149
Şekil 4.74. <i>Papaver</i> sp.	149
Şekil 4.75. <i>Scilla mesopotamica</i> Speta.....	150
Şekil 4.76. Araştırma alanında su altında kalan yapılardan Halfeti Ulu Cami.....	151
Şekil 4.77. Araştırma alanında su altında kalan yapılardan tarihi Çekem mezarlığı.....	151
Şekil 4.78. Araştırma alanında su altında kalan yapılardan Savaşan Köyü Cami minaresi.....	152
Şekil 4.79. Araştırma alanında gözlemlenebilen mağaralar	152
Şekil 4.80. Rüzgar sörfü etkinliği	153
Şekil 4.81. Kürek sörfü etkinliği.....	153
Şekil 4.82. Alanın ilkbahar görüntüsü.....	153
Şekil 4.83. Alanın kış görüntüsü	153
Şekil 4.84. Halfeti'de kebbat reçeli hazırlığı.....	154
Şekil 4.85. Halfeti'de şire çıkarılması	154
Şekil 4.86. Araştırma alanı ekoturizm etkinlikleri haritası	155

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 2.1. Turizmin sosyo-kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkileri	26
Çizelge 2.2. Turizmin ekonomik açıdan olumsuz etkileri.....	27
Çizelge 2.3. Ekoturizmin başlıca olumsuz çevresel etkileri ve sonuçları	39
Çizelge 4.1. Rumkale'nin duyulma şekli.....	132
Çizelge 4.2. Deneklerin Rumkale ve yakın çevresini ziyaretinde en çok tercih edilen özelliklerin dağılımı.....	133
Çizelge 4.3. Deneklerin Rumkale ve yakın çevresinde yaptıkları etkinliklerin dağılımı.....	134
Çizelge 4.4. Rumkale ve yakın çevresinde deneklerin karşılaştığı çevreye zarar veren davranışların dağılımı.....	134
Çizelge 4.5. Rumkale ve yakın çevresinde turizmin gelişmesini engelleyen olumsuz faktörlerin dağılımı.....	135
Çizelge 4.6. Deneklerin ekoturizm tanımlarının dağılımı.....	136
Çizelge 4.7. Deneklerin ekoturizm etkinliklerinin yöreye sağlayacağı katkıları önceliklerine göre sıralamasının dağılımı	136
Çizelge 4.8. Etkinliklerin ekoturizm etkinliği olup olmamasının değerlendirilmesi.....	137
Çizelge 4.9. Rumkale ve yakın çevresinin ekoturizm etkinliği için uygunluğunun değerlendirilmesi.....	138
Çizelge 4.10. Türkiye'nin bölgelere göre önemli kuş gözlem alanları.....	147
Çizelge 4.11. Türkiye'nin bölgelere göre önemli atlı doğa yürüyüş alanları	148
Çizelge A.1. Ekoturizm kavramının ifade ettiği anlamlar	179
Çizelge A.2. Ekoturizm etkinliği olarak kabul edilebilecek etkinlikler	179
Çizelge A.3. Rumkale'de yapılma imkanı olan ekoturizm etkinlikleri.....	180

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AIEST	International Association of Scientific Experts Tourism (Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği)
Cm	Santimetre
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
DSİ	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
GBB	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
HEA	Havai Ecotourism Association (Havai Ekoturizm Birliği)
ICOMOS	International Council of Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
IUCN	International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği)
IUOTO	International Union of Official Travel Organizations (Uluslararası Resmi Seyahat Organizasyonları Birliği)
KAİP	Koruma Amaçlı İmar Planı
Km	Kilometre
Km ²	Kilometrekare
Km/h	Kilometre/Saat
KTKYK	Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu
KUDEB	Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
LT/SN	Litre/Saniye
M	Metre
M ³	Metreküp
MTA	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TIES	Uluslararası Turizm Topluluğu (The International Ecotourism Society)
UNEP	The United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)

UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
WTTC	The World Travel&Tourism Council (Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi)
WTO	World Tourism Organization (Dünya Turizm Örgütü)
YİKOB	Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı
Yy	Yüzyıl
ZDDSK	Zirve Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü

1. GİRİŞ

Turizm, genel olarak devamlı yaşanan yer dışında tüketici olarak, tatil-dinlenme-eğlenme gibi ihtiyaçların giderilmesi amacı ile yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketidir. Ansiklopedik tanımı "Bir ülkenin doğal ve tarihi güzelliklerini görmek üzere, zevk için yapılan gezi" şeklinde olan turizm (Özkan, 2005), bir toplumun ekonomik refahını olduğu kadar yaşam kalitesini ve uluslararası alanda iletişimini güçlendiren ve sosyo-kültürel alışverişi de imkan sağlayan bacasız endüstri olarak kabul edilmektedir.

Ekoloji, ekosistem, ekosfer ve eko-duyarlılık gibi terimlerde olduğu gibi olumlu bir imajı çağrıştıran "eko" terimi, turizmle birleşerek yeni bir terim olan "ekoturizm"i ortaya çıkarmıştır (Tetik, 2012).

Ekoturizm kavramı, doğal çevreye ilginin artması ve doğal çevre kalitesinin korunmasının öneminin anlaşılması sonucu yaygınlaşan bir kavramdır. Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin (IUCN) tanımına göre ise ekoturizm; "Doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyo-ekonomik fayda sağlayan, bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyarettir" (Dinçer Şen, 2010).

Koruyan ziyaretçi bilincini oluşturmaya çalışan ekoturizm aktiviteleri, faydalanılan çevrenin koşullarını değiştirmeden kabul etmektedir. Aynı zamanda aktiviteye katılanlarda etkili, deneyerek öğrenme boyutunda doğa sevgisi ve doğayı koruyarak kullanma bilincini oluşturmaktadır.

Araştırma alanının bağlı olduğu Gaziantep'in tarihi ve inanç turizmi değerleri yanında kültür turizmi varlıkları açısından önemi her geçen gün artmaktadır. Araştırma alanı Koruma Amaçlı İmar Planı ve Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru ve Eylem Planı verilerine göre I.Derece ve III.Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenmiştir. I.Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda Aziz Nerses Kilisesi, Barşavma Manastırı gibi yapılar görülürken, III.Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda çok sayıda mağara gözlenmektedir.

Ayrıca araştırma alanı; mevsimlere göre değişen doğası, Fırat Nehri'nin gün içinde oluşturduğu farklı yansımaları, zengin biyoçeşitliliği, tarihi ve arkeolojik yapıları ile Rumkale ve çevresi, iç ve dış turizm açısından özellikle ekoturizm yönünden önemli bir konuma sahiptir.

Bu çalışmada; Rumkale ve yakın çevresinde ekoturizm açısından mevcut durum analizi yapılmış ve bu alanlarda uzman ve ziyaretçilerin ekoturizme bakış açıları, talepleri, öncelikleri ve eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmadan elde edilecek anket sonuçlarının, yörenin ekoturizm planlama ve politikalarının belirlenmesinde altlık oluşturması veya kılavuz görevi üstlenmesi öngörülmektedir.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. Tarihi ve Doğal Çevrelerde Koruma

İnsanoğlu varoluşundan itibaren yeni koşullara uyum sağlayarak yeni kültürler geliştirmiştir. Bu kültürleri birbirinden ayırmak, genel tanımlarla somutlaştırmak için insan topluluklarının içinde yaşadıkları doğal çevre ve ekolojik koşullara bağlı olarak meydana getirdikleri bütün maddi ve manevi öğeler yani "tarihi çevre" olarak tanımlanan değerler ortaya çıkmıştır (Tandoğan, 2011).

Kendi başlarına anıt olmayan fakat bir arada tarihi, geleneksel, görsel değerler taşıyan kasabaların, kentlerin kendilerine özgü karakterlerini yaratan tüm öğelerin bir arada değerlendirilmesi, tarihi çevre ile tanımlanmaktadır (Tandoğan, 2011).

Tarihi ve doğal çevrelerde, sahip olunan değerlerin nitelikleri ve bu niteliklerin korunması gerekliliği ile korunan alanlara yönelik insan kullanımlarının bir tehdit oluşturması ve kullanımlara bir sınırlama getirilmesi sonucunda, koruma düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Tarihi çevre koruma ise, geçmişten günümüze toplumların sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değerlerinin biçimlendirdiği fiziksel ve sosyal yapısının, günümüz gereksinimleri nedeniyle tahrip edilmesinin engellenerek sürekliliğinin sağlanması olarak nitelendirilmektedir (Tandoğan, 2011).

Tarihi ve doğal çevrelerin korunması; sosyal, ekonomik, yasal, teknik boyutlarla ele alınması gereken bir süreçtir. Doğal ve kültürel kaynakların yanlış kullanımları, ekonomik kaygıların korumanın önüne geçmesi ile bu kaynaklarda telafisi zor tahribatların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Tarihi ve doğal çevrelere ekonomik işlevsellik getirilerek korunması gereksinimi sonucu bu alanlarda ortaya çıkan turizm işlevi, koruma-kullanma dengesinin kurulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Yavuz, 2010).

2.1.1. Koruma kavramı

Uygarlığın vazgeçilmez bir ögesi olan koruma kavramı sözlükte "Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilere, tehlikeden veya zor durumdan uzak tutmak, muhafaza etmek" şeklinde tanımlanmıştır. Koruma; geçmişin hatırdan kalması için tarihsel belgelerin, insanların gereksinimlerini karşılayacak kaynakların, geleneklerin, düşüncelerin ve sanat eserlerinin güvence altına alınması için gereklidir (Yüksel, 1994).

Gülez (2000) korumayı; "İnsan ruhundaki koruma duygusunun bilinçlenmiş bir düşüncesi olarak ortaya çıkışı" şeklinde tanımlarken, Kuleli (1998) ise, "İnsanlığın yarattığı birikimleri yaşam süreci içerisinde, yeni ortaya koyduğu mekansal ve maddi ürünler ile uyumunu sağlayarak, toplumsal, mekansal ve kültürel devamlılığın sağlanması için girişilen çabaların tamamına verilen isim" olarak tanımlamıştır.

Kentsel Terimleri sözlüğünde ise koruma kavramı "Kentlerin belli kesimlerinde yer alan çağ bilimsel (tarihsel) ve yapı tasarımcılık (mimari) değerleri yüksek yapılarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokuncalı (zararlı) eylemler karşısında güvence altına alınması" olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1980).

21/07/1983 tarih ve 2863 sayılı (değişiklik) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda koruma ve korunma; "Taşınmaz kültür varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri" olarak tanımlanırken, ICOMOS'a göre ise koruma; "Kültürel mirasın anlaşılmasındaki, tarihinin ve anlamının bilinmesi, malzemelerin korunmasının sağlanması, gerektiği gibi muhafaza edilmesi, restore edilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili olan tüm çabalar" şeklinde tanımlanmaktadır (Tolga, 2010).

Koruma kısaca; tarihi, kültürel, doğal değerleri tüm öğeleriyle elverdiği ölçüde yaşatma ve gelecek kuşaklara aktarma çabası olarak ifade edilebilmektedir.

2.1.2. Korunacak değerler

Korunması gereken kültür ve tabiat varlıkları, taşıdıkları çeşitli değerler nedeniyle korunmaktadırlar. Korumanın amacı; kültürel mirasın, insanlığın ortak çıkarları ve sorumluluğu adına özgünlüklerinin ve farklılıklarının saygı duyularak korunması ve aynı zamanda her türlü yıkıcı eylemlere, doğal koşullara veya zamana bağlı eskimelere karşı güvence altına alınmasıdır (Eyüboğlu Erşen, 2009).

5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'da korunacak değerlerin tanımı; "Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan, yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır" şeklinde yapılmaktadır (Ömeroğlu, 2006).

2.1.2.1. Kültür varlıkları

21/07/1983 tarih ve 2863 sayılı (değişiklik) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda Kültür Varlıkları; "Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır" olarak tanımlanmaktadır (Yavuz, 2010).

Ahunbay (1999) ise kültür varlığını; "Değişik uygarlıkların sanat anlayışı, bilim ve teknik düzeyi, sosyal yaşamı hakkında somut veriler sağlayan ve korunmalarında kamu yararı görülen eşya ve yapıtlar" olarak tanımlamıştır.

Kültür varlıkları "taşınır" ve "taşınmaz" olarak ikiye ayrılmaktadır. Resim, heykel, ikona, seramik kaplar, çini, cam, metal, deri eşya, dokumalar, mobilya, mücevher, sikke, el yazması, kitap gibi taşınır kültür varlıkları, müzelerde ya da özel koleksiyonlarda saklanmakta, bakım ve onarımları konunun uzmanları tarafından yürütülmektedir (Ahunbay, 1999). Taşınmaz kültür varlıkları ise tek yapı ya da yapılar ölçeğinde, anıtlar, külliyele, çevresel değerli yapılar (sivil mimarlık örnekleri) olarak tanımlanabilmektedir (Yavuz, 2010).

2.1.2.2. Tabiat varlıkları

21/07/1983 tarih ve 2863 sayılı (değişiklik) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda tabiat varlıkları; "Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir" olarak tanımlanmaktadır (Yavuz, 2010).

2.1.3. Türkiye'de kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve koruma yaklaşımları

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde imar sisteminin bireysel olduğu, buna karşın onarım söz konusu olduğunda kamusal bir yaklaşımla hareket edildiği ifade edilmektedir. Vakıf kurumları bağlı oldukları yapının/yapıların sürekli bakım onarımlarını sürdüren geleneksel yapıda olmuşlardır. Bu onarımlar için gelirlerin yetersiz kaldığı durumlarda hazineden destek alınmıştır. Tanzimat Fermanı'nın ilanına kadar onarımlar, vakfiyelerde belirlenen koşullara uygun olarak yapılmış ancak Tanzimat'ın ilanından sonra bu durumda değişiklik olmuştur. Türkiye'de tarihi eserlerin tartışılıp, eserler hakkında kararlar alınmaya başlandığı dönem, 19.yy ortaları olarak belirtilmektedir. 1869, 1874, 1884 yıllarında yürürlüğe giren Asar-ı Atika Nizamnameleri ile koruma konusunda yasal düzenlenmeler yapılmaya başlanmış, son olarak 1906 yılında yürürlüğe giren Asar-ı Atika Nizamnamesi 67 yıl yürürlükte kalmış, 1917'de oluşturulan Asar-ı Atika Encümeni Daimisi örgütü ise kültürel mirasın

korunması konusunda görevli bir komisyon olarak çalışmaya başlamıştır (Tandoğan, 2011).

Türkiye'de Tanzimat ile başlayan koruma anlayışı öncelikle taşınır eserleri, sonrasında anıtsal yapıları kapsamıştır (Akın vd., 2003). Bu dönemde ülkemizde planlı bir koruma anlayışının olmaması, birçok tarihi dokunun kaybolmasına yol açmıştır. 20.yy'da "Güzel Kent" anlayışının bir sonucu olan anıtların çevrelerinin açılması düşüncesi ülkemizde de etkili olmuştur. İkincil anıtlar yıkılarak geleneksel tarihi doku bütünlüğüne zarar verilmiştir (Akın vd., 2007). Bu dönemden itibaren, 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile girilen modernleşme süreci, ülkemizde planlama anlayışının gelişmesini sağlamış olmasına rağmen, bu dönemde yapılan çalışmaların "Güzel Kent" etkisiyle gerçekleştirildiği ve tarihi dokulara uyumsuz bir planlama anlayışının hâkim olduğu bilinmektedir (Akın vd., 2007). Cumhuriyetin ilk yıllarında, kültürel miras korumasının, antik dönem yapıları ile sınırlı kaldığı, Osmanlı'dan devralınan kentsel dokulara aynı şekilde yansıtılmadığı ifade edilmektedir (Cansunar, 2011).

1951 yılında 5805 sayılı yasa ile kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, hem ilke koyan hem de uygulamaya yönelik karar alan ve yasa ile oluşturulmuş ilk kurumdur. Sadece taşınmaz eski eserlerle ilgili görevleri olan kurula, 1957 yılında çıkarılan 6785 sayılı İmar Yasası ile çevre ölçeğinde de bazı yetkiler verilmiştir (Kejanlı vd., 2007).

1964 yılındaki Venedik Kongresi ve 1965 yılında Uluslararası ICOMOS'un kurulmasının hemen sonrasında, Türkiye'de GEEAYK bir kararla Venedik Tüzüğü'nü kabul etmiş ve tüzük metni 1968 yılında ilk defa Vakıflar Dergisi'nde yayınlanmıştır (Tandoğan, 2011).

Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 1969 yılı ile 1975 yılı arasında aldığı toplu koruma kararları, ülkemize çok farklı bir koruma anlayışını getirmiş, sokak, mahalle ve kent boyutlarındaki tescil kararları, toplumları oluşturan tüm sosyal katların yaşantısını belgeleyen taşınmaz kültür varlıklarını koruma sorununu gündeme getirmiştir. Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin eski eser koruma ölçeği, korumanın

yöntemlerine ilişkin kuruluşlar arası belirsizlik, tek yapı ölçeğinden alansal ölçeğe ilişkin korumaya yanıt veremediğinden, 1973 yılında kabul edilen ve Cumhuriyet tarihinin ilk koruma mevzuatı olma özelliğini taşıyan 1710 sayılı "Eski Eserler Yasası" ile koruma kavramı, ölçeği genişletilerek sit alanı ölçeğine ulaşmış, Türkiye'deki taşınmazların saptama, belgeleme ve tescil işlemleri yapılmaya başlanmıştır (Resuloğlu, 2005).

Türkiye uluslararası alanda kısa adı ICOMOS olan, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi'ne (International Council on Monuments and Sites) katılmış ve 1974 yılında ICOMOS Türkiye Ulusal Komitesi kurulmuştur. Bunun yanı sıra Atina, Venedik, Amsterdam Sözleşmeleri TBMM kararları ile yasallaşmıştır. 1975 yılında gerçekleştirilen "Avrupa Mimarî Miras Yılı" etkinlikleri ve bu etkinlikler sonucunda kabul edilen "Amsterdam Deklarasyonu"nda belirlenen ilkeler, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü bünyesinde, "Tespit ve Tescil" ve "Koruma Plânlaması" birimlerinin kurulmasını gerektirmiştir (Tandoğan, 2011).

1980'li yıllarla birlikte planlama ve korumada aktif rol üstlenecek kurumsallaşma başlamış, kentsel koruma ölçeğinde akademik çevreler bilimsel olarak uygulamaya katılmış ve dolayısıyla, koruma çalışmaları uluslararası çalışmalarla paralellik göstermeye başlamıştır. 1983 yılında 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası" çıkarılmış ve 1987 yılında bu yasanın bazı maddelerindeki değişikliğe ilişkin düzenlemeleri içeren 3386 sayılı yasa ile koruma amaçlı imar planı kavramı ön plana çıkarılarak sit alanlarının ayrı bir plan kapsamında yönlendirilerek korunması sağlanmıştır (Tandoğan, 2011).

1982 yılında gerçekleştirilen anayasal değişiklik ile koruma alanında "kamu yararı" gözetilmeye başlanmıştır. T.C. Anayasası'nın 63. Maddesi'nde yer alan;

".... Devlet tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici tedbirleri alır, bu varlık ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahibine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir" hükmü ile

Ülkemizde koruma olgusunun yasal düzeyde etkinliği artırılmıştır (Cansunar, 2011).

14.07.2004 tarihinde yürürlüğe giren kanun ile ülkemizde koruma olgusu daha bütüncül bir şekilde ele alınmıştır. Kültür varlığı tanımlaması yeniden yapılarak sosyal yaşama konu olan varlıklar da tanım içine alınmıştır. 1. maddenin 8. bendinde, koruma amaçlı imar planı detaylı olarak tanımlanmıştır. Yasada ilk kez yer verilen yönetim planı, yönetim alanı, bağlantı noktası tanımları ile planlama ile korumanın birlikteliği sağlanmaya çalışılmıştır (Cansunar, 2011).

16.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren yasanın amacı ile ilgili belediyelerin denetiminde, kültür varlıklarının bulunduğu sit alanları ve bu alanlara ait koruma alanlarının, "...bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması" olarak belirtilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2005). Yasa, yenileme alanlarının belirlenmesi için gerekli olan tespit, proje oluşturma, uygulama, örgütlenme, yönetim, denetim, katılım ve kullanıma yönelik yöntemleri kapsamaktadır. Yasada yenileme alanlarının sınırlarının belirlenmesi, uygulamaları yapma yetkisi ilgili il özel idare veya belediyelere verilmiştir (Cansunar, 2011).

Koruma konusunda bilinçlenen halk tarafından, dernekler ve sivil toplum kuruluşları oluşturulmaya başlanmıştır. Bu derneklerden birisi de, kentsel çevrenin temel bileşenleri olan evlerin yaşatılması, bu alanda koruma bilincinin oluşturulması yönünde alışan Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği'dir. Bilim adamları, üst düzey yöneticiler, uygulamacı mimarlar ve T.C. Turizm Bankası A.ř. tarafından 1976'da İstanbul'da kurulan TA Vakfı (Türkiye Anıt-evre-Turizm Değerlerini Koruma Vakfı) koruma alanında etkinlik yapan diğer bir önemli kuruluştur. Mimarlar Odası'nın yurt çapındaki koruma çabalarına ek olarak ÇEKÜL, Galata Derneği, Zeyrek Koruma Derneği, Cihangir Derneği gibi örgütlenmeler de bulunmaktadır (Karaca, 2008).

Doğal ve kültürel varlıkların korunması, yaşatılması, yönetilmesi ile dolaylı olarak ilgilenen diğer yasal düzenlemeler ise Turizm Teşvik Yasası (No: 2634/1982), Çevre Kanunu (No:2872/1983), Boğaziçi Kanunu (No:2960/1983), Milli Parklar Yasası (No:2875/1983) ve Kıyı Kanunu (No: 3621/1990)'dur (Kan, 2009).

2.2. Sit Kavramı ve Çeşitleri

2.2.1. Sit kavramı

Sözlükte "Doğal ya da insan eliyle yapılmış taşınmaz kültür varlıklarını barındıran, kendi içinde bölünmez ve ayrılmaz bir bütün oluşturan ve bütün özellikleriyle birlikte korunması gereken çevre parçası" (Hasol, 2002) olarak tanımlanan sit kavramını Ahunbay (1996) "Korunacak özellikleri bulunan doğal, ya da insan yapısı, ya da ikisinin ortak ürünü olan alanlar" olarak tanımlamaktadır.

25 Nisan 1973 tarihli 1710 No'lu T.C. Eski Eserler Kanunu'nda ise "Sit" tanımı; "Homojen oluşları ve özellikleri tarihi, estetik, artistik, bilimsel, ekolojik, etnografik, ebedi veya efsanevi önemleri bakımından korunmaları ve değerlendirilmeleri gereken, tabiatın veya tabiatla insanların müşterek eseri olan topoğrafik bölgelere sit denir" şeklinde yapılmıştır (Mumcu, 2009).

21/07/1983 tarih ve 2863 sayılı (değişiklik) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda ise sit; "Tarih öncesinden günümüze kadar çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin geçtiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar" olarak tanımlanmaktadır.

2004 yılında kabul edilen "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile bu tanıma "...kültür

varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş..." ibaresi eklenerek sit kavramı detaylandırılmıştır (Cansunar, 2011).

Sit alanı; 1985 yılında "topoğrafik olarak tanımlanabilecek derecede belirgin ve homojen özelliklere sahip, sanatsal, bilimsel, sosyal ve teknik bakımlardan dikkate değer alanlar" olarak Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde yer almıştır (Tandoğan, 2011).

2.2.2. Unesco'nun sit kavramıyla ilgili tanımlamaları

UNESCO tarafından 1972 yılında Paris'te düzenlenen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Toplantısı sonucunda kabul edilen kararlarda, doğal ve kültürel mirasın parçalarının istisnâ bir öneme sahip olduğu ve bu nedenle tüm insanlığın kültürel ve doğal mirasın Dünya mirası olarak koruması gerektiği vurgulanmıştır (Tandoğan, 2011).

Aynı toplantıda kültürel miras; anıtlar, bina grupları ve sit alanları olmak üzere üç gruba ayrılarak değerlendirilmiştir (Tandoğan, 2011):

- ✓ Anıtlar; tarihsel, sanatsal ve bilimsel açıdan seçkin ve göze çarpan evrensel değere sahip mimari eserler, anıtsal heykel ve resim çalışmaları, arkeolojik doğaya ait eleman ve yapılar, yazıtlar, mağara yerleşimleri ve ek bileşenleri,
- ✓ Bina grupları; mimari, homojen dağılımı veya bulunduğu alan içindeki konumu itibarı ile tarihsel, sanatsal ve bilimsel açıdan seçkin ve göze çarpan evrensel değere sahip ayrı veya birbirine bağlı bina grupları,
- ✓ Sit alanları ise; tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik açıdan seçkin ve göze çarpan evrensel değere sahip insan veya insan-doğa tarafından oluşturulan eserler ve arkeolojik sahalar olarak sınıflandırılmıştır.

UNESCO'nun bir kolu olan ve merkezi Paris'te bulunan Milletlerarası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) Tüzüğü'nün ilgili hükümlerine uygun olarak ICOMOS

Türkiye Milli Komitesi kurulmuştur. ICOMOS'a göre; "Doğanın, insanın veya her ikisinin eseri olan ve korunmalarında kamu yararı bulunan bir şehir çevresi, bir kır manzarası sit sayılır" şeklinde tanım yapılmıştır (Mumcu, 2009).

2.2.3. Sit çeşitleri

2.2.3.1. Doğal sit

Doğal sit; doğal oluşumları ya da insan eliyle yapılan düzenlemeler sonucu korunacak değere sahip olan doğa parçaları olarak tanımlanmaktadır. Bir doğa parçasının bitki örtüsünün (flora) yada orada yaşayan hayvanların (fauna) özel niteliği, o yerin doğal sit olarak korunmasını etkilemektedir (Yavuz, 2010).

19.08.1989 tarihli 20257 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmeliğe göre; bir alanın doğal sit olarak tescil edilebilmesi için "bilimsel araştırma, jeolojik yapı, çevresel gözlemler, ekolojik gözlemler ve topoğrafik yapı hususlarında özellikleri bulunması" gerekmektedir (Yavuz, 2010).

Halen yürürlükte olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasaları, denetim ve yönlendirmeyi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile ülke çapında on yedi merkezi olan koruma kurullarına bırakmaktadır. Yüksek kurulun görevi; korunmada uygulanacak ilkeleri belirlemek ve ortaya çıkacak sorunlarda Kültür Bakanlığı'na görüş bildiren bir danışman kuruluş olmaktır. Yüksek kurul ilke koyma yetkisine dayanarak doğal sit alanlarını üçe ayırmıştır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 651 sayılı ve 5.11.1999 tarihli ilke kararına göre sit alanları aşağıda kısaca açıklanmaktadır:

✓ **I. Derece Doğal Sit Alanları;** bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlardır (Özbay, 2008).

I.Derece Doğal Sit Alanlarında; bitki örtüsü, topoğrafya, siluet etkisini bozabilecek, tahribata yönelik hiçbir eylemde bulunulamayacağına ancak koruma kurulundan izin almak koşulu ile zorunlu olan alanlarda, teknik altyapı hizmetleri, rekreasyon amaçlı günübirlik tesisler, ağaçlandırma, orman bakımı ve ağaç kesimi, orman alanlarında yangın için gerekli koruma önlemlerinin alınması, sit kararı ilanından önce ruhsat almış işletmelerde taş, toprak, kum, maden vb. ocakların sahanın rehabilite edilerek yasal süresi içinde işlerinin tasfiyesi, alanın özelliğinden kaynaklanan faaliyetlere, her türlü bilgi verici uyarı levhalarının konulması, koruma önlemlerinin ilgili kuruluş ve yerel yönetimlerce alınması, mevcut tescilli ve tescilsiz yapıların bakım ve onarımlarının yürürlükteki ilke kararları doğrultusunda yapılabilmesi konusunda izin verilebilmektedir (Gül ve Şahin, 2010).

✓ **II. Derece Doğal Sit Alanları;** doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yanında, kamu yararı göz önüne alınarak kullanıma açılacak alanlardır. Bu alanlarda, turizm yatırım ve turizm işletme belgeli turistik hizmete yönelik yapılar dışında herhangi bir yapılaşma sözkonusu değildir. Buralardaki yoğunluk koruma kurulları tarafından belirlenmektedir (Özbay, 2008).

✓ **III. Derece Doğal Sit Alanları;** doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yolunda, yörenin potansiyeli ve kullanım özelliği de göz önünde tutularak konut kullanımına açılacak alanlardır (Özbay, 2008).

Türkiye’de doğal sit alanlarının mevcut durumuna bakıldığında; bitki örtüsünün zengin ve kaynak çeşitliliğinin fazla olduğu, kültürel değerlerin doğal ortamlar bir bütünlük sağladığı, ülkenin coğrafi konumu nedeniyle iklimsel değerlerin de bölgelere göre çeşitlilik gösterebildiği ve ülkedeki turizm sektörünün giderek doğal alanlar üzerinde çeşitlenerek geliştiği ifade edilmektedir. Ayrıca doğal sit alanlarının, sahip olduğu kaynak değerleri itibarıyla, sonraki nesillere bırakılma potansiyelinin yüksek olması, ülkedeki turizm sektörünün, doğal sit alanlarına yoğun talebi, mevcut doğal sit alanlarının bilimsel ve eğitsel çalışmalar için halen doğal laboratuvar görevi üstlenmiş olması ve korumaya yönelik bilinçlenme, örgütlenme, organizasyon ve maddi desteklerin giderek artması,

ülkedeki doğal sit alanlarının yaratacağı fırsatların bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir (Aliefendioğlu, 2011).

2.2.3.2. Tarihi sit

Tarihi sit; millî tarihimiz ve askeri harp tarihi açısından önemli tarihi olayların yaşandığı ve doğal yapısıyla birlikte korunması gerekli alanlar olarak tanımlanmaktadır (Kan, 2009).

Tarihi sitlerin korunma ve kullanma koşulları, Kültür Bakanlığı'na bağlı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından belirlenmektedir. Buna göre (Süslü, 2011);

- Bitki örtüsüne ve topoğrafyaya zarar verebilecek ya da siluet etkisini bozabilecek hiçbir eylemde bulunulamamakta,
- Çevre düzeni planlarının hazırlanması ve koruma kurullarının uygun görüşlerinin alınması gerekmekte,
- Alanın, tarihi sit olarak onanmasından önce meydana gelmiş olan doğal dengeyi bozucu olumsuzluklar zaman içinde ilgili kamu kuruluşlarınca giderilmekte,
- Tarihi sit içinde yer alan orman alanlarında Orman Bakanlığı'nca gerekli çalışmalar yapılabilmekte,
- Bu alanlar içinde yer alan anıt ve şehitliklerin düzenleme ve gerekli onarımları için projeleriyle birlikte koruma kurulundan izin alınmakta,
- Önceden süregelen tarımsal faaliyet ile bağ ve bahçecilik devam ettirilebilmekte ancak bu amaç dışında kesinlikle kullanılamamaktadır.

2.2.3.3. Kentsel sit

Kentsel sit KTVKYK'nun 419 sayılı ilke kararında; "Kentsel ve yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdikleri fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile oluşan çevrenin, dönemin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yapılanmasına, yaşam biçimini yansıtarak bir arada bulunduran ve bu açılardan doku bütünlüğü gösteren alanlardır" olarak tanımlanmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1996). 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" kapsamında çıkarılmış, KTVKYK'nun 720 sayılı ilke kararında yeniden tanımlanan kavram; "...mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanlardır" olarak açıklanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006).

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası kentsel sit alanlarını; yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari özelliklerini taşıyan kentler olarak tanımlamaktadır (Kaçmaz, 2010).

Ahunbay (1996) ise; eski kentlerin uyumlu düzenini, mimari bütünlüğünü, donatılarını koruyabilmiş sokaklar, mahalleler, alanların "Kentsel Sit" olarak tanımlanabileceğini ifade etmiştir.

2.2.3.4. Arkeolojik sit

Arkeolojik sit; Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında 1987 yılında çıkarılan yönetmelikte; "antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gereken alanlar" olarak tanımlanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun Arkeolojik Sit Alanlarında Korumaya Yönelik Geçerli Koşullara ilişkin 04.03.1988 gün ve 6 sayılı ilke kararında ise arkeolojik sit için; "eski bir

medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer" tanımlaması yapılmıştır (Cansunar, 2011).

Arkeolojik sit tanımı, koruma ve kullanma koşullarına ilişkin 14.7.1998 gün ve 594 sayılı ilke kararı, uygulamada çıkan sorunlar, mevzuatla çelişen hususlar ve Danıştay 6. Dairesi'nin 11.11.1997 gün ve 1996 / 3313 esas, 1997 / 4875 sayılı kararı göz önüne alınarak, "insanlığın varoluşundan bugüne kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlardır" şeklinde yeniden düzenlenmiştir (Süslü, 2011).

KTVKK'nun 658 sayılı ilke kararı gereğince arkeolojik sit; "insanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yeraltında, yerüstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlardır" olarak tanımlanmaktadır. İlke kararında arkeolojik sitler; I. derece, II. derece, III. derece ve kentsel arkeolojik sit alanları olarak dört gruba ayrılmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1999)(Cansunar, 2011).

➤ **I. Derece Arkeolojik Sit Alanları;** korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlar olup, bu alanlarda kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilmemektedir. Ayrıca bu alanlar imar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenirler ve bu alanlarda bilimsel amaçlı kazıların dışında hiçbir kazı yapılmasına izin verilmemektedir (Aliefendioğlu, 2011).

➤ **II. Derece Arkeolojik Sit Alanları;** korunması gereken ancak koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenecek, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. Bu alanlarda, yeni yapılaşmaya izin verilmemekle beraber, tescilsiz yapıların basit onarımlarının yürürlükteki ilke kararı doğrultusunda yapılabilmesine olanak sağlanmıştır. Ayrıca birinci derece arkeolojik sit koruma ve kullanma koşulları ikinci derece sit alanları içinde geçerlidir (Süslü, 2011).

➤ **III. Derece Arkeolojik Sit Alanları;** koruma ve kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilebilecek arkeolojik alanlardır (Aliefendioğlu, 2011).

➤ **Kentsel Arkeolojik Sit Alanları;** Resmi Gazete'nin 12 Haziran 2005 tarihli sayısında yayımlanan karara göre, "3386 ve 5226 sayılı kanunlarla değişik 2863 sayılı kanun kapsamına giren arkeolojik sit alanları ile birlikte korunması gerekli kentsel dokuları içeren ve korumaya yönelik özel planlama gerektiren alanlar kentsel arkeolojik sit alanları" olarak tanımlanmıştır (Resuloğlu, 2005; Yıldırım, 2010).

2.3. Arkeolojik Sit Alanları ve Planlama Yaklaşımları

2.3.1. Planlamanın tanımı

Planlama en genel anlamda, "yerleşmelerin değişiminde etkili olabilecek mekansal, sosyal, demografik, ekonomik ve teknik verilerle estetik, kültürel (tarihi-arkeolojik), doğal etmenleri birlikte değerlendirerek geleceğe yönelik amaç ve hedeflerin belirlenmesi, uygulama araçlarının ve süreçlerinin tanımlanması, alternatif önerilerin oluşturulması" olarak tanımlanmaktadır. Şehir planlama, ülke düzeyinden yerel ölçeğe kadar her türlü yerleşmede fiziksel/mekansal gelişmelerin bir plan/düzen çerçevesinde biçimlenmesidir (Tandoğan, 2011).

2.3.2. Koruma amaçlı imar planı

Koruma amaçlı imar planı kısaca "sit içeren yerleşme alanlarında düzenlenen koruma ve geliştirme amaçlı plan" şeklinde tanımlanabilmektedir (Özsoy, 2013).

2863 sayılı kanunun 3/8. maddesinde ise koruma amaçlı imar planı; "Bu kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi

doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; halihazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, altyapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile plânlama kararları, tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekteki planlar" şeklinde tanımlanmıştır (Özsoy, 2013).

2.3.3. Çevre düzenleme projesi

Arkeolojik sit/ören yerlerine yönelik olarak hazırlanan "çevre düzenleme projesi"; ilgili koruma bölge kurulunun uygun görüşü doğrultusunda Kültür Bakanlığı tarafından belirlenen koşullarda, ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş donatılarla gidermek amacıyla, ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanan 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekteki projeleridir (Tandoğan, 2011).

2.3.4. Sürdürülebilir planlama kavramı

Sürdürülebilir planlama, mevcut kaynakların tüketilmeden kullanımına karşı geliştirilen bir planlama anlayışıdır. Bu doğrultuda, sadece koruma amacıyla değil, sağlıklaştırma ve yenilemeyi de içeren planlama ve projelendirme çalışmalarını içermektedir (Tandoğan, 2011).

Cebeci ve Çakıcı (2002)'ya göre sürdürülebilir kalkınmanın temelinde, mevcut doğal ve kültürel kaynakların korunması ve geliştirilmesi bulunmaktadır. Bu kaynakların korunarak değerlendirilmeleri, koruma-kullanma dengesi aşılmadan kalkınmaya destek olabilmeleri, çevreyi koruyan kalkınma felsefesinin temelini oluşturmaktadır.

2.3.5. Türkiye'de planlama olgusu

Türkiye'de 3386 ve 5226 sayılı kanunlar ile değişik 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca belirlenen sit alanlarının korunması, değerlendirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarımı süreci, koruma amaçlı imar planlamasını zorunlu hale getirmektedir. Farklı dönemler ve farklı uygarlıkların izlerini taşıyan zengin bir kültürel mirasa sahip Türkiye'de, bütün sit alanları için tek bir koruma planının hazırlanması ve uygulanması, bu alanların uygun olarak korunmasını mümkün kılmamaktadır. Dolayısıyla bu durum koruma planının hazırlanması ile ilgili tanım, ilke, hedef, veri toplama, değerlendirme, sentez ve plan kararlarının oluşturulması gibi genel başlıkları içeren, aynı zamanda sit alanının kendine özgü nitelik ve özelliklerine göre, bu başlıklarda değişikliklerin ve ilavelerin yapılabileceği Koruma Amaçlı İmar Planı Teknik Şartname ile düzenlenmiştir (Tandoğan, 2011).

Koruma amaçlı imar planlarının genel hedefleri (Tandoğan, 2011);

➤ KAİP uluslararası anlaşmalar ve 3386 ve 5226 Sayılı Kanunlar ile Değişik 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 3194 Sayılı İmar Kanunu, 3621 Sayılı Kıyı Kanunu'na uygun olarak hazırlanmalıdır. Bir üst ölçek plan kararları ile birlikte değerlendirilmesi ve bu planların koruma ilkeleri açısından eksik yönlerinin revize edilerek bütünleşmesi sağlanmalıdır.

➤ Çevre ve yörenin doğal, kültürel, ekonomik ve estetik değerlerini koruyan, bu değerlere katkı sağlayan ve geliştiren, çevresel kaliteyi yükselten, sürdürülebilirlik ilkesine dayalı bir planlama anlayışını içermelidir.

- Koruma sürecinin sadece fiziksel boyutunu değil, ekonomik, yasal, sosyal, kültürel, yönetsel ve teknik boyutlarını da kapsamalıdır.
- Korunması gerekli unsurların, kültürel ve doğal varlıkların sağlıklılaştırılarak, olanaklar çerçevesinde çağdaş yaşam koşullarına uygun kullanımını ve ekonomik ve sosyal kaynak olarak değerlendirilmesini sağlayarak yöre halkının sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunmalıdır.
- Gerek sit alanı içinde, gerekse sit alanları ile diğer bölgeler arasında dengeli ve koruma ilkeleriyle uyumlu bir bütünleşme sağlarken sit alanlarının belde yaşamına en geniş ölçüde katılması sağlanmalıdır.
- Sit alanlarının ve çevresinin koruma ve gelişmesine imkan veren sektörlerin ve toplumsal dinamiklerin gelişmesine olanak sağlarken, korumayı engelleyen faktörleri ortadan kaldırmalıdır, şeklinde belirlenmiştir.

2.4. Arkeolojik Sit Alanları ve Turizm Yaklaşımı

Kültürel miras alanları, turizm sektöründeki gelişmeler ile bugün odak merkezler haline gelmiştir. Bu alanların ve bulundukları çevrenin özgünlüğünün korunması için turizmin bir araç olarak kullanılması gerektiği bugün kabul edilmiş bir olgudur. Turizmin, büyük oranda yerel kimliğe ve özgünlüğe dayalı bir sektör olduğu düşüncesi ile miras alanlarında koruma ve kullanma dengesinin sağlanması gerekmektedir (Tandoğan, 2011).

2.4.1. Turizm kavramı

Turizm; genel olarak devamlı yaşanan yer dışında tüketici olarak, tatil-dinlenme-eğlenme gibi ihtiyaçların giderilmesi amacı ile yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketidir. Ansiklopedik anlamı ile turizm, "bir ülkenin doğal ve tarihi güzelliklerini görmek üzere, zevk için yapılan gezi"dir (Özkan, 2005).

Turizm kelimesinin kökeni, Latince'de dönme hareketini ifade eden "tornus" sözcüğünden gelmektedir. İngilizce'deki "touring" ve "tour" deyimleri de bu sözcükten türemiştir. "Tour" dairesel bir hareketi, bazı site ve yörelerin ziyaretini, iş ve eğlence amacıyla yapılan yer değiştirme hareketini ifade etmektedir. "Touring" ise, zevk için yapılan, eğitsel ve kültürel özellik gösteren seyahatlerin tanımında kullanılmaktadır. Türkçe'deki "tornistan" sözcüğü de aynı köke dayanmaktadır. "Tornistan etmek" sözü; geri dönmek, tersyüz etmek, içini dışına çevirmek anlamlarında kullanılmaktadır (Dinçer Şen, 2010).

Bilimsel boyuttaki ilk turizm tanımı Feuler tarafından 1905 yılında yapılmıştır. Bu tanıma göre turizm; "Modern doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak, ulusların ve toplumların birbirlerine daha çok yaklaşmasına olanak veren modern çağa özgü bir olay"dır (Polat, 2006).

Modern turizmin ilk tanımlaması ise Evger Frevler tarafından 1950 yılında yapılmıştır. Bu tanıma göre "Turizm; ticaret, endüstri, küçük sanatların gelişmesi ve ulaştırmanın mükemmelleşmesi üzerine özellikle halkların ve toplumsal sınıfların daha çok kaynaşması sonucu artan dinlenme, hava değişikliği ve çevre güzelliğine dayanan eğilim ve tabiattan zevk almaya dayanan bir olay" olarak ifade edilmiştir (Özkan, 2005).

Uluslararası Resmi Seyahat Organizasyonları Birliği'nin (IUOTO) üye ülkelere kullanmaları yönünde telkinde bulunduğu ve bu nedenle en yaygın olarak benimsenmiş bulunan 1963 tarihli Birleşmiş Milletlerin turizm tanımı ise "24 saatten az olmamak, sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir sağlayıcı herhangi bir uğraşıda bulunmamak koşulu ile bireyin yolculuk ve/veya konaklamalarından doğan olay ve ilişkilerin tümü" şeklindedir (Polat, 2006).

WTO (Dünya Turizm Örgütü)'nun 1991 yılında yaptığı ve yayınladığı turizm tanımı ise "kendi olağan çevresinin dışında bir yere, belirlenmiş bir süreden daha az kalmak üzere giden ve ana amaç ziyaret ettiği yerde para kazanılan bir

faaliyetin denenmesi dışında seyahat etmekte olan kişinin faaliyetleri" şeklindedir (Şenkaya Fettahoğlu, 2010).

Olalı vd. (1983) turizmi; "insanların sürekli konutlarının bulundukları yer dışında sürekli olarak yerleşmemek, sadece para kazanmak veya politik ya da askeri bir amacı izlememek üzere; serbest bir ortam içinde, iş, merak, din, sağlık, spor, dinlenme, eğlence, kültür, deneyim kazanma, snobik (taklit) amaçlarla veya dost ve akraba ziyaret kongre ve seminerlere katılmak gibi nedenlerle, kişisel veya toplu olarak yaptıkları seyahatlerden, gittikleri yerlerde 24 saati aşan veya o yerin bir konaklama tesisinde en az bir gece süreyle konaklamalarından ortaya çıkan iş ve ilişkileri kapsayan, bir tüketim olayı, sosyal bir olay, ağır, bütünleşmiş hizmet ve kültür endüstrisi" şeklinde tanımlarken (Sayan, 1998; Yaşar, 2002; Güngör, 2003; Topay, 2003), Karaküçük (1999) ise turizme farklı bir yaklaşım getirmiş, insanların değişik amaçlarla yaptıkları seyahatler ve gittikleri yerlerde konaklamalarından doğan ihtiyaçlarını karşılama, insanları kabul etme ve ağırlama sanatı olarak tanımlamıştır.

Mimarlık açısından turizmin tanımı Uluslararası Mimarlar Birliği tarafından; "İnşa edilmiş ve edilmemiş çevrelerde, miras ve sürdürülebilir gelişim konusunda ve bu olgunun evrenselliği nedeniyle; şehirlerimizde, bölgesel ve yerel yaşam kalitesinde büyük etkisi olan bir insan aktivitesidir" şeklinde yapılmaktadır (Yazar, 2010).

2.4.2. Turizm ve çevre ilişkisi

Çevre, canlıları ya da canlı topluluklarını yaşamları boyunca etkileyen canlı ve cansız (madde ve enerji) dış koşulların ve faktörlerin bütünüdür. Bir başka tanımda ise canlıların içinde yaşadığı, hayati bağlarla bağlı oldukları, çeşitli şekillerde etkiledikleri ve etkilendikleri ortam olarak ifade edilmektedir (Düzgüneş, 2009).

Ülkemizde güncel anlamda çevre olgusunun yasalarımızda yer almaya başlamasında ilk adım, 1982 Anayasası ile atılmış, 1982 tarihli T.C. Anayasası'nın 56. Maddesi ile "Çevreyi korumak vatandaşların ve devletin görevidir" ilkesi getirilerek, çevre koruma anayasal bir esasa bağlanmıştır. Bu kapsamda 11 Ağustos 1983 tarihinde, 2872 sayılı "Çevre Kanunu" yürürlüğe girmiştir (Düzgüneş, 2009).

Turizm ve çevre arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Turistleri alana çeken doğal ve kültürel kaynakların temelini oluşturan çevre, turizm için önemli bir girdi olmaktadır. Bu yüzden de çevresel koruma, başarılı turizm gelişimi için kaçınılmazdır (Durak, 2008).

Çevre; doğal, kültürel ve görsel kaynakların bütünüdür. Doğal kaynaklar; deniz, akarsu, göl gibi su kaynaklarını, koruma statüsü taşıyan alanları, orman ve korulukları, doğa harikalarını ve ilginç doğal oluşumları ifade etmektedir. Kültürel kaynaklar ise; geçmiş ve yaşayan uygarlıklara ait anıt yapıları, sivil mimari örneklerini, tarihi kent dokularını, arkeolojik alanları, yörenin geçmiş ve yaşayan kültürünü, folklorunu kapsarken, görsel kaynaklar ise; doğal ve kültürel kaynakların sundukları görsel çekiciliği olan manzara kaynaklarından oluşmaktadır (Tan, 2013).

Turizm; çevre ve doğal kaynaklar tabanına dayalı olarak gelişen çok yönlü bir ekonomik faaliyettir. Turizm faaliyetlerinin büyük bir kısmı, çevrenin sunduğu kaynakların kullanılması ya da sunulması şeklinde gerçekleşmektedir. Bu durum da turizm faaliyetlerinin çevreyi değişik şekillerde etkilemesi anlamına gelmektedir (Tan, 2013).

Dünya Turizm Örgütü'nün 1989 yılında yayınladığı "Hugue Bildirgesi'nde", bozulmamış doğal, fiziksel ve kültürel çevrenin, turizmin gelişimi için temel koşul olduğu, bununla birlikte rasyonel bir turizm yönetiminin yaşam kalitesinin gelişmesine olduğu kadar kültürel ve fiziksel çevrenin korunması ve geliştirilmesine de katkıda bulunduğu ifade edilmektedir (Durak, 2008).

Çevre korumada turizmin rolü, Dünya Turizm Organizasyonu'nun Manila Bildirgesi (WTO 1980) ile ortaya konulmuştur. Bu bildirme ile "turizm kaynaklarının kontrolsüz bırakılmamasına, turizm gereksinimleri karşılanırken turizm alanlarında yaşayan nüfusun sosyal ve ekonomik yaşantısına, turist çeken tarihi ve kültürel alanlarda doğal kaynaklara zararlı olacak faaliyetlerde bulunulmamasına, bütün turizm kaynaklarının insanoğlunun mirası olduğuna" dikkat çekilmiştir (Kılıç Benzer, 2006).

2.4.2.1. Turizmin ekoloji üzerine etkileri

Turistik yerleşimler genellikle doğal çevreyi tahrip etmekte ve fiziksel dengeyi bozmaktadır. Doğal çevre üzerinde turizm etkileri, aşağıda başlıklar altında özetlenebilmektedir (Özkan, 2005; Kılıç Benzer, 2006):

➤ Kirlilik: Turizm, çevre kirliliğine katkıda bulunan sektörlerin başında gelmektedir. Turizmin plansız olarak gelişmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan nüfus artışı ve aşırı yapılaşma, başta kıyılar olmak üzere bütün su kaynaklarını kirletmektedir.

Turizm alanlarında en önemli kirlilik yaratan neden, altyapının bozulması ve kanalizasyon sisteminin yetersiz kalmasıdır. Yer altı ve yüzey sularına bir şekilde karışan kanalizasyon atıkları o yörenin akuatik yaşamını yok etmektedir. Su kirliliğinin diğer bir şekli de, turist botlarından atılan yağ, petrol, inorganik ve organik atıklardır.

Turizmin fiziksel çevre üzerindeki diğer bir olumsuz etkisi de, çevreyi rahatsız eden bir unsur olarak ele alınması gereken gürültü kirliliğidir. Uçakların iniş ve kalkışları, taşıtların çıkardığı sesler ve inşaat çalışmaları buna örnek verilebilmektedir. Yaban hayatı, gürültüden olumsuz olarak etkilenmektedir. Ayrıca bölgesel yoğunlaşma nedeniyle artan taşıtlardan çıkan egzoz gazları ekolojik dengenin bozulmasına neden olmaktadır.

Tarım alanları ikinci konut baskısıyla karşı karşıyadır. Diğer yandan golf alanı gibi özel kullanışların yanlış yer seçimleri de verimli tarım topraklarının yok olmasına neden olmaktadır.

➤ Flora ve fauna üzerine etkiler: Ekolojik değeri yüksek, nadir flora ve fauna türlerinin bulunduğu alanlarda turizm gelişmesi için doğrudan kayıplar kaydedilmektedir.

➤ Ormanların tahribi, ormanlık alanlarda avlanma, inşaat ve ulaştırma yatırımları faaliyetleri, bitki örtüsüne ve yaban hayatına zarar vermektedir. Kıyılardaki deniz araçları barınakları, deniz faunasının zarar görmesine neden olmakta, göl ve akarsu kıyılarındaki sazlık alanların kaldırılması da alandaki canlı yaşamın yok olmasına neden olmaktadır. Özellikle orman alanları, turizm etkinliğinin yoğun baskısı altına girmektedir. Ağaçların kesilmesi veya yakılması ile turistik kullanıma açılan orman alanlarında yalnızca ağaçlar değil, o ekosistem içinde yer alan hayvanlar da yok olmaktadır.

➤ Erozyon: Bitki örtüsü, turistler ve seyahat araçları tarafından ezilerek de yok olmakta, bu durum da beraberinde bazı sorunları getirmektedir. Bitki örtüsünün yok olması ile toprak yapısının bozulması, toprak sıkışması, yüzey akışının artması ve erozyon gibi ekolojik sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

➤ Görsel etki: Turizm, doğal manzaranın bozulmasına ve tarihi sit alanlarının kirlenmesine de neden olmaktadır. Geleneksel konutlara uygun olmayan turistik tesisler, görsel kirlilik yaratmaktadır.

Turizm yapılarının diğer yapılardan farklı olarak görsel konfor açısından değerli mekanları tercih etmesi ve turistik yapının fark ettirilmeye çalışılması nedeniyle, çevreyle uyumsuz inşai ürünler ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca doğa içinde yerleşen ve mimari tasarım ürünü olmayan acele yapılmış lokanta, motel gibi bireysel binalar da görsel kirliliğe neden olmaktadır.

2.4.2.2. Turizmin sosyo-kültürel çevre üzerine etkileri

Turizmin; sosyo-kültürel faaliyetleri desteklemesi, tiyatro, folklor, festival gibi kültürel faaliyetlerinin kalitesini yükseltmesi, bunların sürdürülmesi için kaynak yaratılması, yerel sanat ve elişleri için piyasa oluşturmaları, meslek dallarının çeşitliliğinin artması, bölgelerin yerel kimliklerini güçlendirmesi şeklinde, sosyo-kültürel çevre üzerine olumlu etkileri bulunmaktadır (Kılıç Benzer, 2006).

Ancak bunun yanı sıra, yöre halkının turistlerden edindikleri tutum ve davranışlar sonucu, aile ilişkilerinin değişmesi veya zayıflaması, gelenek göreneklerdeki ve yaşam tarzlarındaki değişim gibi olumsuz etkileri de görülmektedir. Özellikle turistlerin yoğun olarak ziyaret ettiği alanlarda bu etki daha da fazla olmaktadır. Turizm sayesinde toplumlar arasında kültürel değişim meydana gelmektedir. Bu konuda dikkat edilmesi gereken husus, kültürel gelişimin o toplum üzerinde bir yozlaşmaya neden olmamasıdır (Düzgüneş, 2009).

Turizmden kaynaklanan kültürel etki hem mimari, arkeolojik kalıntılar ve kentsel mirasın üzerinde hem de insanların davranışları üzerinde olabilmektedir (Kılıç Benzer, 2006).

Turizmin sosyo-kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkileri Çizelge 2.1'de yer almaktadır.

Çizelge 2.1. Turizmin sosyo-kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkileri (Düzgüneş, 2009)

ETKİLER	POTANSİYEL SONUÇ
TARİH	Tarihi eserlerin kaçak kazı yapan kişilerce satılması
GELENEKSEL SANATLAR	El sanatlarına talep artışı nedeniyle bu yeteneğe sahip bölge halkının yaşadığı çevreden ayrılmasıyla yöresel sanatların yok olması

Çizelge 2.1. Turizmin sosyo-kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkileri (Devam)

GELENEKLER	Geleneksel yaşam biçiminden batılı yaşam biçimine geçiş
	Yiyecek alışkanlığında değişim
	Milli içecekler ve alkol kullanımında artış
DEĞER VE NORMLAR	Aile yapısında etkileşimler
	Suç oranında artış

2.4.2.3. Turizmin ekonomik etkileri

Turizmin ekonomide gelir yaratıcı bir etkisi vardır. Bu etki, kısa sürede ve düşük maliyetlerle istihdamı arttırıcı ve bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesine ilişkin olumlu etkiler ortaya koymaktadır. Sadece turizm faaliyetleri için değil, diğer destekleyici faaliyetler için de teşvik yaratmaktadır. Restoran, spor tesisleri, yerel taşıma faaliyetlerini yerel insanların kullanımına sunarak yaşam kalitesini yükseltmektedir (Kılıç Benzer, 2006).

Turizmin geliştirilmesi sayesinde ekonomik ve çevresel fayda olarak yollar, havaalanları, su, kanalizasyon ve iletişim imkanları gibi altyapı donanımları ve hizmetleri geliştirilmekte ve iyileştirilmekte, bu olanak ve hizmetlerden yerel halk da faydalanmaktadır (Tan, 2013).

Turizmin gerekli denetim olmadığı takdirde veya yanlış politikalar sonucu olumsuz ekonomik etkilere de sebep olabileceği ifade edilmektedir. Bu etkiler Çizelge 2.2'de yer almaktadır.

Çizelge 2.2. Turizmin ekonomik açıdan olumsuz etkileri (Düzgüneş, 2009)

ETKİLER	POTANSİYEL SONUÇ
ENFLASYON	Turistlerin geldiği ülke ile ziyaret edilen ülke arasındaki farklı ekonomik yapıların çelişkisi nedeniyle meydana gelen enflasyon
	Yatırımcıların turistik çekicilik kapsamında yer alan doğal ve tarihi kültürel mekanlara yakın hatta bu mekanların içine yatırım yapmak isteyişleri ekonomik açıdan arsa değerlerinin yükselişi, spekülasyonlar ve çevre ile çatışmalar

Çizelge 2.2. Turizmin ekonomik açıdan olumsuz etkileri (Devam)

ETKİLER	POTANSİYEL SONUÇ
DOĞAL VE TARİHSEL KAYNAKLAR	Doğal ve tarihsel kaynakların turizm pazarında aşırı kullanımına, dolayısıyla bütün kaynakların tahribi, azalması ve ekonomik olarak işbirliğini yitirmesine yol açıcı
	Bir yandan doğal ve kültürel tarihi çevre, tehdide uğramakta ve zamanla yitirilmekte ve ülkenin yerine konulamayacak kültürel kayba uğramakta oluşu yanında, turizm açısından önemli çekicilik kaynaklarını kaybetme

2.4.3. Sürdürülebilir turizm

Birçok sektörde sürdürülebilirlik ele alınmaya başlayınca, turizm endüstrisinde de bu kavram önem arz etmiştir. Özellikle son yıllarda uluslararası platformda turizm faaliyetleri içinde sürdürülebilirlik kavramı, dominant bir yapı halini almıştır.

Sürdürülebilir turizm kavramı, 1990'lı yıllarda turizm sektörünün gelişim süreci ile artarak tartışılmaya başlanmış ve özellikle Brundtland Raporu'nda tanımlanan sürdürülebilir kalkınma kavramından sonra dikkatleri üzerine çekmeye başlamıştır. Birçok araştırmacı (Mbaiwa, 2005; Miltin, 1992; Tosun, 2001; Mowforth ve Munt, 1998; Hoyer, 2000; Gezici, 2006) ve birçok uluslararası organizasyon (WTTC, WTO, Earth Council, UNEP) sürdürülebilir turizm prensipleri üzerine odaklanmıştır. Odaklanma noktaları; yerel toplulukların turizme katılımı, kaynakların sürdürülebilir kullanımı, turizm planlaması, bilgi ve araştırmaların derlenmesidir. Sürdürülebilir turizm; "sektörü besleyen doğal çevre ve insan kaynaklarını olumsuz yönde etkilemeden, turizm kapasitesinin ve ürünlerinin kalitesini artırmak" olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir tanımlamayla turizm açısından sürdürülebilirlik kavramı; "insanın içinde bulunduğu çevrenin bozulmadan veya değiştirilmeden korunarak, kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin devam ettirildiği ve aynı zamanda kaynakların ziyaret edilen bölgedeki insanların ve ziyaretçilerin ekonomik, sosyal ve estetik gereksinimlerini sağlayacak şekilde ve gelecek nesillerinde

aynı ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri biçimde yönetildiği kalkınma şeklidir" (Acar İnam, 2009; akır, 2011; Eser, 2011; Tekin, 2014).

Turizm açısından sürdürülebilirlik kavramı, turizmin kaynağı olan doğal, tarihi, kültürel, sosyal ve estetik değerlerin korunup geliştirilerek çekiciliklerin devamının sağlanması ve bunlar arasındaki uyumu ifade etmektedir (Tetik, 2012; Butler, 1999; ıracı vd., 2008). Srdrlebilir turizm, yerel halkın önemini ve turizmin ekonomik faydalarını yerel halk için en yükseğe çıkarmanın önemli olduğunu da vurgulamaktadır (Varnacı Uzun, 2012).

2.4.4. Alternatif turizm

Alternatif turizm, kitlesel klasik turizme alternatif olarak gelişen turizm türlerini ele alan bir kavramdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından alternatif turizm; "sosyal ve ekolojik uyuma, yerel ve yabancı girişimcilerin işbirliğine ve gelişmede yerli malzeme kullanılmasına öncelik verme amacını güden bir turizm çeşididir" şeklinde tanımlanmaktadır (Parladır, 2013).

Alternatif turizm kavramsal olarak, yavaş ve adım adım gelişme, optimum kârlılık, uzun vadeli programlar, değişime karşı direnç, evre değerlerine saygı ve evre ile bütünleşmeyi tanımlamaktadır. Alternatif turizm, alınan önlemler ve yapılan girişimler, insan ile doğa arasında denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaının karşılanmasına imkan verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını programlama amacı taşması ile srdrlebilir kalkınmayı da beraberinde getirebilecek bir turizm türüdür (Altanlar, 2007).

Alternatif turizm ve srdrlebilir turizm i içe geçmiş keşişen kavram olmalarının yanı sıra aralarında fark bulunmaktadır. Alternatif turizmde kitle turizminden farklı turizm tiplerine ynelinirken, srdrlebilir turizmde her bir tür aktivite için doğaya zararın minimize edilmesi, srdrlebilir olması gibi nitelikler aranmaktadır (Yetim Erdiņ, 2008).

Alternatif turizmde önemli etmenler (Yetim Erdiñ, 2008);

- ✓ Konaklamada; düşük yoğunluk, küçük ölçekte olması, geleneksel mimariye uyumun bozulmaması,
- ✓ Aktivitelerin; otantik kültüre ve doğal özelliklere dayalı olması, yerel halk ve turistlerin aktivitelere beraber katılması, alanın eşsiz özelliklerinin ön plana çıkarılması,
- ✓ Turizm pazarında; yıl boyu akışın olması,
- ✓ Yerel ekonomide; ithalatın minimum olması, turizm planlarının uzun dönemler için bütüncül olarak yapılmasıdır.

2.4.5. Ekoturizm

2.4.5.1. Ekoturizmin tarihsel gelişimi ve tanımı

Ekoturizm, doğal çevreye olan ilginin artması ve doğal çevre kalitesinin korunmasının öneminin anlaşılması sonucu yaygınlaşan bir kavramdır. Ekoturizm kavramı; kökeni Yunanca oikos (ev) ve logos (kelime)'a dayanmaktadır (Orhan, 2008; Çakır, 2011). Ekoloji, ekosistem, ekosfer ve ekoduyarlılık gibi terimlerde olduğu gibi olumlu bir imajı çağrıştıran "eko" terimi, turizmle birleşerek yeni bir terim olan "ekoturizm" kavramını ortaya çıkarmıştır (Tetik, 2012).

1980'lerin başında ekoturizm kavramı ilk kez Lascurain tarafından ortaya atılmış ve 1983 yılında "bozulmamış doğal alanlara belirli bilimsel amaçlarla ve manzara seyri, yaban hayatı ve doğal bitki örtüsünden keyif almak için yapılan seyahat" olarak tanımlanmıştır (Kılıç Benzer, 2006).

Hens (1994) ekoturizmi; "doğal ve kültürel değerleri korumaya yardım eden, katılanlara yerel ortamın doğal kaynaklarını öğreten veya çeşitli yollardan

değerli ekosistemlerin korunmasını ve bunların sürdürülebilirlik bağlamında turizm talebini karşılamak üzere yönetilmesini sağlayan programlar bütünü" olarak tanımlamıştır (Polat, 2006).

Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (The International Ecotorism Society) ise ekoturizmi; "çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını gözeten, doğal alanlara karşı duyarlı seyahat" şeklinde tanımlamaktadır (Dinçer Şen, 2010).

Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin (IUCN) tanımına göre ise ekoturizm; "doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyo-ekonomik fayda sağlayan, bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyarettir" (Dinçer Şen, 2010).

Dünya Koruma Birliği (The World Conservation Union - IUCN) ekoturizmi, "çevresel sorumluluk taşıyarak seyahat etme ve bozulmamış doğal alanları doğadan yararlanma amacıyla ziyaret etme eylemi" olarak tanımlamakta, kullanıcının olumsuz etkisinin az olduğunu ve yerel halka sosyo-ekonomik yönde gelişme sağladığını belirtmektedir (Çakır, 2011).

Dünya'nın pek çok ülkesinde, ekoturizmin ulusal planlamalarda yer alması, öneminin anlaşılmaya başlamasını sağlamış ve konu ile ilgili olarak çalışan ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının kurulmasına neden olmuştur. Bu kuruluşlardan en eskisi 1990 yılında kurulan Uluslararası Ekoturizm Derneği (TIES)'dir. Derneğin kuruluş amacı; ekoturizmin uygulama tekniklerini belirlemek, konuyla ilgili uzmanlar arasında işbirliğini arttırmak ve küresel bir çalışma ağı oluşturmaktır (Altanlar, 2007).

Doğal ve kültürel kaynakların öneminin gün geçtikçe daha iyi kavranmasının sonucu, Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde 15-18 Aralık 1997 tarihleri arasında Dünya Eko Turu 97 (World Ecotour' 97) adıyla anılan ilk dünya ekoturizm kongre ve sergisi yapılmıştır. Ekoturizm açısından diğer önemli bir gelişme ise 2002 yılının Birleşmiş Milletler tarafından "Uluslararası Dağlar ve Ekoturizm Yılı" olarak ilan edilmesidir (Altanlar, 2007).

2.4.5.2. Ekoturizmin özellikleri

Ekoturizmin ortak özelliklerini genel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ✓ Turistlerin, ziyaret ettikleri yörenin mevcut doğal ve kültürel özellikleri açısından çekici bulunan alanların tanınmasına, gözlemlenmesine fırsat veren doğal temelli bir turizmdir (Yücel, 2002; Selimoğlu, 2004; Demir, 2011).
- ✓ Deniz, kum, güneş turizminden çok doğal-kültürel kaynaklara yönelik olan eğitim amaçlı turizmdir (Yücel, 2002; Çevirgen, 2003).
- ✓ Yörede yapılan aktivitelerin yaratacağı çevresel ve sosyo-kültürel olumsuzlukları en aza indirmektedir. Sürdürülebilir kaynak kullanımını ve çevresel bilinçlenmeyi ve eğitimi desteklemektedir (Rahemtulla ve Wellstead, 2001; Çevirgen, 2003; Selimoğlu, 2004).
- ✓ Gelen turistlerin, yerel halkın ve turizme hizmet veren ilgili tur kuruluşları ile tur operatörlerinin ekoturizm konusunda ilgili tüm katılımcıların bilgi sahibi olması ve bu konuda eğitim alması gerekmektedir (Rahemtulla ve Wellstead, 2001; Demir, 2011).
- ✓ Doğal alanlardaki fauna ve flora türlerini koruyarak biyoçeşitliliğin sürdürülebilirliğini sağlayıp doğal kaynakları koruyarak doğal çevrenin uzun süreli güvenliğini sağlamaktadır (Rahemtulla ve Wellstead, 2001; Demir, 2011).
- ✓ Doğaya yapılan müdahale ve baskıları azaltmak için yörede az yatırım ve az gelişimi getirmesi beklenmektedir (Demir, 2011).
- ✓ Yerel halkın kültürel değerlerini korumakta ve yerel halkın turizme katılımını destekleyerek ekonomik refahın gelişimine katkı sağlamaktadır (Rahemtulla ve Wellstead, 2001; Selimoğlu, 2004).

- ✓ Yerel halkın turizmden sağladığı dolaylı/dolaysız ekonomik gelirlerin dışarıya sızmasını engelleyerek içerde kalmasını ve yerel halkın turizmin dışında değil turizmin içerisinde aktif rol oynamasını sağlamaktadır (Yücel, 2002; Demir, 2011).
- ✓ Yerel kaynakların kullanımını desteklemekte ve çevreye duyarlı teknolojileri gerektirmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006).
- ✓ Turizm yapılan bölgenin yöresel değerlerini ön planda tutmaktadır (Rahemtulla ve Wellstead, 2001).
- ✓ Yörenin kültürüne saygı duymakta (Selimoğlu, 2004), yerel halkın yararını ve turistlerin tatminini en yükseğe çıkarmakta ve çevresel ahlakı geliştirmektedir (Rahemtulla ve Wellstead, 2001; Erdoğan, 2005).

2.4.5.3. Ekoturizmin ilkeleri ve amaçları

Ekoturizm, sadece seyahat ederek doğal ve kültürel değerleri görmek, tanımak değildir. Ekoturizm, çevresel ve kültürel kaynak değerlerinin artması, korunması ile sosyal, ekonomik koşulların en iyi düzeye getirilmesi niteliğini taşımaktadır (Nayir, 2009). Bunları gerçekleştirirken de bazı ilkeleri benimsemektedir. Dünya Turizm Örgütü'nce saptanan ekoturizmin uygulanmasına yönelik ilkeler aşağıdaki şekilde özetlenmektedir (Dinçer Şen, 2010);

- ✓ Turizmin olumsuz etkisinin en alt düzeye indirilmesi amacıyla sosyo-kültürel ve doğal çevreye yönelik uzun vadeli izleme ve değerlendirme programlarının desteklenmesi,
- ✓ Turizmin doğal ve geleneksel çevreye verdiği zararın en alt düzeye indirilmesi,

- ✓ Turizmin yerel halkın gereksinimlerini karşılayan, yerel yönetim ve halkla işbirliği içinde gelişen sorumlu bir ticaret olarak özendirilmesinin sağlanması,
- ✓ Turizm gelişiminin, yörenin sosyal ve çevresel kapasitesini arttıracak şekilde gerçekleştirilmesinin özendirilmesi,
- ✓ Koruma kapsamındaki (doğal ve geleneksel sosyo-kültürel alanların) alanların yönetimi için kaynak ayrılması,
- ✓ Turistlere ve yerel halka, doğanın ve geleneksel sosyo-kültürel çevrenin korunmasına yönelik eğitim verilmesi,
- ✓ Turizmin, yerel halkın geçimine katkıda bulunmasını sağlayacak şekilde geliştirilmesinin sağlanması,
- ✓ Çevreye uyumlu, doğal ve geleneksel sosyo-kültürel yaşamla iç içe geçen, yöresel bitki örtüsünü ve doğa yaşamını koruyan turizm altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi.

Ekoturizmin ilkeleri, ekoturizmin yapıldığı bir alanda değerlendirme ölçüsü olarak kullanılabilmektedir. Bu amaçla; ilkeler açıkça belirtilmeli, prensipleri oluşturan faktörler saptanmalı, faktörlerin fonksiyonel tanımlaması yapılmalı, böylece ölçülebilir hale getirilerek ölçmeler yapılmalı ve sonuçlar değerlendirilmelidir (Dinçer Şen, 2010).

2.4.5.4. Ekoturizmin önemi

Ekoturizm, korumacılığı geliştiren ve zararlı etkileri asgariye indirmenin en iyi yolunu arayan doğal çevre temeline dayalı bir turizmi ifade etmektedir. Yaban hayatı ve doğal kaynakların aşırı tüketilmeden kullanılması yoluyla doğal çevrenin korunmasına katkı sağlarken, çevre ve yerel kültür üzerinde en düşük etkiyi yapacağını ileri süren bir endüstridir (İnan, 2007; Stronza ve Gordillo, 2008).

Genellikle küçük gruplar halinde, ailelerin işlettiği küçük tesislerde, geleneksel mimarinin ve yerel kaynakların kullanımını hedef almakta olan ekoturizm, amacına uygun gerçekleştirildiği takdirde, hassas ekosistemlerin korunması ve bu bölgelerin içerisinde ve çevresinde yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik gelişmesi için kaynak yaratabilen bir araçtır (Tekin, 2014).

Ekoturizm doğal çevreye odaklanmakta, korumayı teşvik etmekte, yolculuk edilen alanda ve ev sahibi olan bölgede oluşan ziyaretçi baskısının azalmasını ve yerel halkın sosyo-ekonomik aktivitelerinin gelişmesini sağlamaktadır. Ekoturizm yenilebilir enerji kaynakların tüketimi ve oluşacak atıkların önüne geçebilmek için daha verimli ve çevreye duyarlı yöntemler geliştirmektedir (Page ve Dowling, 2002; Leuthold, 2001; Demir, 2011).

Genel olarak ekoturizm, yerel halkın sosyo-ekonomik koşullarını arttırmalarını sağlayan, istihdam ve gelir yaratan bir turizm çeşidi olarak düşünülmektedir. Ev sahibi ülkedeki insanlara toplumsal katılımlı gelişme fırsatları sunarak, bölgelerin gelişmesini destekleyen ve gelişime katkıda bulunan umut verici yeni bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir (Arabatzis ve Grigoroudis, 2010).

2.4.5.5. Ekoturizmin diğer turizm çeşitleri ile ilişkisi

➤ Ekoturizmin doğaya dayalı turizm ile ilişkisi

Ekoturizm literatürlerde genellikle doğaya dayalı, doğaya yönelik veya doğa turizmi ile ayırt edilmesi olanaksız olarak tanımlanmaktadır. Ziffer (1989) ise ikisi arasındaki farklılıkların bir dizi sürdürülebilirlik değerlerine bağlı olduğunu savunmuştur. Bu görüşe karşı olarak Ingram ve Durst (1987)'a göre doğaya dayalı turizm; bir alanın doğal kaynaklarını kullanmak kapsamında basit serbest zaman gezisi olarak değerlendirilmiştir. Günümüzde bu fark daha belirginleşmiştir. Fennell (1999) ekoturizmi, doğa turizminin içerisinde yer alan bir bileşen olarak kabul etmekte, Goodwin (1996) ise 3S turizmi ve macera turizmini ekoturizm-doğa turizmi içerisine yerleştirmektedir.

➤ **Ekoturizmin macera turizmi ile ilişkisi**

Ekoturizm, kültürel turizm, macera turizmi ve doğa turizmi arasındaki ilişkiler literatürde farklı şekillerde ele alınmıştır. Ekoturizmin farklı bir turizm şekli olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirten Fennell (1999); Macera (*Adventure*), Kültür (*Culture*) ve Ekoturizm'den (*Ecotourism*) oluşan bu üçlü bileşimi ACE olarak ifade etmektedir. Ancak bazı uygulamacılar ve uzmanlar, bu terimlerin tamamını ekoturizm olarak kabul ettiklerini belirtmektedirler. Birçok durumda bu üç bileşeni birbirinden ayırmak zordur. Turistler eş zamanlı olarak bu aktivitelerde bulunabilmektedir. Bu bileşenlerin sentezi olarak kabul edilen ekoturizmi anlamak, tüketiciler için daha kolay olmaktadır (Kılıç Benzer, 2006).

➤ **Ekoturizmin 3S (Deniz, Kum, Güneş) turizmi ile ilişkisi**

Deniz, kum ve güneş gibi doğal kaynaklara dayalı olan 3S turizmi, doğa turizmi içerisinde yer almaktadır. Kitle turizmi ile bağlantılı olmasına rağmen ekoturizm ile az da olsa bir ilişkisi vardır. Görünen bu uyumsuzluğa rağmen iki turizm çeşidinin kesiştiği bir küme aktivite vardır. Bunlar; dalış, serbest dalış, deniz altı turları ve diğer deniz altı gözlemlerine dayalı bazı aktivitelerdir. Deniz altına ilişkin gözlemler ve sürdürülebilirlik ilkesi ile yapılan bu aktiviteler, ekoturizm tanımı içerisinde kabul edilmektedir. Ekoturizm ile bağlantısı, dalış aktivitesi çerçevesinde sınırlandırılmakta, zıpkın ile avlanma gibi birçok rekreasyonel alanda yasaklanan aktiviteler fauna için zararlı olduğundan kapsam dışında tutulmaktadır. Dalgıçlık sektöründe ise temel yaklaşım tüketmeyen aktivitelerle yer vermek olduğu için, bu noktada ekoturizm ile örtüşme sağlanmaktadır (Kılıç Benzer, 2006).

➤ **Ekoturizmin kitle turizmi, sürdürülebilir ve alternatif turizm ile ilişkisi**

Ekoturizm; bazı araştırmacılar tarafından yaban hayatı ve macera turizmi unsurlarını içeren doğal alanlar turizminin bir alt kümesi olarak görülmektedir. Kitle turizmi ve alternatif turizm çeşitleri arasında ortak bir zeminde olduğu

kabul görölmekte olan ekoturizmin, onlardan farklı olduğu düşünölmektedir (Demir, 2011).

1980'lerden bu yana sürdürölebilir turizm, ekoturizm ve alternatif turizm türlerine göre daha fazla tartışılmaktadır. Sürdürölebilir turizmin uzun vadede çevresel, sosyal, ekonomik bir tehdit olmayacağı savunulmaktadır. Başlangıçta sürdürölebilir turizm, alternatif turizm ile eşdeğerdir. Ekoturizm, alternatif turizmin bir alt kümesi olduğu gibi sürdürölebilir turizmin de alt kümesi durumundadır (Kılıç Benzer, 2006).

Sürdürölebilir turizm, alternatif turizm ve ekoturizm birbiriyle yakın bağı olan turizm türleridir. Özellikle 1992'deki Rio Zirvesi'nin sunduğu kuramsal çerçeveden hareket edildiğinde, her turizm çeşidi sürdürölebilir veya sürdürölebilir olmayan olarak ayırt edilebilmektedir. Fakat ikisi arasında kesin ayırıcı bir çizgi bulunmamaktadır (Kılıç Benzer, 2006).

Kitle turizmi ise doğal çevreye çok fazla zararı dokunabilen ve daha ekonomik ve rahat olduğu için turistler tarafından daha çok tercih edilen bir turizm şeklidir. Ayrıca, daha büyük yatırımlar gerektirmektedir. Ekoturizm, kitle turizmi ile karşılaştırıldığında genellikle küçük yatırımlar gerektirdiğinden, özellikle gelişmekte olan ölkeler tarafından ciddi bir gelir kaynağı olarak görölmektedir (Bekiroğlu, 2008).

Ekoturizmin kitle turizmine karşıt olarak geliştirildiğı de ifade edilmektedir. Kitle turizmi; doğal kaynakların ve peyzajın bozulmasına, çevre kirliliğine, kültürel değışimlere yol açmaktadır. Ayrıca kitle turizminden elde edilen gelirin önemli bir bölümü o yörenin dışına, özellikle bu konuda uzmanlaşmış uluslararası büyük firmalara gitmektedir. Doğal kaynakları tüketilen ve turizmden önemli derecede sosyal olumsuzluklarla etkilenen yöre halkının yararı ise en az düzeydedir. Oysa turizm, bölgeye gelen ziyaretçilere doğanın korunduğu bir ortamda ve yöre halkının da bu sektör içinde yer aldığı şekilde sunulmalıdır. Ekoturizm bu fikirler doğrultusunda geliştirilmiştir (Polat, 2006).

Ekoturizm; çevre değerlerine saygılı, çevreyle bütünleşmiş, kontrollü ve kurallı gelişme eğilimi olan, optimum kârlılık ve uzun vadeli programlardan oluşmaktayken, kitle turizmi; maksimum kârlılık amacı taşıyan ve kontrolsüz ve kuralsız büyüme eğilimi olan kısa vadeli programlardan oluşmaktadır (Altanlar, 2007).

Kitle turizmi, planlamada kapalı mekan ağırlıklı yapılaşma eğilimindedir. Her talebi karşılama eğilimi ile her türlü doğal ve kültürel kaynağı turizm için kullanma ve kaynakların özelliklerine göre değil talebe göre kapasite tayin etme eğilimindedir. Ekoturizmde ise, planlamada açık mekanlara ağırlık verilmektedir. Alanın doğal ve kültürel kaynaklarının korunması ön planda olup, kaynakların verimli kullanılmasını sağlamak ve talebin ortalamasına göre kapasite tayini yapılmaktadır (Altanlar, 2007).

Sürdürülebilir turizm; doğal, kültürel, yerel ve sosyal kaynakları koruyan ve ekonomik gelişmeye destek olan bir turizm çeşididir. Sürdürülebilir turizm, geniş kapsamlı yapısı ile ekoturizmi içine almaktadır. Aynı zamanda yöreye özgü doğal ve kültürel kaynakların gelecek nesillere aktarımı için bilinçli kullanımını, ziyaretçiler ile yerel halkın amaçlarının karşılanmasını amaçlamaktadır (Demir, 2011).

Sürdürülebilir turizm, alternatif turizm veya ekoturizm ile aynı anlamda düşünülse de ekoturizm, sürdürülebilir turizmin alt bileşenidir. Alternatif turizm, kitle turizminin yol açtığı tek düze turizme karşıt olarak turizmde alternatiflerin oluşmasını sağlamaktadır. Yaşlılara yönelik turizm, sağlık turizmi, kongre turizmi, spor ve maceraya yönelik turizm gibi projeler alternatif turizm olarak değerlendirilmektedir (Selimoğlu, 2004).

➤ **Ekoturizmin tüketici ve tüketici olmayan turizm ile ilişkisi**

Tüketici turizm; elle tutulur, hissedilir ürünleri pazara sunmaktayken, tüketici olmayan turizm; pazara deneyimler sunan aktivitelerden oluşmaktadır. Avlanma, balıkçılık vb. aktiviteler tüketici turizm kapsamındayken, kuş izleme

gibi ekoturizm aktiviteleri ise deneyim olarak kazanılan, tüketici olmayan aktivitelerdir. Ancak genel turizm içinde küçük bir alan kaplayan ekoturizmin büyük bir kısmı, tüketici olmayan turizm kapsamındadır. Küçük de olsa bir kısmı da tüketici turizme dahildir. Ekoturizm aktiviteleri birer deneyim olmakla beraber bazı ürünlerin tüketilmesine de neden olmaktadır. Bitki örtüsünün tahrip edilmesi, yaban hayatı izlemek için ulaşımın sağlandığı araçların yakıtları, erozyon gibi istenmeyen çevresel etkiler, bu duruma örnek olarak verilebilmektedir (Kılıç Benzer, 2006).

2.4.5.6. Ekoturizmin etkileri

Ekoturizm, gelişme gösterdiği bölgelerde birçok çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkiye sahiptir. Bunlar aşağıdaki şekilde özetlenebilmektedir:

➤ Ekoturizmin çevresel etkileri

Ekoturizm her ne kadar çevre dostu hedeflere sahipse de, doğru yönetilmediği takdirde olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Çizelge 2.3). Özellikle hassas, nadir ve çoğu zaman savunmasız çevresel ve kültürel değerlerin var olduğu yerlerde yapılan ekoturizm etkinliklerinin, olumsuz çevresel etkiler konusunda büyük bir tehdit oluşturabileceği ifade edilmektedir (Çakır, 2011).

Çizelge 2.3. Ekoturizmin başlıca olumsuz çevresel etkileri ve sonuçları (Çakır, 2011)

Faktörler	Etkiler ve Sonuçlar
Aşırı kalabalık	Çevresel stres ve yaban hayatında davranış bozukluğu, taşıma kapasitesi aşılması, stres, yer değiştirme
Aşırı yapılaşma	Mimari açıdan kent benzeri gelişim ve görsel kirlilik, estetik değerlerin azalması, doğallığın bozulması
Yol ve patikalar	Doğal hayata zarar, değişen su yolları, hayvanlara geçiş zorluğu, estetik bozulmalar, bitki örtüsüne zarar vermesi

Çizelge 2.3. Ekoturizmin başlıca olumsuz çevresel etkileri ve sonuçları (Devam)

Motorlu ulaşım	Yaban hayatını rahatsız etme, hava kirliliği, estetik kirlilik, doğallığın kaybı, gruplar arası rekabet
Gürültü	Doğal seslerin bozulması, yaban hayatı ve ziyaretçileri rahatsız etme ve stres yaratma
Çöpler	Görsel kirlilik, yaban hayatının çöple beslenmeye alışması, böcekler, sağlığa zarar verme
Tahripçilik	Doğal ve kültürel değerlerin tahribi ve bozulması
Araçlarla hız yapma	Yaban hayatına zarar ve bazen ölümü, güvenliğin azalması, rahatsız edici ses ve toz, kirlilik
Arazide araç kullanma	Toprak sıkışması, bitkilere ve yaban hayatına zarar vermesi, doğal alanların bozulması, yaban hayatının tahrip olması
Atıklarla beslenme	Yaban hayatında beslenme ve avlanma davranışlarında bozulmalar, turistler için tehlike, hayvan ölümü
Hatıra eşya toplanması	Doğal ve kültürel değerlerin kaybı, uygun olmayan davranışların görülmesi
Enerji hatları	Bitki tahribi ve erozyon, estetik bozulmalar

➤ Ekoturizmin ekonomik etkileri

Ekoturizmin yaratacağı olumlu ekonomik etkiler aşağıdaki şekilde maddelenebilmektedir (Tekin, 2014):

- ✓ Turistlerden elde edilecek gelirle, yerel halka doğrudan bir ekonomik katkı sağlamaktadır.
- ✓ Yerel ekonomide çeşitlilik yaratarak, özellikle tarıma dayalı aktivitelerle yeterli istihdam sağlayamayan yerel halka doğrudan veya dolaylı yeni iş imkanları yaratmaktadır.
- ✓ Turizmle ilgili konaklama tesisleri, restoranlar, hediyelik eşya satan dükkanlar, seyahat hizmetleri gibi yöredeki diğer ekonomik faaliyetlerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

✓ Yöreye has ürünlere olan talebi arttırmaktadır. Yerel halka, kültürel öğeleri taşıyan el sanatları ürünlerini satma olanağı yaratarak, sağladığı ekonomik katkı ile aynı zamanda yerel kültürün korunması için bir araç olabilmektedir.

✓ Eğer iyi yönetilirse, koruma alanları ve park yöneticileri için kendini finanse edebilecek bir sistemi oluşturarak, doğal alanların korunmasında bir araç olarak önemli bir fonksiyonu üstlenebilmektedir.

Ekoturizm ekonomik açıdan olumlu ekonomik etkileri yanında olumsuz ekonomik etkilere de sebep olabilmektedir. Bunlar (Tekin, 2014);

✓ Kaynakların işletmeler tarafından aşırı tüketilmesi, arazi satışları gibi etkenler, bölgedeki fiyatların artmasına neden olmaktadır.

✓ Vergi kaçakçılığı, yabancı girişimci ve yöre halkından olmayan çalışan gibi istenmeyen durumlara neden olabilmektedir.

✓ Yaban hayatı korunurken, yabani hayat tarafından yöredeki diğer ürünlere zarar verilebilmektedir.

➤ **Ekoturizmin sosyo-kültürel etkileri**

Ekonomik ve çevresel etkilerinin dışında ekoturizmin sosyal-kültürel bir takım etkileri de bulunmaktadır. Ekoturizmin olumlu sosyal etkileri aşağıdaki şekilde özetlenebilmektedir (Çakır, 2011):

✓ Yatırım fırsatları oluşturma yoluyla yeni iş ve gelir olanakları sağlaması, toplumda istikrarın ve refahın artmasını sağlamaktadır.

✓ Ekoturizm deneyimlerinin, bireysel katılımı gerektirmesi, ev sahibi topluma ve ekoturistlere yönelik bir takım estetik ve manevi faydaları ve zevkleri yaratmasına neden olmaktadır. Yani ekoturizm, hem ziyaretçiler hem de ev sahibi toplum için olumlu deneyimler sağlamaktadır.

Yerel halkın turizmi benimsememiş olması ya da bölgede gerçekleşen turizm faaliyetlerinden olumsuz yönde etkilenmiş olması, sosyo-kültürel çevre üzerinde de olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Bu etkiler aşağıdaki şekilde maddelenebilmektedir (Tekin, 2014):

✓ Ekoturizmden beklenen faydaların toplumun geniş tabanına yayılmaması, gelişme sürecindeki yerel toplumu dışlamış, hayal kırıklığına uğratmış, sinirli ve ilgisiz bir psikolojik yapı içine sokabilmektedir.

✓ Toplumlardaki bazı kültürel değerler ve gelenekler, düzenlenen turizm faaliyetleri sonucu olumsuz yönde etkilenebilmektedir.

2.4.5.7. Ekoturizm planlaması

Ekoturizm planlaması hem çevresel veya ekolojik hem de turizm planlaması bakış açıları ile yapılmalıdır.

Çevresel planlama ve turizm planlaması yaklaşımlarının çok sayıda olmasına rağmen çok az ekoturizm planlama örneği bulunmaktadır. Bunun sebebi, ekoturizmin tam anlamıyla ne olduğu ve ne yapmak istediği konusunda ortak bir karar birliğine varılamamış olmasıdır.

Bir ekoturizm planlaması, bölgesel ekoturizm planlamasından başlayıp alan ölçeğinde; eko-kıyı, tatil evleri ve konumsal analiz, finansal fizibilite, çevresel değerlendirme ve alan planlamasına kadar her ölçekte yapılabilmektedir (Altanlar, 2007).

Dowling (1993) ekoturizm planlaması için şu kriterleri temel kabul etmektedir (Yalçınalp, 2010):

✓ Amaçlar ve yönetim çalışmaları yasal platformlarda açıkça ortaya konulmalıdır.

- ✓ Planlama anlayışında katılımcılık mutlaka yer almalıdır.
- ✓ Sosyal, ekonomik ve çevresel amaçlar bir denge içinde kullanılmalıdır.
- ✓ Doğal ve kültürel kaynaklar detaylı bir biçimde tanımlanmalıdır.
- ✓ Planlamada hatalı uygulamaların yapılmaması için, kontrolün mümkün olacağı yavaş adımlar tercih edilmelidir.
- ✓ Kentsel ve kırsal turizm, yerel bir yaklaşım ile gerçekleştirilmelidir.
- ✓ Turizm aktivitelerinin belirli bölgelerde toplanması, alan geneline dağılmasından daha fazla tercih edilmelidir.
- ✓ Tur güzergâhları ve daha uzun konaklamanın mümkün olacağı yerler için farklı stratejilerle planlamaya gidilmelidir.
- ✓ Planlamada süreklilik ve aralıklılık bir denge içinde tutulmalıdır.

Ekoturizm planlaması, çeşitli ölçeklerde yapılabilmektedir. Alan, bölge ve ulusal ölçeklerdeki planlar için; mekansal analiz, finansal fizibilite, çevresel değerlendirme ve alan kullanım planlaması gibi bileşenlerin entegrasyonu sağlanmalıdır. Alan ölçeğindeki ekoturizm planı dahilinde temel ekoturizm çekicilikleri belirlenmeli, ekoturizm merkezlerinde ulaşım ve ekolojik tur güzergâhlarını içeren tasarımlar yapılmalıdır. Bölgesel ekoturizm planlamasında, uygun bölgesel politika ve stratejiler belirlenmelidir. Ana turist ulaşım noktaları, iç ulaşım ağı, temel ve ikincil ekoturizm aktiviteleri, diğer ekoturizm alanları ve bölgesel ekoturizm deseni ortaya çıkartılmalıdır. Ekonomik, sosyal ve çevre faktörleri, yerel halkın katılımı için gereklidir. Çevre koruma stratejileri için ekoturist aktivitesini bölge içinde dağıtmak veya belirli noktalarda odaklanmasını sağlamak için zonlama yapmak zorunludur. Belirli noktalarda ekoturizmden kaynaklanabilecek çevresel etkileri azaltmak için, bölgeyi çeşitli küçük ölçekli ekoturizm gelişme bölgelerine ayırmak faydalıdır.

Bu üç ölçek incelendiğinde, en çok turizm çevre koruma hedeflerine, bölgesel ölçekte yapılan çalışmalarda ulaşıldığı görülmektedir (Kılıç Benzer, 2006).

2.4.5.8. Ekoturizm ve korunan alanlar

Ekoturizm açısından potansiyel alanlar olarak görülen ve genellikle herhangi bir koruma statüsü ile korumaya alınan korunan alanlar ile ekoturizm arasında birbirini destekleyen bir ilişki vardır. Bu ilişki; koruma, bilinçlendirme, eğitim, alternatif gelir yaratma, katılımcı ve sürdürülebilir uygulamaları destekleme olarak tanımlanabilmektedir (Polat, 2006).

Günümüzde bilimsel ve teknik anlamda yasa ile koruma altına alınan doğal alanların temel koruma gerekçeleri, özellikle rekreasyon/turizm amaçlarıyla çoğunlukla çelişmekte ve rekabet edememektedir. Böylece biyolojik çeşitlik başta olmak üzere, söz konusu korunması istenen doğal ve kültürel değerlerin olumsuz etkilenmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle korunan doğal alanlarda özellikle ekolojik tabanlı anlayışı yerleştirmek, planlanması ve yönetimini bu merkezde gerçekleştirmek gerekmektedir. Özellikle millî parklar, tabiat parkları ve mesire alanlarına yılda yaklaşık on milyonun üzerinde ziyaretçinin geldiği tahmin edilmektedir. Böylece kesin ve detaylı olmamakla birlikte sınırlı düzeyde bazı veriler bulunmasına rağmen ekoturizm ile ilgili istatistiki veriler bulunmamaktadır. Sayıları giderek artan turizm şirketleri, korunan alanlara veya ormanlık alanlara ekoturizm adında çeşitli geziler düzenlenmekte ancak nicelik ve nitelik olarak ekoturizm eylem boyutu tam olarak bilinmemektedir. Çoğunlukla bu alanlardan sorumlu birimlerin haberi olmamaktadır (Nayir, 2009; Çakır, 2011).

Ekoturizmin özellikle korunan alanlarda uygulanmasına yönelik teşvik edilme ve uygulama sebepleri aşağıda yer alan maddeler halinde incelenebilmektedir (Çakır, 2011):

- ✓ Ekosistemler üzerine olan etkileri en alt düzeye indirmek,

- ✓ Alanların doğal ve kültürel değerlerini ortaya çıkarmak,
- ✓ Alanlar için sürdürülebilir bir mali mekanizmanın kurulmasını sağlamak,
- ✓ Bilimsel ve eğitsel çalışmalara olanak sunmak,
- ✓ Faaliyetlerin olumlu ve olumsuz etkilerini ortaya koymak,
- ✓ Bu alanlarda yaşayanlar için alternatif ekonomik kaynaklar sağlamak,
- ✓ Ziyaretçilerin ve alanlarda yaşayanların bilgilendirilmelerini sağlamak,
- ✓ Uygulamaları bütün ilgi gruplarının katılımıyla gerçekleştirmek,
- ✓ Yöre insanının içinde yaşadığı değerlere sahip çıkarak korumasını sağlamak.

Mevcut korunan doğal alanların uzun devreli gelişme planlarının yapılmamış olması ya da yapılan planlarında etkin, katılımcı ve uygulanabilir olmaması, kaynak koruma nedenlerinin ilgili kitlelere yeterince tanıtılamaması veya benimsetilememesi ve izleme/denetleme işlemlerinin yapılamaması gibi nedenler, bu tür alanların geleceğini önemli ölçüde olumsuz etkilemektedir. Sonuçta, özellikle mevcut doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin zarar görmesine, sorunların giderek daha da artmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte tur organizatörleri veya şirketlerinin sadece kendi gelirini artırmaya yönelik bu uygulamaları, genel anlamda ekoturizm kavram çerçevesine ve özüne de ters düşmektedir. Bu alanlardan sorumlu ve yetkili birimlerin, ekoturizm konusunda hangi alanda, nasıl ve ne şekilde davranacağı konusunda planı olmadığı için, eylemsel ve yatırım açısından da hiçbir şey yapılamamaktadır (Çakır, 2011).

2.4.5.9. Ekoturizm ve taşıma kapasitesi

Taşıma kapasitesi; çevreyi bozmadan, kullanım kalitesini düşürmeden, bir

turistik bölgeyi birim zamanda kullanabilecek en fazla insan sayısı şeklinde tanımlanmaktadır (Demir, 2011).

Inskeep (1991), taşıma kapasitesinin belirlenmesinde; yerel, sosyo-kültürel ve fiziksel çevre ile turizm imajı ve turistik ürünlerin etkili olduğunu belirtmektedir. Bu iki hususun doyuma ulaşması, doğal ve kültürel değerlerin bulunduğu çevrenin kalıcı zarar görmesine ve ziyaretçileri yöreye çeken bu değerlerin önemini yitirmesine neden olmaktadır (Demir, 2011).

Herhangi bir plan ve denetim yapılmadan ve yörenin taşıma kapasitesi tespit edilmeden yapılan her türlü turizmin, ekosisteme zarar verebileceği, bu durumun ise yörenin sahip olduğu doğal ve kültürel özelliklerini yitirebileceği anlamına gelmektedir (Anonim, 2009). Alanda ekoturizm yapılmasını sağlayan doğal-kültürel değerlerin envanterinin çıkarılması, taşıma kapasitelerinin hesaplanması, ziyaretçi aktivitelerinin belirlenmesi ve alanla ilgili yeterli sınırlandırmaların yapılması gerekmektedir. Bu nedenle, ekoturizmin ekolojik etkilerini önceden belirleyebilmek için, ekoturizm etkinliklerinin gerçekleştirileceği bölgenin taşıma kapasitesinin, ilgili yetkililerce yapılan bilimsel çalışmalar ile belirlenmesi ve elde edilen girdilerin sürdürülebilir turizm politikası çerçevesinde planlama ve yönetim süresince dikkate alınması gerekmektedir (Demir, 2011).

Taşıma kapasitelerinin sınırlarının aşılması, bölgenin çekiciliğini kaybetmemesini sağlayacaktır. Sadece gelir amaçlı yapılan ekoturizm faaliyetleri, bir süre sonra kapasitenin aşılmasına, çevre sorunlarının ortaya çıkmasına, ekoturizmin potansiyelini sağlayan değerlerin tahrip edilmesine neden olacaktır (Demir, 2011).

Ekoturizm faaliyetleri gerçekleştirilirken, bu aşamalar dikkate alınarak, yörenin taşıma kapasitesini aşmayacak turist sayılarının belirlenmesi ve doğal ve kültürel özelliklerinin sürekliliğini kaybetmeden yani daha ekolojik, sosyo-kültürel bozulma gerçekleşmeden önce gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu aşamalara dikkat edilmediğinde, bölgenin taşıma kapasitesi

aşılmakta ve ekoturizmde de zaman içerisinde kitle turizminin etkisi görülmektedir. Bu durum beraberinde çevre kirliliği, gürültü kirliliği, trafik, fiyatların artması ve güvenlik gibi turizm sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için sınırlı sayıda ziyaretçi kabul edilmesi, aktivitelerinin sınırlandırılması gibi politikalara başvurulmaktadır (Demir, 2011).

2.4.5.10. Ekoturist kavramı

Ekoturizm endüstrisi içerisinde önemli bir rolü bulunan ve turizm yapılan alanın taşıma kapasitesinin belirlenmesinde belirleyici bir faktör olan ekoturist kavramı ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Giannecchini (1993)'e göre ekoturist; değerbilirlik, katılımcılık ve duyarlı ruhu içinde, nispeten doğal özelliklerini koruyan alanları ziyaret eden kişilerdir. Ekoturistler tarafından gerçekleştirilen bu turizm, bir yandan yöre halkının yaşam standartlarını arttırıcı ekonomik refah sağlayan iş olanakları ve finans araçlarını oluştururken bir yandan da alanın mevcut yapısının korunmasında katkıda bulunmaktadır. Akın (2006), doğadan zevk almayan, doğayı korumak için herhangi bir çaba içerisinde bulunmayan kişilerin ekoturist olarak nitelendirilemeyeceği üzerinde durmaktadır.

Ekoturistler, kent yaşamının stresinden uzaklaşma, doğaya geri dönme, doğada yer alma, doğayı yok olmadan görme şansı bulma ve tanıma, bilinç kazanma ve koruma konularında çalışmalarda bulunma isteği içerisindeyler (Polat, 2006).

Ekoturist, yaban hayatını ve doğal kaynakları kullanırken tüketici bir anlayışla yaklaşmadan, yerel halkın ekonomik refahına ve alanın korunmasına, doğrudan faydalanmaya yönelik istihdam ve finans araçları yaratarak da ziyaret edilen alana katkıda bulunmaktadır (Tetik, 2012).

Yapılan çalışmalarda farklı ekoturist tiplerinin olduğu tespit edilmiştir. Larman (1987)'e göre ekoturistler iki gruba ayrılmaktadır. Birinci tip ekoturistler, kendini ekoturizme adanmış ekoturistlerdir. Bunlar; bilim adamı ya da

profesyonel uzmanlardan oluşmakta, doğa ile ilgilenmektedirler. İkinci tip olanlar ise sıradan ekoturistlerdir. Bunlar, doğa tecrübelerini doğal alanlardan elde ettikleri deneyim, yararlanma ve eğitim dışında gerçekleştirdikleri diğer aktiviteler ile birleştirmektedir (Demir, 2011).

2.4.5.11. Eko konaklama işletmeleri

"Ekoturizmin ilkeleri ve felsefesi ile özdeşleşen doğa temelli konaklama işletmelerini tanımlamak amacıyla kullanılan sektörel bir etikettir" şeklinde tanımlanan eko konaklama tesisi ya da ekotesis, Mehta (2007) tarafından; "5 ile 75 odayı içeren, düşük etkili ve doğa temelli, çevresindeki hassas alanları koruma imkânı sunmak için finansal açıdan sürdürülebilir olan, turistlere katılımcı ve bilgilendirici deneyimler sunan, doğa ve kültür ile duygusal bağ oluşturan, sosyal ve doğal çevreye duyarlı olarak planlanan, dizayn edilen, inşa edilen ve yönetilen konaklama işletmeleri" şeklinde tanımlanmaktadır (Tetik, 2012).

Bir eko konaklama tesisinin, yoğun bir ormanda ya da doğal güzelliği bulunan bir alanda bulunması, çevreye herhangi bir müdahalede bulunmayarak yerel peyzaj ile uyumlu olması, şehirden uzak olması ve ulaşımın toplu taşıma ile sınırlı olması, ulaşım, konaklama, yiyecek ve ekolojik turizm programlarını içerebilen basit konaklama olanakları, hizmetleri ve servisinin bulunması şartı aranmaktadır (Demir, 2011).

Ekoturizme hizmet veren konaklama tesisleri, kitle turizmi için kurulmuş olan büyük ölçekli konaklama tesislerine göre farklılıklar taşımaktadır. Bu farklılıklar, ekoturizmin yapısından ve bu pazar dilimindeki turistlerin beklentilerinden kaynaklanmaktadır. Ekoturizm merkezlerinde kullanılan tesisler daha çok küçük ölçekli ve aile işletmeleri şeklinde işletilen tesislerdir. Özellikle hassas ekosistemlerde kurulduklarından, bulundukları yerin doğası ve kültürel yapısı ile uyumlu bir şekilde dizayn edilmektedirler. Bulundukları yerin bitki örtüsüne ve biyolojik çeşitliliğine zarar vermemeli aksine bu kaynakları koruyup, iyileştirilmesine katkı sağlamalıdır. Bu işletmelerin çoğu halkla

ilişkiler, internet, basılı materyaller ve ağızdan ağza reklam yolu ile doğrudan pazarlama tekniklerini kullanmaktadırlar (Tetik, 2012; Tekin, 2014).

2.4.5.12. Tur operatörleri, acentalar ve işletmeler

Ekoturizm alanında tur organizasyonu ve uygulanması konusunda tur operatörleri, outgoing seyahat acentaları ve incoming (karşılıklı-yerel) seyahat acentaları olmak üzere üç tip işletme faaliyet göstermektedir. Tur operatörleri, her çeşit tur düzenleyen işletmelerdir. Değişik hizmetler organize ederek, esas üretici işletmelerle müşteriler arasında aracılık görevi yapmaktadırlar (Tetik, 2012).

Outgoing (turist gönderen) seyahat acentaları, ekoturistler ile seyahate çıkmadan önce kendi ülkelerinde, paket turla ilgili olarak iletişime geçen işletmelerdir. Bu acentalar, ulaşımı düzenlemekte ve ekoturistlerin istekleri doğrultusunda incoming acenta tarafından sağlanan tur paketini birleştirebilmektedir. Ayrıca bu acentalar incoming (yerel karşılayıcı) seyahat acentalarından komisyon alarak çalışmaktadırlar. Bazıları kendilerini yurtdışı tur operatörü olarak adlandırmayı tercih etse de gerçekte herhangi bir turu yönetmemektedirler. Incoming seyahat acentaları ise, outgoing acentaların uygun tur paketleri bulabilmelerine yardımcı olmaktadır (Tetik, 2012).

Ekoturizmin ilke ve amaçları doğrultusunda yapılması için ekoturlar düzenleyen, planlayan ve pazarlayan tur operatörleri, acentalar ve işletmeleri ilgilendiren hususlar aşağıda yer almaktadır (Demir, 2011):

- ✓ Koruma altındaki doğal, kültürel ve sosyal değerlerin korunmasına katkıda bulunması,
- ✓ Yörenin kendine has florasını ve faunasını koruması amacı ile turizm altyapı yatırımlarının yapılması,

- ✓ Doğa turları için ayrılmış rotaların takip edilmesi, yöredeki flora ve faunanın yaşam alanlarına müdahalelerde bulunulmaması,
- ✓ Ekoturizm yapılan yöredeki yerel halkın kültürüne ve isteklerine saygı gösterip müdahalede bulunulmaması, sosyo-ekonomik refahının artmasına katkı sağlaması ve bunun için gerekli hizmet ve olanakların sunulması,
- ✓ Küçük turist gruplarına hizmet vermesi,
- ✓ Seyahatleri boyunca müşterilerinin tüm gereksinimlerini en ekonomik ve kaliteli şekilde sağlaması,
- ✓ Çevre dostu ulaşımın tercih edilmesi.

2.4.6. Ekoturizm etkinliklerinin sınıflandırılması

Ekoturizm etkinlikleri çeşitli niteliklere göre gruplandırılmaktadır. Polat (2006) çalışmasında ekoturizm aktivitelerini; öğrenmeye dayalı, eğlenmeye dayalı ve dinlenmeye dayalı olmak üzere üç temel başlık altında incelemiştir.

2.4.6.1. Öğrenmeye dayalı ekoturizm etkinlikleri

2.4.6.1.1. Bilim turizmi

Bilim turizmi; katılımcıların bilimsel meraklarını giderme ve tecrübe kazanma amacıyla gerçekleştirdikleri bir etkinlik şeklidir (Polat, 2006).

➤ Botanik turizmi

Botanik turizmi, bitki izlemek için gruplar halinde bir tur liderinin öncülüğünde yapılan bir turizm etkinliğidir. Bu etkinlik türünde en önemli nokta, turları gerçekleştirirken botanik konusunda bilgili, bitki türlerinin Latince isimlerini ve özelliklerini bilen, aynı zamanda yabancı dili olan tur rehberleri eşliğinde

yapılmasıdır. Ayrıca ulaşım ve konaklama imkânları da yeterli olmalıdır. Botanik turizminin olumlu etkilerinin yanında bitki kaçakçılığı yapan, cip kiralayarak safari denen turları gerçekleştiren turistler tarafından negatif etkileri de ortaya çıkmaktadır. Bunun önlenmesi için denetimin iyi uygulanması gerekmektedir (Akkiprik, 2011).

Botanik turizmi, her ne kadar belli bir bölgede yetişen, özellikle de endemik türlerin görülmesi ve incelenmesi için yapılsa da, günümüzde özel amaçlarla oluşturulan botanik bahçelerinin ziyareti şeklinde de gerçekleştirilmektedir (Dinçer Şen, 2010).

➤ **Kuş gözlemciliği**

Kuş gözlemciliği; kuşları yaşam alanlarında gözleme ve doğayı kuşların dünyasından tanıma faaliyeti şeklinde tanımlanmaktadır (Polat, 2006). Kuşları, kuşların yaşam alanlarını ve giderek tüm doğayı tanımayı ve korumayı amaçlayan bir ekoturizm aktivitesidir (Tetik, 2012).

➤ **Doğa fotoğrafçılığı**

Doğa, onu oluşturan öğelerin gösterdiği çeşitlilik ve estetik çekiciliğiyle fotoğrafçılara konu olmaktadır. Fotoğrafçıların doğaya olan bu ilgisi, doğa fotoğrafının özel bir alan olmasını ve sınırlarını çizmesini de beraberinde getirmektedir (Akkiprik, 2011). Doğada fotoğraf fırsatları yakalandığında hazırlıklı olmak, koşulları en iyi şekilde değerlendirebilme imkânı sağlamaktadır. Diğer fotoğrafçılık türlerinde, fotoğraflanan konunun içinde etkin bir rol oynamadan makine ile gözlemcilik görevi yapılmaktadır. Ancak doğada yapılan fotoğrafçılıkta fotoğrafçı, fotoğraflanan konunun bir katılımcısı olmaktadır (Polat, 2006).

➤ Yaban hayatı gözlemlene

Ekoturizm etkinliği açısından bakıldığında, sadece yaban hayatını gözlem ve inceleme değil aynı zamanda yaban hayvanı türlerinin korunması, üretilmesi, envanterinin çıkarılması, bakımı, geliştirilmesi yanında türlerin yaşam alanlarının korunması, onarılması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gibi etkinlikler de gerçekleştirilmelidir. Yaban hayatının ekoturizm kapsamında değerlendirilmesinde en çok kuş gözlem ve inceleme önemli bir yer tutmaktadır. Bunun dışında diğer yaban hayatını da (dağ keçisi, tavşan, sincap, kurt, çakal, saz kedisi, yaban kedisi, vaşak, kızıl geyik vb.) gözlem, inceleme, koruma ve iyileştirilmesi kapsamında ekoturizmle ilişkilendirmek mümkündür (Nayir, 2009).

Yaban hayatı gözlemlene turlarına katılanlar, özellikle vahşi hayvanlarla etkileşim sağlayabilecekleri, onların davranışlarını izleyebilecekleri alanları tercih etmektedirler. Bu turlarda doğal çevre ve vahşi yaşam davranışları açısından önemli olan iki nokta vardır. Bunlardan biri vahşi hayvanların davranışlarının zamana göre değişkenlik göstermesidir. Bir diğeri ise vahşi hayvanların dışsal faktörlere göre farklı zamanlarda farklı tepkiler göstermesidir. Bu durum insan-yaban hayatı etkileşiminin oluşmasına engel olabilmektedir (Tetik, 2012).

Yaban hayatı gözlemlene turlarının; yaban hayatının ve doğanın sürdürülebilirliği ve korunması, doğayı korumak için bölge halkını teşvik etmesi gibi olumlu etkileri olmakla beraber; hayvanlarda hastalık, stres ya da davranış bozukluğu, doğada kirlilik, bozulma gibi olumsuz sonuçları da bulunmaktadır (Tetik, 2012).

➤ Jeolojik ve jeomorfolojik oluşumları izleme

Ülkelerin doğal ve kültürel değerleri büyük önem taşımakta, özel ilgi alanları ve yörelerinde turizm ağırlık kazanmaktadır. Bu özel ilgi alanlarından birisi, doğal çevrenin coğrafi karakteri üzerine odaklanan jeoturizm (geotourism) eğilimidir.

Jeoturizmde; jeolojik, jeomorfolojik yapı ve unsurlar, kıyılar, göller, kanyonlar, jeotermal kaynaklar, endemik bitkiler ve diğer doğal anıtlar özel ilgi odaklarını oluşturmaktadır (Akiprik, 2011).

Jeolojik ve jeomorfolojik oluşumları izleme etkinliği içinde son zamanlarda mağaralara yapılan geziler artmakta ve mağaracılık ya da mağara turizmi olarak gündemde yer almaktadır (Polat, 2006). Turizm açısından ele alındığında mağaralara yönelik özellikle görsel, bilimsel ve sportif amaçlı ziyaretler gerçekleştirilmektedir. Mağaraların turizm açısından en önemli özelliği, mağara ortamında damlama, akma, buharlaşma, çökme gibi nedenlerle oluşan speleotem (mağara oluşumu) adı verilen sekilerin; biçim, renk, yoğunluk ve boyutları açısından sunduğu görselliktir (Tekin, 2014).

➤ **Tarım ve çiftlik turizmi (agri-turizm, agro-turizm)**

Çiftlik turizmi, kırsal alanlarda konaklama ve etkinliklerin çiftliklerde yapılması faaliyetidir. Eğer herhangi bir kırsal yerleşmede ekonomik etkinlik tarımsa ve turistik uygulamalarda ağırlıklı olarak tarıma dayalı programlar yer alıyorsa, bu turizm türü de tarım turizmi olarak adlandırılmaktadır (Tetik, 2012).

Çiftliklerin turizme açılmalarının temel amaçları arasında; kitlesel turizmin neden olduğu büyük turistik tesislerin yapay görüntüsüne alternatif oluşturmak, istihdam yaratarak dış göçü azaltmak, kadınları işgücüne katmak, yöresel kültürleri tanıtmak, kentsel ve kırsal yaşam standartları arasındaki farkı azaltmak ve kırsal alanların yeniden canlandırılmasını sağlamak gibi faktörler yer almaktadır (Dinçer Şen, 2010).

2.4.6.1.2. Kültür turizmi

Kültürel turizm kavramı ile ülke-bölge toprakları üzerinde/altında bulunan ve geçmiş dönemlerden beri süregelen birikimi içeren her türlü maddi kalıntı ile sözel geleneğin, bunlara zarar vermeden toplumun yararlanabileceği değere dönüştürülmesi anlatılmaya çalışılmaktadır (Polat, 2006).

➤ Festival turizmi

Çeşitli konularda ve büyüklüklerde yapılan festivaller, gerek yurt içinden gerekse yurt dışından turist çekmektedirler. Bu şekilde bir festivale yönelik gerçekleştirilen seyahat etkinliğine festival turizmi denilmektedir (Polat, 2006).

Festivaller, başlangıç ve bitişleri belli düzenlemelerdir. Belirli bir süre çekiciliğe sahiptirler. Festivaller, şenliklerin konusuna ve kapsamına göre sınıflandırılabilir. Kapsamlarına göre de yöresel, bölgesel, ulusal ve uluslararası olmaktadır (Polat, 2006).

➤ Gelenek görenek turizmi

Herhangi bir topluluğun kendine özgü yaşam biçimine folklor denilmektedir. Folklor-turizm ilişkisi, sanayi toplumunu simgeleyen büyük kent yaşamının bir çeşit ürünüdür. Bir başka deyişle, büyük kente özgü tüketim ve davranış normları, orada yaşamlarını sürdürenleri, folklordan uzaklaştırmıştır. Yaşamını dar kalıplar içinde sürdürmek zorunda bırakılan kent halkı bakımından folklor, söz konusu tekdüzelikten zaman zaman kurtulmanın çarelerinden birisidir. Böyle bir çarenin, belirli bir düzenleme olarak hazırlanması ve çekim gücü içerir biçimde sunulması, folklor turizm ilişkisini ortaya çıkarmaktadır (Polat, 2006).

➤ Karayolu turizmi

Sadece ülke içindeki gezilerden tatmin olmayan turistlerin gereksinimlerine cevap verebilmek amacıyla bazı tur operatörleri "overland" adı verilen; tarih, geleneksel yaşam ve coğrafi açıdan dünyanın ilginç ülkelerine yapılan, uzun süreli karayolu gezilerini düzenlemeye başlamışlardır. Ancak overland turlarında yaşanacak güçlükleri bilip ona göre hazırlıklı olmak, gezileri sorunsuz ve zevkli duruma getirecektir. Bu uzun gezide alınacak yol yaklaşık 10 bin km gidiş, 10 bin km dönüş olmak üzere toplam 20 bin km dir. Bazı günler geceli gündüzlü yol alındığından overland turlar uzun yola dayanamayanlar için sorun olabilmektedir (Polat, 2006).

➤ **Kültür yürüyüşleri**

Tarihte yoğun olarak kullanılmış bazı önemli yerleşim birimlerini birbirine bağlayan yollar üzerinde gerçekleştirilen yürüyüş programlarıdır. Ülkemizde ekoturizm etkinlikleri adı altında Likya Yolu (Likya kentlerini birbirine bağlayan patikalar), St. Paul Yolu ve İpek Yolu gibi tarihi ve kültürel değerleri içeren güzergâhlar üzerinde yürüyüşler gerçekleştirilmektedir (Polat, 2006).

➤ **Tarihsel alan turizmi**

Ulusal sınırlar içinde kalan tarihi kültür mirasının belli bir turistik organizasyon yardımıyla gösterilmesi esasına dayanmaktadır. Bu da, toplum içinde oluşmuş "tarihi kültür mirasının sahiplenilmesi" olgusuyla yakından ilgilidir. Yabancıların bu mirasa olan ilgisi, toplumun bu mirası sahiplenmesi ölçüsünde artmakta veya azalmaktadır (Polat, 2006).

2.4.6.1.3. İnanç turizmi

Kutsal yerlere yönelik turizm etkinlikleri "inanç turizmi" olarak tanımlanmaktadır. Değişen turist isteklerine bağlı olarak tüm dünyada gelişme gösteren inanç turizmi kapsamında mevcut kültür değerlerinin korunması, turizme kazandırılması ve tanıtılması hedeflenmektedir (Polat, 2006).

2.4.6.2. Dinlenmeye dayalı ekoturizm etkinlikleri

2.4.6.2.1. Kamp/karavan turizmi

Kamping, kırsal peyzajlardaki en önemli rekreasyon amaçlarından birisidir. Her yaşta ve her gelir düzeyindeki insanlar, kamping olanaklarından yararlanmaktadır. Günümüzde geliştirilmekte olan bir diğer ekoturizm türü de karavan turizmidir (Koç ve Şahin, 1999; Polat, 2006).

Kamp ve karavan turizmi bir taraftan doğa ile iç içe olmayı sağlarken, diğer taraftan insanlarla etkileşim ve iletişim sağlamaya yardımcı olmaktadır. Katılımcılara, toplumsal yaşamın farklı yönlerini öğrenme fırsatı sunmakta ve aynı zamanda doğayı koruyarak kullanmanın önemini hatırlatmaktadır. Toprak, akarsu, iklim, bitki örtüsü, fauna çevreye renk katan elemanlardır. Bunlar, insanı güncel sıkıntılardan uzaklaştırarak, insan ruhuna huzur vermekte, ruh ve beden sağlığını kuvvetlendirmektedir. Aynı zamanda kişinin doğa yaşamı hakkındaki bilgisini genişletmektedir (Tetik, 2012).

Kamping alan ve kuruluşları için yer seçimini etkileyen önemli etkenler; çevre peyzajı, iklim, toprak özellikleri ve topoğrafik yapıdır. Gürültü (30-50 desibelden fazla), kötü görüntü, hava ve su kirliliği vb. sorunlar olmamalıdır. Ulaşım kolay olmalıdır (Koç ve Şahin, 1999; Topay, 2003; Polat, 2006).

2.4.6.2.2. Yayla turizmi

Yayla turizmi; doğayla iç içe yaşamayı sevenler veya macera tutkunlarının genellikle günübirlik veya kısa süreli konaklama amacıyla yüksek rakımlı yerlerde yaptıkları turizm faaliyetidir. Yayla turizminde amaç, ülkenin kendine özgü doğal ve kültürel değerleri olan yaylaların ve yayla yaşamının, koruma ve kullanma dengesi dikkate alınarak, turizm faaliyetleri içinde değerlendirilmesidir (Tekin, 2014).

Yaylaların; çeşitli bitki örtüsüne sahip olmaları, ormanları, krater gölleri, ırmakları, tarihsel, kültürel ve arkeolojik değerleri, dağ ve doğa yürüyüşleri, rafting, kış sporları, av, olta balıkçılığı, çim kayağı, şifalı suları, yayla şenlikleri ve el sanatları gibi değerler taşıması nedeniyle turizm çekim merkezi olmalarını sağlamaktadır (Akkiprik, 2011).

2.4.6.3. Eğlenceye dayalı ekoturizm etkinlikleri

2.4.6.3.1. Maceraya dayalı aktiviteler

➤ Dağcılık

Dağların temiz ve güzel havasından yararlanmak üzere insanların dağlara yönelik olarak gerçekleştirdikleri turizm türüdür. Dağ turizmi, yürüyüş ve tırmanma şeklinde gerçekleştirilebilmektedir (Akkiprik, 2011).

Dağcılık; ciddi eğitim gerektirmektedir. Kaya, kar ve buz tırmanışları olmak üzere çeşitlere ayrılan bir spor dalı olan dağcılığın gerçek anlamı çeşitli yayınlarda "dağlık bölgelere, ulaşılması zor yüksekliklere tırmanmayı ya da ulaşmayı amaçlayan spor" olarak geçmektedir (Tetik, 2012).

Dağlar; heyecan, macera ve değişiklik arayanlar için farklı rekreasyonel faaliyetler ve yeni spor olanakları sağlamaktadır. Doğa yürüyüşleri, kaya tırmanıcılığı, dağ bisikletiyle geziler, orienteering, karlı alanlarda yapılan botla kaymak (snowspeerafting), kızak (snowscating), buzul kayağı, heliskiing (helikopterle gidilerek yapılan yüksek dağ kayağı), snowboarding ve balon skiing (balonla gidilerek yapılan yüksek dağ kayağı) dağlarda yapılan aktiviteler arasında yer almaktadır (Tetik, 2012).

➤ Safari (doğa keşfi)

Safari; at safari ya da cip safari olarak gerçekleştirilmektedir. Safarilerin yapım yöntemlerindeki yanlışlar, özellikle çevreci hassasiyete sahip olan kişileri rahatsız etmektedir. Bunun nedenlerinden birisi, cip safari olarak adlandırılan etkinliğin, zenginlerin pahalı ciplerle gelerek doğal ortamlara zarar verecek yarışlar düzenlemesiyle gerçekleştiriliyor olmasıdır. Oysa doğa keşfi etkinliği, bir taraftan kişiye doğada keşifte bulunurken çeşitli duygusal tatminler sağlayan, diğer taraftan öğrenme yoluyla tecrübe kazanma olanağı veren bir ekoturizm etkinliğidir (Polat, 2006).

Bu nedenle safarilerin düzenlenmesi aşamasında özellikle çevrenin ön planda tutulması, korumacılık fikrine öncelik verilmesi ve bu amaçla gerekli önlemlerin alınması çok önemlidir (Tetik, 2012).

➤ **Balon turizmi**

Balon, içine doldurulan sıvı propan gazının ısıtılması ile havalanan bir araçtır. Uygun rüzgârda (10 km/h'in altındaki) oldukça uzun süre sakın uçuşla havada kalabilmektedir. Ortalama seyir yüksekliği 500- 1500 feet (yaklaşık 152 m – 457 m) arasında olan balona yön vermek, irtifa kazandırıp kaybettirmek, hızını değiştirmek, tecrübeli bir pilot tarafından kolaylıkla yapılabilmektedir (Tetik, 2012).

Balon turları sayesinde tüketiciler daha çok yeri görme şansına sahip olurken, yürüyüşle görülmesi mümkün olmayan manzaraları da görmektedirler. Ayrıca, doğa yürüyüşlerine ve bisiklet turlarına katılma konusunda engeli bulunan ya da yaşı nedeniyle bu kondisyona sahip olmayan turistler için özellikle tercih edilmektedir. Balon gezilerinin bir diğer avantajı da "fotoğraf avcılığı" denilen faaliyete imkân sağlamasıdır. Bu sayede turistler yörenin sunduğu manzaraların fotoğraflarını çekme şansına sahip olmaktadır (Tekin, 2014).

➤ **Yamaç paraşütü**

Yamaç paraşütünde; eğimli ve yüksek bir tepeye açık olarak serilen paraşüt, pilotun koşmaya başlaması ile hava ile dolarak pilotla birlikte havalanır. Uçuşların süresi, kullanılan malzemenin performansı ve pilotun tecrübesine bağlı olarak kilometrelerce / saatlerce sürebilir. Tek kişi olabileceği gibi iki kişilik (tandem) kanatları da vardır (Tekin, 2014).

Etrafında kalkış ve iniş için yeterince açık bölgeye ve belli bir eğime sahip hemen hemen her yerde bu sporu gerçekleştirmek mümkündür (Erdoğan, 2003).

➤ **Akarsu turizmi (rafting ve kanoculuk)**

Rafting "raft" adı verilen botlarla, akış hızı yüksek nehirler üzerinde yapılan bir spordur. Raftingde amaç; içinde bulunulan botun devrilmeden, kürekle

yönlendirerek, kayalar ve engeller arasından geçirilmesidir. Kanoculuk sporu şişme iki kişilik kanolarla yapılırken, rafting beş ya da dokuz kişilik botlarla yapılan akarsu sporudur (Tetik, 2012).

Zukerman (1979)'ın belirttiğine göre rafting sporu ile uğraşanlar hem ihtiyaçlarını karşılamak için riskli aktivitelerle iç içe olmak isterken hem de yeni ve karmaşık bir deneyim yaşama isteklerini gerçekleştirmektedirler. Rafting aynı zamanda insanlara güçlerinin sınırlarını gösterme fırsatı sunmaktadır. Rafting tamamıyla doğal şartlarda gerçekleştiğinden, çevre ile uyumlu, betonlaşmaya ve çevre kirliliğine yol açmayıp, doğal güzellikleri ön plana çıkaran bir özelliğe sahiptir (Tetik, 2012).

2.4.6.3.2. Sportif aktiviteler

➤ Bisiklet turizmi

Bisiklet turizmi, boş zamanlarını bisiklet sürerek geçiren insanların şehrin dışında hoş bir hafta sonu geçirmek amacıyla veya uzak bir destinasyona seyahat yapmak amacıyla gerçekleştirdikleri uzun "bisiklet turları" olarak tanımlanabilmektedir (Tetik, 2012).

➤ Su altı dalış (scuba diving)

Dalış sporu ticari/bilimsel/teknik dalgıçlık ve rekreasyonel dalgıçlık olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır. Rekreasyonel dalgıçlar özellikle mercan resiflerinin bulunduğu biyolojik çeşitliliğiyle etkileyici güzelliğe sahip olan sıcak denizleri tercih etmektedirler (Tekin, 2014).

➤ Atlı doğa yürüyüşü

Bir ekoturizm aktivitesi olarak atlı doğa yürüyüşü; kırsal alanda, bölgenin kültürünün ve coğrafi yapısının, turistler tarafından gezilerek görülmesi ve

tanınması amacıyla gerçekleştirilmektedir. Turistler at ile yapılan geziler sayesinde doğayı, hayvanları, çevre kültürünü, geleneklerini, bölge halkı ve kültürünü tanıma fırsatı bulmaktadırlar. Atlı doğa yürüyüşleri genellikle patika yollarda ve kendine özgü bir şekilde atın dizginlerinden tutarak yavaş yavaş gezinme şeklinde, bazı sahil ve dağlık alanların dışındaki yerlerde, belirli bir yolu takip ederek yapılan boş zaman faaliyetidir (Tekin, 2014).

➤ **Sportif olta balıkçılığı**

Rekreasyonel amaçlı yapılan balıkçılık çoğunlukla, tüketim amacının ikincil bir amaç olduğu düşünülerek, spor amaçlı ve boş zaman geçirme amacıyla, bireysel bir şekilde yürütülen balık tutma faaliyeti olarak ifade edilmektedir. Avrupa Komisyonu'na göre rekreasyonel balıkçılık; "ticari balıkçılık amacı gütmeyen her türlü balıkçılık aktivitesi" olarak tanımlanmaktadır (Tetik, 2012).

➤ **Doğa/dağ yürüyüşü (trekking/hiking)**

Günümüz turizminde trekking kavramı, bir doğa sporu veya hobi faaliyeti olarak anlam kazanmıştır. Çağdaş anlamda ise; "bir bölgenin dağlık kesimlerinde, dağcılık tekniği gerektirmeden, zor ve sarp yerlere girmeden, küçük patikaların takip edildiği, belirli özellikler gösteren doğa koşullarında, yaş gruplarına uygun ve zamanla sınırlı olarak düzenlenen uzun yürüyüşler" olarak tanımlanmaktadır (Tetik, 2012).

➤ **Av turizmi**

Günümüzde avcılık, zevk için yapılan rekreatif bir turizm faaliyeti haline gelmiştir. Avcılık, bilinçli ve kurallara uygun yapıldığı sürece, olumlu etkileri olan bir turizm türüdür. Bir yandan ülkenin yaban hayatını koruyup geliştirirken, diğer yandan da önemli bir gelir kaynağını oluşturmaktadır. Av turizminin önemsendiği ülkelerde av hayvanları sayıca artmakta, çevreye ve yaban hayatına özen gösterme duygusu gelişmektedir. Ayrıca av turizminin yapıldığı yörelerde usulsüz avcılığın azaldığı ve oto kontrolün sağlandığı da

görülmektedir. Av turizmi bilinçli ve belli bir eğitime dayanarak, doğaya zarar vermeden yapılan, sadece olgunluğa erişmiş hayvanların avlanması olayıdır (Tetik, 2012).

2.4.7. Ekoturizm faaliyetleri

2.4.7.1. Dünya'da ekoturizm faaliyetleri

Ekoturizm, dünya üzerinde oldukça büyük bir pazardır. Özellikle 80'li yılların ikinci yarısından itibaren gerek flora, gerekse fauna açısından biyolojik çeşitliliğe sahip alanları ziyaret eden insanların sayısında fark edilir bir artış söz konusudur (Bekiroğlu, 2008).

Dünyadaki gelişmeler ekoturizmi oldukça kabul gören aktiviteler arasına itmiş ve Birleşmiş Milletler'in 2002 yılını Dünya Ekoturizm Yılı olarak ilan etmesinde; ekoturizmin büyük oranda ekonomik gelişme potansiyeline sahip alanlarda giderek artan bir önem kazanması ve aynı zamanda da ekoturizmin iyi planlandığı, geliştirildiği ve idare edildiği takdirde doğal çevrenin korunması için güçlü bir araç olma özelliği arz etmesi nedenleri önemli bir rol oynamıştır (Bekiroğlu, 2008).

Dünyada ekoturizm faaliyetleri aktif olarak uygulanan birçok ülke bulunmaktadır. Bunlardan her biri kendi özelliklerine göre ekoturizm aktivitelerini sürdürmektedir. Havai'de de ekoturizm endüstrisi çevresel değerli niteliklerini koruyarak kazancını büyütmektedir. Havai Ekoturizm Birliği'ne göre ekoturizm; tabiat ve kültürel bazlı bir turizm çeşidi olup ekolojik şekilde yerel halkın geçimini destekleyen bir uğraştır. Havai adaları HEA'nın desteği ile ekoturizm bilincini kazanmış ve yüksek ziyaretçi potansiyelinin olumsuz etkilerini minimuma indirmek için doğal kaynaklarını koruma yoluna gitmiştir (Bekiroğlu, 2008).

Nepal'in Ghandruk Köyü ekoturizm potansiyeli açısından oldukça yüksektir. Ghandruk Köyü'nde bulunan Satkar Misafir Evi ziyaretçileri ağırlamaktadır.

Nepal'in Annapurna bölgesi merkezinden daha yukarılara çıkan patika yollardaki yolcular trekking yaparak genellikle bir gece için Ghandruk'ta Macchapurche'in manzarasını seyretmek için burada kalmaktadırlar. Burada bulunan Gurung Müzesi de alanın ekoturizm potansiyelini arttırmaktadır (Bekiroğlu, 2008).

Kuzey Amerika seyahat acentalarının yaptıkları araştırmalara dayalı olarak Uluslararası Ekoturizm Derneği, ekoturizm pazar profilini belirlemeye yönelik bazı esasları ortaya koymaktadır. Bu araştırmaya göre ekoturistler, aktivite çeşitlerine ve maliyetlerine göre değişmekle birlikte 35-54 yaş arasındaki, %50'si kadın ve %50'si erkek turistlerden oluşmaktadır. %82'lik bir çoğunluk üniversite mezunudur. %60'lık bir kesimi seyahatlere çift olarak, %15'i aileleri ile birlikte ve %13'lük bir kesim ise yalnız olarak katılmayı tercih etmektedirler. Ekoturistlerin her gezi için ortalama 1000-1500 dolarlık bir harcama yaptıkları belirtilmektedir (Kılıç Benzer, 2006).

2.4.7.2. Türkiye'de ekoturizm faaliyetleri

Dünyada artık doğayı keşfetmek amaçlı olarak yürütülen ekoturizm, son yıllarda ülkemizde de sık sık gündeme gelmektedir. Turizm Bakanlığı, turizm ürünlerini çeşitlendirmeyi ve kıyı alanları üzerindeki baskıları azaltacak ve turizm sosyo-ekonomik faydalarını daha az gelişmiş bölgelere dağıtacak şekilde tatilleri yaymayı amaçlayan bir politika ortaya koymaktadır. Bu hedefle pek çok proje geliştirilmiştir. Bunlar arasında; Mavi Bayrak Projesi (yeterli yüzme suyu kalitesi ve plaj/marina hizmetleri açısından genel çevre standartlarının izlenmesini sağlamak amacıyla), Atak Projesi (altyapı eksikliklerini düzeltmek, daha sonra yeni kıyı yönetim yöntemlerini tanımlamak amacıyla), Belek Yönetim Planı, Dağ-Doğa Yürüyüşü Projesi (Trekking), Yayla Turizmi Projesi, Akarsu Turizmi (Kano-Rafting) Projesi, Bisiklet Tur Güzergahlarının Belirlenmesi-Geliştirilmesi Projesi, Atlı Doğa Yürüyüşü Projesi, Mağara Turizmi Projesi, Sportif Olta Balıkçılığı, Kuş Gözlemciliği, Botanik (Bitki İnceleme) Projesi sayılabilmektedir (Akpınar ve Bulut, 2010).

Ülkemizin, Akdeniz'deki en önemli turizm alanlarından birisi olduğu açıktır. Yaklaşık 8000 km uzunluğundaki sahilleri, çeşitli uygarlıklardan kalan zengin tarihi ve kültürel mirasın yanı sıra iklimsel çeşitliliği nedeniyle olağanüstü bir biyoçeşitliliğe sahiptir ve tek başına bütün bir Avrupa kıtası ile karşılaştırılabilir niteliktedir. Örneğin; tüm Avrupa'da 500 kuş türü bulunmasına karşılık, Türkiye'de 420 civarında kuş türü tespit edilmiştir. Ayrıca Avrupa'da tespit edilen yaklaşık 12.000 bitki türünden yaklaşık 9.000'i ülkemizdedir (Kılıç Benzer, 2006).

Türkiye; gerek dağları, ormanları, yaylaları, kıyıları, gölleri, akarsuları gibi doğal varlıkları; gerekse flora ve faunası, gerekse mağaraları ve kanyonları gibi ilginç jeolojik oluşumları açısından diğer ülkelerle kıyaslanamayacak düzeyde bir zenginliğe sahiptir. Bu zenginlikler ülkemizi, gündemde olan ekoturizm için oldukça ilgi çekici bir ülke konumuna getirmektedir (Kılıç Benzer, 2006).

2.5. Yavaş Şehir Hareketi

Yavaş şehir hareketi, 1999 yılında Toskana'nın küçük bir kenti olan Greve in Chianti'nin eski belediye başkanı Paolo Saturnini'nin parlak girişimiyle doğmuştur. Kenti, kendisiyle değerlendirme ve hayat kalitesini arttırarak gelişimin farklı bir yolunu düşünme fikirleri onu, bu düşüncelerini tüm ülkeye (İtalya) yaymaya itmiştir. İdeallerinin hızlı bir şekilde Bra (Francesco Guida), Orvieto (Stefano Cimicchi) ve Positano (Domenico Marrone) belediye başkanları tarafından kabul görmesinin ardından, Carlo Petrini'den de desteği arkalarına almışlardır (Doğutürk, 2010). Yavaş şehir hareketinin organizasyon merkezi İtalya'dır ve yavaş şehir olarak tanımlanmak istenen şehirlerin değerlendirilmesi, bu merkez tarafından yapılmaktadır (Özkan, 2011).

Yerel kimliğini ve özelliklerini koruyarak dünya sahnesinde yer almak isteyen kasabaların ve kentlerin katıldığı birlik, İtalyanca Citta (Şehir) ve İngilizce Slow (Yavaş) kelimelerinden oluşan Cittaslow yani "yavaş şehir" anlamında kullanılmaktadır (Özkan, 2011).

"Yavaşlık" felsefesinin ulusal sınırları oldukça hızlı gelişmiştir. Yaşam kalitesine erişme ve keşfetme, daha sakin tempoyla yaşama dileği Cittaslow'u tüm Avrupa'ya tanıtmıştır. Böylece somut adımlarla iyi yemek, kaliteli ağırlama, hizmet ve kentsel alanda birlikte tecrübe kazanmak için bir araya gelen uluslararası bir ağ olarak doğmuştur (Özkan, 2011). Cittaslow ağı şu anda Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Çin, Kolombiya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Büyük Britanya, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Japonya, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Güney Afrika, Güney Kore, İspanya, İsveç, İsviçre, Tayvan, Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere 30 ülkede mevcuttur (Anonim, 2015).

Cittaslow, hangi ülkede hangi kıtada olursa olsun katılacak kentler için uyulacak belirli kurallar koymaktadır. Bunlar, genel başlıklar halinde aşağıdaki şekilde özetlenmektedir:

- ✓ Başta iyileştirme ve geri-dönüşüm teknikleri olmak üzere belli bir çevre politikası izleyerek, bölgenin karakteristik özelliklerini ve kentsel dokusunu düzeltmek ve geliştirmek,
- ✓ Çevrenin ve kentsel dokunun kalitesini geliştirme amacıyla teknolojinin kullanımı,
- ✓ Bölgeye uygun bir altyapı politikası oluşturmak,
- ✓ Üreticiyle tüketiciyi doğrudan buluşturacak olaylar ve mekânlar planlanarak kültürel ve geleneksel üretimin desteklenmesi ve korunması,
- ✓ Çevreye duyarlı doğal tekniklerle üretilen gıdanın teşvik edilmesi, gerekli durumlarda zor şartlarda üretilen tipik ürünlerin korunması ve geliştirilmesi için gereken tesislerin kurulması,
- ✓ Herhangi bir ön yargıya yol açabilecek fiziksel ve kültürel engellerin ortadan kaldırılması, toplumla gerçek iletişimin sağlanması için konukseverliğin teşviki, kent kaynaklarının doğru kullanımı,

✓ Yalnızca görevlilerin değil tüm yurttaşların bir yavaş şehirde yaşama bilincine kavuşturulması, özellikle gençlere, özel ilgiyle bunun aşılması (Göçkan, 2012).

Kuruluşa katılan yönetimler, insanların hala mevsimlerin yavaş ve sağlıklı işleyişinden memnun olduğu, yurttaşlarının sağlığına, iyi gıda ve otantik ürünlere saygılı, göz alıcı geleneksel el sanatlarından oluşmuş değerli sanat eserleri bakımından zengin, yerel ruha sahip meydan, tiyatro, dükkân, kafe ve restoranların yer aldığı bozulmamış peyzajlarla çevrili, gelenek ve inançlara saygının kaybolmadığı kurtarılmış bir zamanın hevesli insanları tarafından motive edilmektedirler (Doğutürk, 2010).

3. MATERİYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

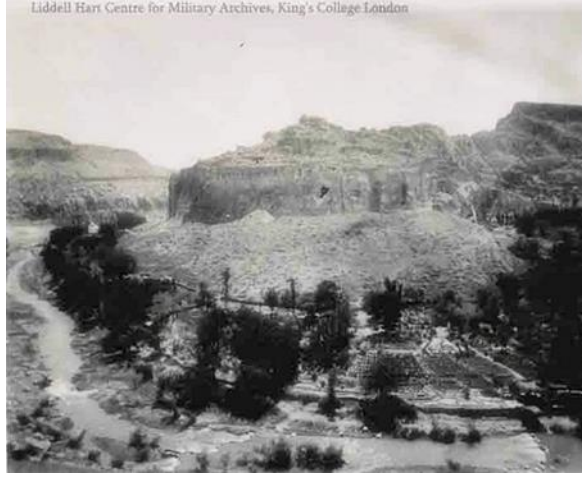
Gaziantep ili, Nizip ilçesi sınırlarında bulunan Rumkale, Yavuzeli ilçesi Kasaba köyünün güneyinde yer almaktadır (Şekil 3.1). Merzimen Çayı ile Fırat Nehri'nin kesiştiği bir noktada bulunan Rumkale; il merkezine 67 km, Yavuzeli ilçesine 30 km uzakta olup, gayet sağlam bir kaledir (Nizip Kaymakamlığı, 2015).

Şekil 3.1. Rumkale'nin uydu fotoğrafı (Google Earth, 2015)

Rumkale; antik dönemden günümüze kadar Şitamrat, Kal-a Rhomayta, Hromklay, Ranculat, Kal-at el Rum, Kal-at el Müslimin, Kale-i Zerrin (Altın Kale) ve Rumkale gibi birçok isimle adlandırılmıştır (Yavuzeli Kaymakamlığı, 2015).

Rumkale bir zamanlar Halfeti (Şanlıurfa) ile Gaziantep arasında sınır oluşturan Fırat Nehri kıyısında yer almıştır. Merzimen Çayı'nın suyu Rumkale dibinde, derin ve sarp vadi içinde akan Fırat Nehri'ne karışmıştır (Şekil 3.2) (Yavuzeli Kaymakamlığı, 2015).

Şekil 3.2. Rumkale'nin tarihi görüntüsü (Gören Mimarlık, 2014)

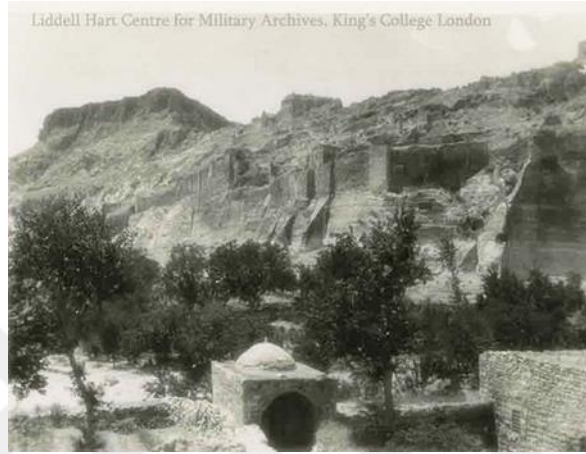
Günümüzde üç yanı Birecik Baraj Gölü suları ile çevrilmiş olup, yarımada görünümündedir (Şekil 3.3).

Şekil 3.3. Rumkale kuzeyden görünüş (GBB, 2014)

Rumkale'nin doğu ve batıdan olmak üzere iki ana giriş kapısı mevcuttur. Doğru girişi Fırat Nehri üzerine, batı girişi ise Merzimen Çayı üzerine kurulmuştur. Kara ile irtibatı sağlamak amacıyla kullanılan köprünün günümüzde sadece ayaklarının kalıntısı mevcuttur. Buradan patika yolla kalenin giriş kapısına çıkılmaktadır. Batı cephesinde yol üzerine 20 m aralıklarla dört tane kule şeklinde kapı yapılarak savunma açısından büyük kolaylık sağlanmıştır. Batı

surlarında kuzeyden itibaren birinci kapı dikdörtgen planlıdır. Nöldeke, birinci kapının olduğu yerde bir türbe ve bir iskele olduğundan bahsetmiştir (Şekil 3.4). İkinci kapı kareye yakın dikdörtgen planlı yarım daire şeklindedir. Üçüncü kapı tahrip olmuştur. Dördüncü kapı kare planlı haç tonozludur. Beşinci kapı kalenin Fırat'a bakan doğu cephesindedir. Dikdörtgen biçimli bu kapı, içte biri yuvarlak, diğeri sivri kemerli iki niş içine alınmıştır (Yavuzeli Kaymakamlığı, 2015).

Şekil 3.4. Rumkale'nin tarihi görüntüsü (Gören Mimarlık, 2014)

Rumkale; Fırat Nehri ve Merzimen Çayı kıyılarından itibaren dimdik yükselen sarp kayalıklarla çevrili yüksek bir tepe üstüne kurulmuştur. 1838'de Rumkale'yi ziyaret eden Mareşal Moltke'ye "kayalığın nerede bittiğini, insan eserinin nerede başladığını söyleyebilmek çok zor" dedirtecek kadar doğayla uyumlu mimari özelliğe sahiptir. Kale iki beden halindedir. Birinci beden; kalenin doğu, kuzey ve batıda doğal kayalığın dik olarak yontulmasıyla, doğal sur meydana getirilerek oluşturulmuştur. İkinci beden ise; bu doğal surun üstüne sert kalker kesme taşlarla sur duvarı olarak yapılmıştır. Kuzey ve doğu surlarında dikdörtgen planlı yedi burç ile kuzeyde çok sayıda mazgal pencere yer almaktadır. Kalenin güney yöndeki kayalık uzantısı 12.yy'da 30 m derinliğinde ve 20 m genişliğinde oyularak uçurum (hendek) haline getirilmiştir. Böylece, savunmaya yönelik olarak karayla kalenin direkt ilişkisi kesilmiştir. Kale 120 m genişliğinde ve 200 m uzunluğunda bir alanı kaplamaktadır (Yavuzeli Kaymakamlığı, 2015).

Kalede beden duvarları ve burçlardan başka, bugün görülebilen kalıntılar arasında Şair Aziz Nerses Kilisesi, Barşavma Manastırı, su sarnıçları ve su kuyusu sayılabilmektedir. Kuyu, basamaklarla Fırat Nehri'nin seviyesine kadar inen 8 m genişlikte ve yaklaşık 75 m derinliktedir. Fırat Nehri'nden su temin etmek için yapılmış olan bu kuyunun gizli bir geçit olduğu da rivayet edilmektedir. Kuyunun silindirik iç yüzünde kayanın oyulmasıyla helezonik bir merdiven meydana getirilmiştir. Bunlardan başka kale içinde işlevi tespit edilemeyen çok sayıda yapı kalıntısı mevcuttur. Kaledeki yapıların birçok bölümü, ana kayanın oyulması ve düzleştirilmesiyle yapılmıştır. Surlarda ve burçlarda örgü malzemesi olarak moloz taş, kaplama malzemesi olarak büyük boyutlu kesme taşlar, kemerlerde ise tuğla görünümü verilmiş kesme taşlar kullanılmıştır (Yavuzeli Kaymakamlığı, 2015).

Fırat Nehri boyunca ele geçen çakmak taşından yapılmış aletler ve diğer kalıntılar, insanoğlunun Rumkale ve çevresinde yontma taş (Paleolitik) döneminden beri yerleştiğini kanıtlamaktadır. Bu dönemden sonraki iskan yerleri ise Fırat vadisinde Tunç Çağı'ndan başlayıp Kalkolitik Dönem'e kadar inen höyüklerle izlenmektedir. Rumkale ve çevresiyle ilgili antik kaynaklardaki ilk bilgiye Asur Kralı III. Salmanassar'ın M.Ö 855'te zaptettiği "Şitamrat" yerleşimiyle ulaşılmaktadır. Bu yerin Rumkale olduğu ifade edilmektedir. Rumkale çevresi bölgedeki stratejik konumu sebebiyle Med, Pers, Helenistik ve Roma dönemlerinde de iskan görmüştür (Yavuzeli Kaymakamlığı, 2015).

3.1.1. Nizip ilçesinin konumu

Nizip ilçesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölümü'nün Gaziantep alt yöresi içinde, Gaziantep Platosu'nun doğusunda, Fırat Nehri kenarında yer almaktadır. İlçenin batısında Şehitkamil ve Oğuzeli ilçeleri, güneyde Karkamış, doğuda ise Şanlıurfa'nın Birecik ilçesi ve kuzeydoğuda Halfeti ilçeleriyle komşudur. İlçenin doğusunda Fırat Nehri doğal sınır çizmektedir. Fırat Nehri, ilçenin kuzeydoğu kesimlerinden itibaren güneye doğru akmaktadır. Nehir Rumkale'den Aşağıçardak köyüne kadar dar ve derin vadide akmaktadır. Buradan itibaren Birecik Baraj rezervuarını oluşturan nehir, geniş bir alanı

kaplamaktadır (Erdoğan, 2011). Nizip ilçesi yönünden Rumkale'nin görünüşü Şekil 3.5'de yer almaktadır.

3.1.2. Yavuzeli ilçesinin konumu

Yavuzeli, kuzeyde Araban ilçesi, doğuda Şanlıurfa ili, kuzeybatıda Kahramanmaraş ili, güneydoğuda Nizip ilçesi, güneyinde ise merkez Şehitkamil ilçesi ile çevrili alanda yer almaktadır. İlçenin doğusunda Şanlıurfa ili ile sınırını Fırat Nehri belirlemiştir. İlçenin denizden yüksekliği 850 m, Gaziantep il merkezine uzaklığı 38 km, yüzölçümü ise 483 km²'dir (Yavuzeli Kaymakamlığı, 2015). Yavuzeli ilçesi yönünden Rumkale'nin görünüşü Şekil 3.6'da yer almaktadır.

Şekil 3.5. Nizip yönünden Rumkale
(Gören Mimarlık, 2011)

Şekil 3.6. Yavuzeli yönünden Rumkale
(Korkmaz, 2015)

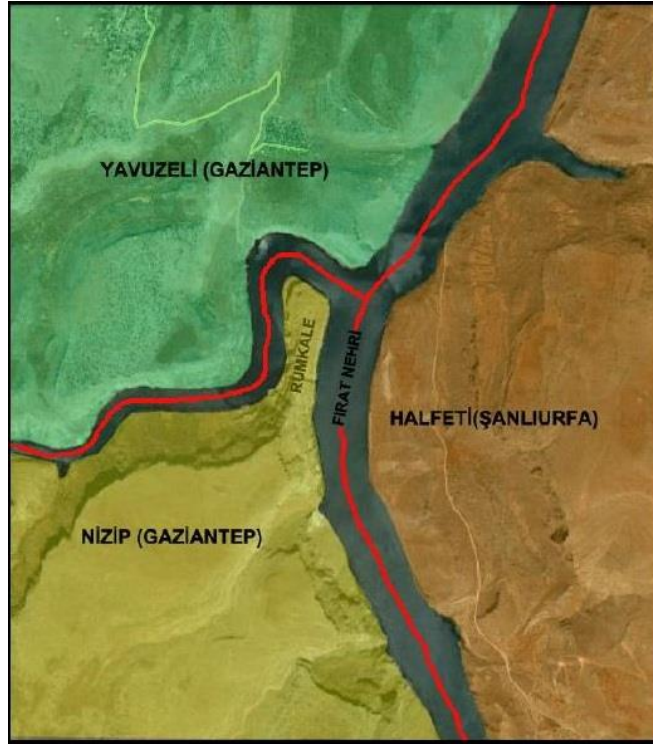
3.1.3. Halfeti ilçesinin konumu

Halfeti, günümüzde Şanlıurfa'ya bağlı bir ilçe olarak Eski ve Yeni Halfeti adıyla birbirine yakın iki farklı yerde varlığını sürdürmektedir. Batısında Gaziantep iline bağlı Araban, Yavuzeli ve Nizip ilçeleri, kuzeyinde Adıyaman iline bağlı Besni ilçesi, doğusunda Bozova, güneyinde ise Birecik ilçesi bulunmaktadır. Halfeti'nin eski yerleşimi, bağlı bulunduğu Şanlıurfa iline 112 kilometre uzaklıkta bir kasabadır (Türkeli, 2012). Halfeti ilçesi yönünden Rumkale'nin görünüşü Şekil 3.7'de yer almaktadır.

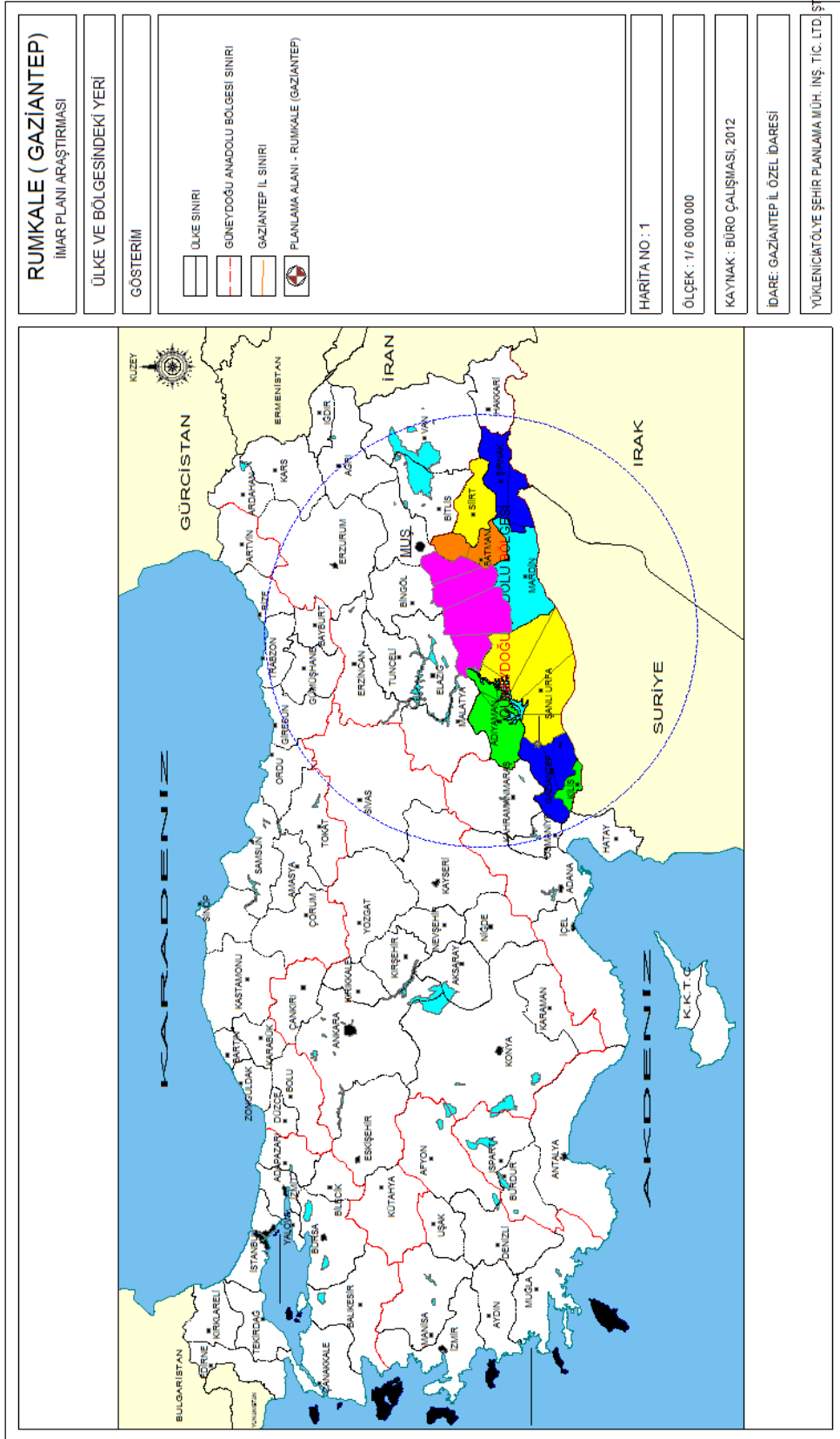

Şekil 3.7. Halfeti ilçesi yönünden Rumkale (Gören Mimarlık, 2014)

Araştırma alanı olan Rumkale arkeolojik sit alanı, sınırları ve yakın çevresi Gaziantep ili sınırları içerisinde yer almaktadır. Alanda, Fırat Nehri ve Merzimen Çayı idari sınırları belirlemede etkili olmuştur. Fırat Nehri'nin doğusu Şanlıurfa, batısı ise Gaziantep ili sınırları içerisinde (Şekil 3.8 ve Şekil 3.9). Araştırma alanı her ne kadar Şanlıurfa ili sınırları içerisine girmese de Fırat Nehri'nin karşı kıyısında bulunan, Şanlıurfa iline bağlı yerleşmeler ile etkileşim içerisinde (Anonim, 2013).

Şekil 3.8. Araştırma alanı idari bölünüşü (Anonim, 2013)

Şekil 3.9. Araştırma alanının ülke ve bölgedeki konumu (Anonim,2012)

3.2. Yöntem

Çalışmanın yöntemi; literatür taraması, veri toplama, inceleme ve yerinde gözlem, analiz ve değerlendirme gibi belirli aşamalardan oluşmaktadır. Araştırma konusu ile ilgili yerli ve yabancı kaynaklar taranarak konunun kavramsal çatısı oluşturulmuş, ayrıca araştırma konusu ile ilgili daha önce yapılan araştırmalar ve sonuçları analiz edilmiştir. Öncelikle; tarihi ve doğal çevrelerde koruma, sit kavramı ve çeşitleri, turizm kavramı, turizm ve çevre ilişkisi, ekoturizm kavramı ve ekoturizm etkinliklerinin sınıflandırılması konularında yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için;

- ✓ Araştırma alanı olarak seçilen arkeolojik sit alanının tarihi ve mekansal gelişim sürecini gösteren kroki, harita, plan, fotoğraf ve raporlardan,
- ✓ Araştırma alanında çekilen fotoğraf, görsel inceleme ve izlenimlerden,
- ✓ Kültür Bakanlığı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu dokümantasyon biriminden sağlanan literatürler ve konuyla ilgili yapılmış çalışmalardan,
- ✓ Gaziantep Valiliği Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı'ndan temin edilen 2012 yılı 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı ve 1/5000 ölçekli Arazi Kullanım Planı paftalarından,
- ✓ Araştırma alanına ilişkin daha önce yapılmış tez, araştırma, makale ve kitaplardan,
- ✓ Konuyla ilgili internet taramaları sonucunda elde edilen verilerden,
- ✓ Araştırma alanında gerçekleştirilen arazi-etüt çalışması sonucunda elde edilen verilerden yararlanılmıştır.

Rumkale ve yakın çevresindeki ön gözlemler, konu ile ilgili olabilecek literatür taramaları ve görüşlerine başvurulmuş bazı araştırmacıların önerileri doğrultusunda, başlangıçta sadece yörede ikamet edenlere uygulanması düşünülen anket çalışmasının, Rumkale'de mevcutta ikamet eden nüfus bulunmaması sebebiyle ziyaretçilere uygulanmasına karar verilmiştir. Kasaba köyü 1982 yılından önce, şu anda sular altında kalan, Merzimen Çayı ile Fırat Nehri'nin birleştiği noktada yer almakta iken, çalışma alanı içerisinde 1982 yılı öncesinde 60-70 hanelik Kasaba köyü yer almıştır. Bu köyün hane halkı büyüklüğünün, yerel halktan alınan bilgilere göre ortalama 7 kişi olduğu tespit edilmiştir. Yani Kasaba köyü şu anki yerine taşınmadan önce, yaklaşık olarak 460 kişilik nüfusa sahip bir yerleşme iken, köyün eski yerleşim yerinin, kaya düşmelerinden dolayı afet bölgesi ilan edilmesi ile birlikte 1982 yılında şu anki yerine taşınmıştır. Bu nedenle anket uygulanacak deneklerde değişikliğe gidilmiştir. Ancak yöreye gelen ziyaretçilerin genellikle tekne turu için ya da yemek yemek için gelmesi sebebiyle anketin herhangi bir ziyaretçiye uygulanmasının çalışmada amaçlanan hedefe ulaşmada fazla faydasının olmayacağına kanaat getirilmiştir. Bu nedenle planlanan çalışmanın Duraklı köyü-Rumkale Doğa Yürüyüşü Etkinliği'ne katılan kişilere uygulanmasının çalışmada amaçlanan hedeflere ulaşmada daha faydalı olacağı düşünülmüştür. Böylece Zirve Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü Gaziantep Şubesi'nin 12.04.2015 tarihinde düzenlemiş olduğu Duraklı köyü-Rumkale Doğa Yürüyüşü Etkinliği esnasında yürüyüşe katılan 33 kişi hedef kitle olarak belirlenmiştir.

Çalışma alanı, Zirve Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü Gaziantep Şubesi ile 27.04.2014 tarihinde Duraklı köyü-Rumkale güzergâhında yapılmış olan doğa yürüyüşüne katılarak yöre ayrıntılı olarak incelenmiş, gezilmiş ve sonrasında değerlendirmeler yapılmıştır. Yürüyüş sırasında çalışma alanının mevcut durumunu yansıtacak fotoğraflar çekilmiştir.

Aşağıda tasarımı, uygulanması ve değerlendirilmesi ayrıntılı olarak açıklanan, standart anket formları yardımı ile Rumkale ve yakın çevresinin ekoturizm açısından değerlendirilmesi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.2.1. Veri toplama yönteminin seçimi

Rumkale ve yakın çevresinde yapılan bu çalışmanın amacına ulaşabilmesi için çok yönlü veri toplama yöntemlerinin kullanılmasıyla gerçekleştirilecek bir anket çalışmasına gereksinim duyulacağı, ayrıca araştırma sonuçlarının güvenilirliğinin sağlanması açısından da niteliksel ve niceliksel data toplama tekniklerinin uygulanmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Niteliksel açıdan, belli sayıdaki anket soruları etkinliğe katılan kişilere uygulanmış, elde edilen veriler analiz edilerek sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Niteliksel olarak da, denek ile yüz yüze görüşme yapılarak sorular yardımıyla bireyin ekoturizm kavramı ve Rumkale ve çevresindeki ekoturizme olan eğilimleri, doğru ve kesin olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Böylece iki farklı verinin toplanması, çalışma alanının dikkatli bir şekilde gözden geçirilmesi ve yüz yüze görüşmenin sağladığı avantajların kullanılması ile elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Genel olarak; posta yolu ile telefonla görüşme şeklinde ve yüz yüze olmak üzere 3 ana tip anket tekniği günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır (May, 1997). Ayrıca peyzaj alanındaki anket çalışmalarında resimler de kullanılmakla birlikte (Taylor vd., 1987) resimli anket uygulamasının peyzaj araştırmalarında kullanılmasının güvenilirlik açısından bazı riskler oluşturduğu konusunda da görüşler bulunmaktadır (Rohde ve Kendle, 1994).

Posta ve telefon ile yapılan anket çalışmaları; çok fazla bilgiye ihtiyaç duyulduğunda, düşük maliyetle ve en az zaman diliminde veri toplanması gerektiğinde kullanışlı olabilmektedir. Fakat bu iki yöntemde ankete katılım oranı yüz yüze yapılan anketlere göre daha düşüktür. Bu yaklaşımın karşılaşılan en belirgin dezavantajları daha fazla efor, zaman ve maliyet gerektirmesidir (Bentham ve Moseley, 1982).

3.2.1.1. Anket tasarımı

Araştırmada kullanılan anket sorularının belirlenmesinde; sorulması düşünülen soruların tipinin seçilmesi (çok şıklı veya açıklamalı), sorularda bulunacak kelimelerin kısa, öz, fakat elde edilmek istenen bilgiyi doğru olarak içermesi, anket uygulanması esnasında dikkat edilecek hususlar, anketlerin hangi ölçekte yapılacağının belirlenmesi, araştırma konusunun sınırlarının çizilmesi ve anketin kapasitesinin analizi gibi birçok faktör gözden geçirilmiştir (Green ve Tull, 1978). Anket uygulaması; muhtemel cevap karışıklığından kaçınmak, bireylerin sıkılma ve yorulmalarını önlemek için mümkün olduğunca kısa tutulmuştur.

Konu ile ilgili olabileceği düşünülen yerli ve yabancı kaynaklar gözden geçirilerek değerlendirilmiş ayrıca bu konuda uzman olduğu kabul edilen bazı araştırmacıların düşünceleri alınarak anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anketler pilot olarak 5 adet denek üzerinde uygulanarak muhtemel yanlış anlamaların düzeltilmesi ve soruların denekler tarafından daha anlaşılır hale getirilmesi için gerekli son düzeltmeler yapılmıştır.

Anket formunda toplam dört bölümden oluşan sorular yer almaktadır. İlk bölüm için 5 adet, ikinci bölüm için 3 adet, üçüncü bölüm için 5 adet ve dördüncü bölüm için de 7 adet olmak üzere toplam 20 soru hazırlanmıştır.

Hazırlanan anket formu aşağıda belirtilen temel konularda bilgi edinmeyi amaçlamaktadır. Bunlar;

- ✓ Deneklerin kişisel özellikleri nasıldır?
- ✓ Deneklerin çalışma alanını ziyaretleri ile ilgili düşünceleri nelerdir?
- ✓ Deneklerin çalışma alanını tercih nedenleri nelerdir?

✓ Deneklerin çalışma alanındaki ekoturizm etkinlikleri konusundaki düşünceleri nelerdir?

Yukarıda kısaca belirtilen eğilimlerin saptanmasında tek cevaplı, çoktan seçmeli ve deneklerin yorum yapacakları tarzda hazırlanmış farklı soru tipleri, etkinliğe katılan her bireye sorulmuştur. Anket formu EK-1'de verilmiştir.

3.2.1.2. Örnekleme metodu ve örnek büyüklüğü

Yaygın olarak kullanılan çeşitli formlarda örnekleme teknikleri bulunmaktadır. Örnek olarak; rastgele basit örnekleme, sistematik örnekleme, grup örnekleme, çok aşamalı örnekleme yaklaşımları verilebilmektedir (Robson, 1993). En uygun örnekleminin seçilmesi, iyi örnek düzeninin bulunmasına, araştırma ekonomisine, zamana ve istenen düzeydeki güvenilirlik derecesine bağlıdır (De Vaus, 1996). Bazı kaynaklarda örnekleme metodunun seçiminde kullanılan yaklaşımın toplam popülasyonu doğru olarak temsil edip etmediği üzerine farklı görüşlere rastlanılmakla birlikte, kusursuz temsil örneğinin yapılmasının oldukça zor olduğu üzerine görüşler bulunmaktadır (Babbie, 1990).

Verilerin uygun örnek sayısından toplanması, örnekleme hatasının minimize edilmesi ve istatistiksel analiz sonucunun doğruluğu için önemlidir. Genel olarak daha büyük örnek sayısının daha küçük örnekleme hatasına sebep olacağı belirtilmekte ise de, bu konu üzerine tartışmalar bulunmaktadır (Özgüner, 2001). Bazı araştırmacılar kompleks formüller kullanılarak uygun örnekleme büyüklüğünün belirlenebileceğini belirtmektedir (Kish, 1965). Fakat değişken sayısının ve popülasyondaki alt grupların sayısının örnek büyüklüğünün seçimine etki ettiği üzerine de görüşler bulunmaktadır (Hoinville ve Jowell, 1978).

Genel olarak bilinmeyen spesifik bir popülasyonun istatistik analizinde en düşük örnekleme büyüklüğü olarak 30 durum kabul edilebilir büyüklüğü

sağlamaktadır (Gardner, 1978). Fakat birkaç alt popülasyonun bulunması durumunda daha büyük örnek boyutlu tavsiye edilmektedir.

3.2.1.3. Anket çalışmalarının gerçekleştirilmesi

Anket uygulamaları 12.04.2015 tarihinde yapılmıştır. 33 adet etkinlik katılımcısının tamamı ankete katılmayı kabul etmiştir. Katılım oranı %100 olarak gerçekleşmiş olup bu tür araştırmalar için oldukça yüksek bir oran olarak kabul edilmektedir. Araştırmadan elde edilen veriler istatistiksel değerlendirmeye tabii tutulmuştur. Ziyaretçilere uygulanan 15'er soruluk anketler, standart anket formları ile bire bir görüşmeler yapılarak uygulanmıştır. Önceden hazırlanmış standart anket soruları bireylere sorulmuş, alınan cevaplar kaydedilmiştir. Anket sorularının bitiminde, bireylere ankette geçen konular hakkında genel olarak herhangi bir önerisi, düşüncesi olup olmadığı sorulmuş ve özgürce konuşması sağlanmıştır. Her bir anket yaklaşık 10-15 dakika arasında cevaplandırılmıştır.

3.2.1.4. Veri analizi

Rumkale ve yakın çevresindeki ekoturizm potansiyelinin belirlenmesi aşamasında uygulanan anketler Excel ve SPSS 13.0 (Statistical Program for the Social Science) istatistik programının yardımıyla değerlendirilerek, çizelgeler ve grafikler halinde gösterilmiştir. Sonuçta da elde edilen verilere ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Araştırma Alanına İlişkin Bulgular

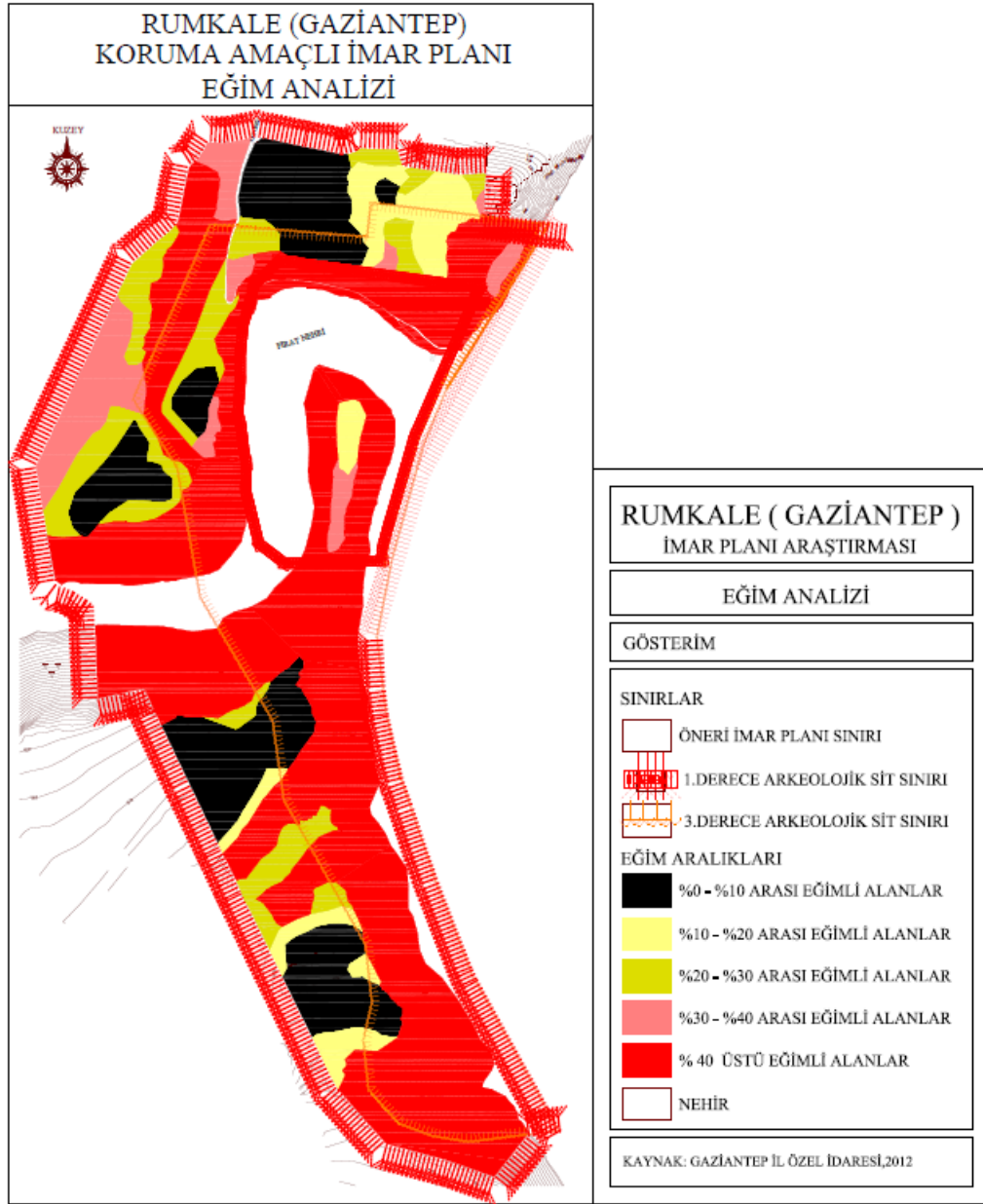
4.1.1. Araştırma alanının fiziki ve coğrafi yapısı

4.1.1.1. Topoğrafik yapı

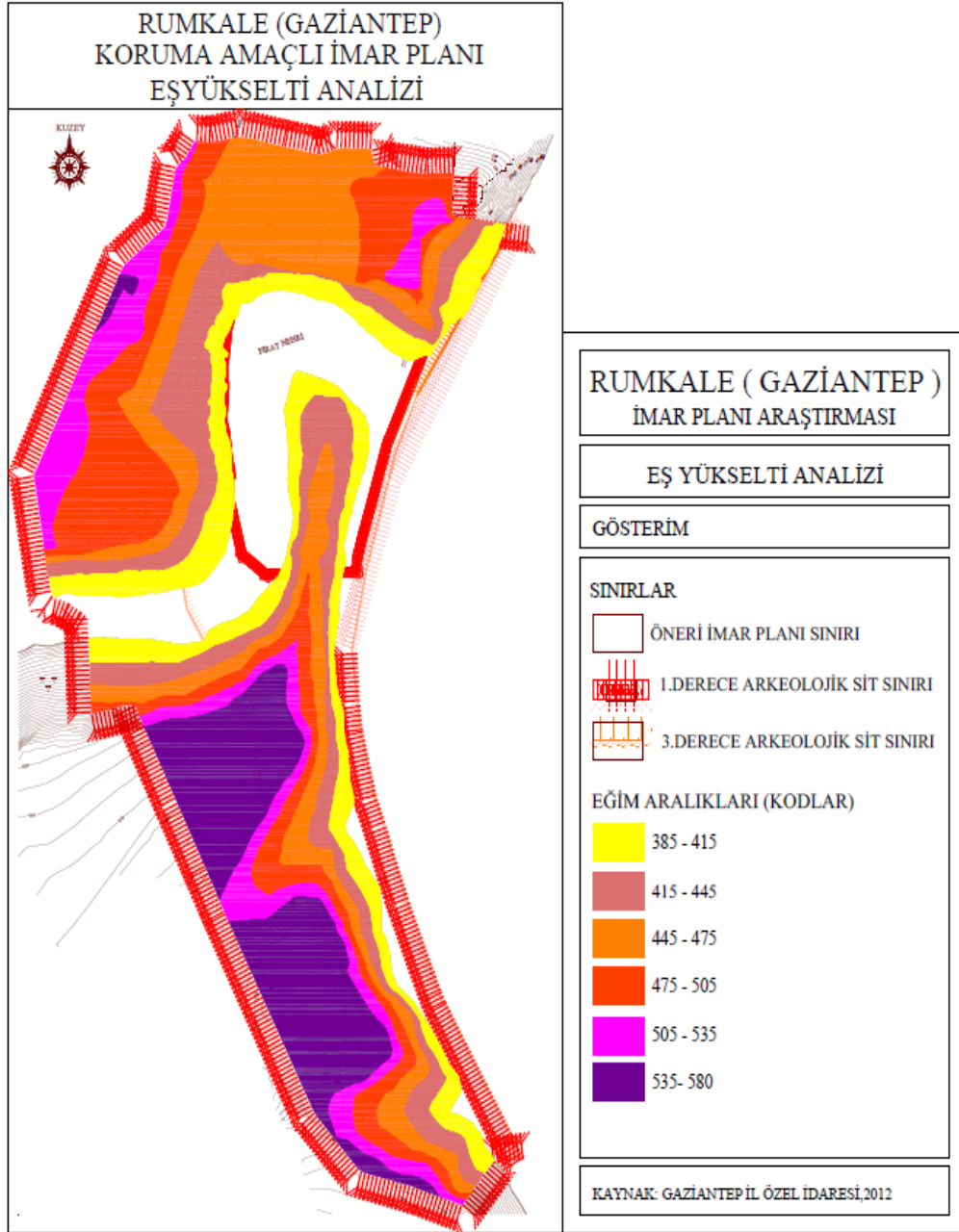
Araştırma alanı doğal yapı açısından incelendiğinde, en önemli eşiklerin ve belirleyicilerin başında topoğrafyanın geldiği görülmektedir. Alan, Fırat Nehri'nin ve Merzimen Çayı'nın zamanla oluşturdukları oyuklara bağlı olarak, genel itibari ile dik veya dike yakın yamaçlara sahiptir. Yapılan arazi çalışmalarında alanın eğim analizi yapılmış; alanın %43'ünün %40 ve daha fazla eğime sahip olduğu, %0-10 eğim aralığına sahip alanların ise alanın %14'ünü oluşturduğu tespit edilmiştir. Alanın %24'lük kısmı ise su yüzeyinden oluşmaktadır (Şekil 4.1). Araştırma alanında planlama açısından kullanılabilecek %0-20 eğim aralığına sahip alanlar, her iki tarafta sırt bölgelerinde yer almaktadır. Kıyı kesimler + %40 eğime sahip alanlardan oluşmaktadır (Anonim, 2013).

Ayrıca Rumkale'nin batısındaki karşı kıyısında, sit alanların dışında, %20 ve daha az eğime sahip alanlar bulunmaktadır. Araştırma alanı genel topoğrafyası incelendiğinde Yavuzeli ilçesi tarafında, fonksiyon yüklenebilecek alanların başında söz konusu bölge gelmektedir. Nizip ilçesi tarafında ise 560 kodundan sonra sırt bölgede bulunan düzlükler, fonksiyon yüklenebilecek alanlar olarak göze çarpmaktadır (Anonim, 2013).

Birinci derece arkeolojik sit alanı, 450 kodundan sonraki bölgeler %20 ile %40 eğim aralığına sahipken diğer bölgeler + %40 eğime sahiptir. Araştırma alanı 385 kodu ile 580 kodu arasında değişen kodlara sahiptir (Şekil 4.2) (Anonim, 2013).

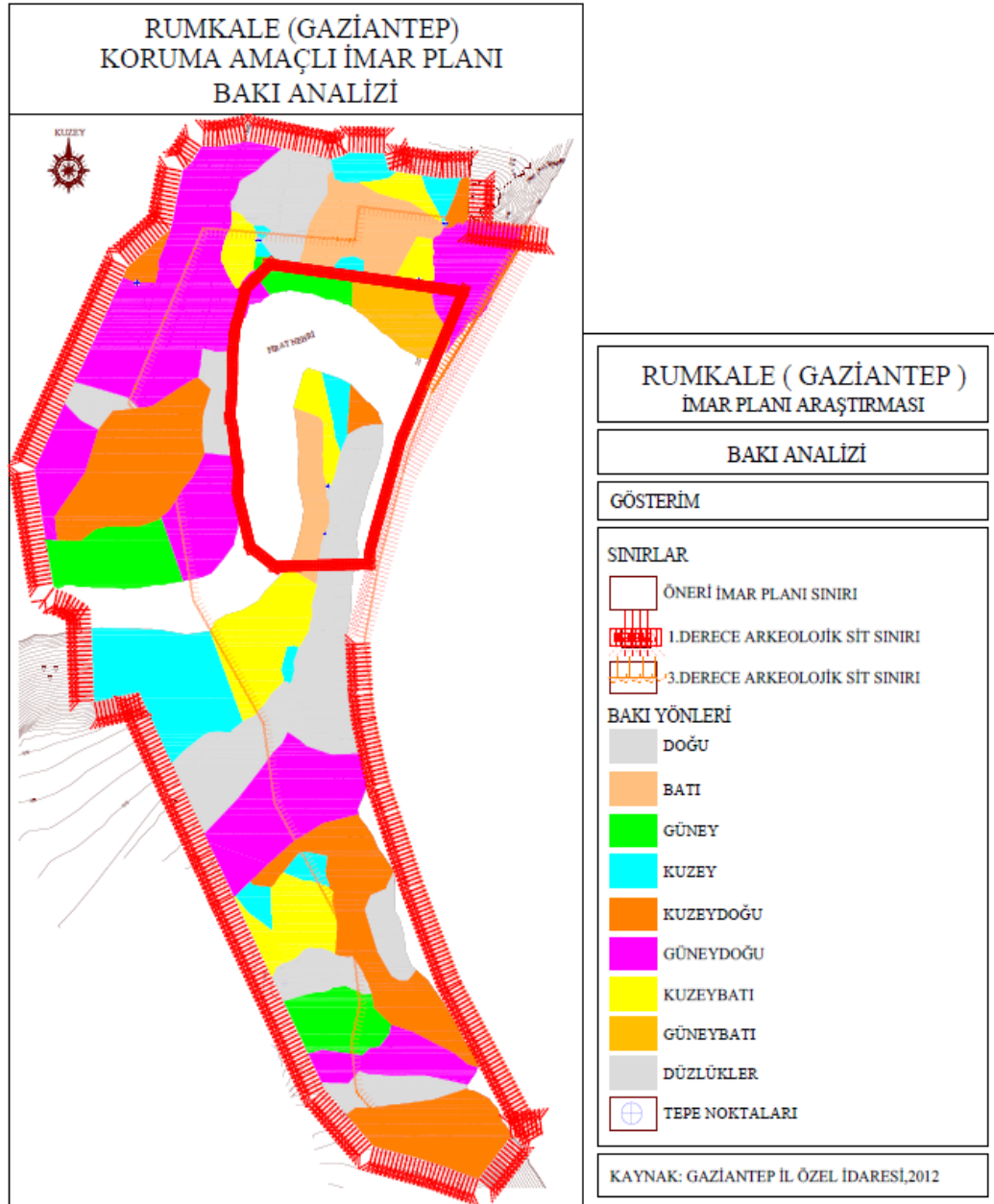

Şekil 4.1. Araştırma alanının eğim analizi (Anonim, 2012)

Şekil 4.2. Araştırma alanının eş yükselti analizi (Anonim, 2012)

Araştırma alanının bakı analizi Şekil 4.3' de gösterilmektedir.

Şekil 4.3. Araştırma alanının bakı analizi (Anonim, 2012)

4.1.1.2. Jeolojik yapı

Gaziantep ve çevresinde yüzeylenen birimleri dört gruba ayırmak mümkündür.

➤ **Gaziantep formasyonu:** Killi kireçtaşı, tebeşirli kireçtaşı ve kireç taşından oluşan bu formasyon yumuşak topoğrafya gösteren killi kireçtaşı ve tebeşirli kireç taşı şeklinde görülmektedir. Killi kireçtaşları beyazımsı, gri, krem, kirli sarı renkli, gevşek, ince-orta tabakalı yer yer marn ara katkılı çok az çört ve tebeşirli

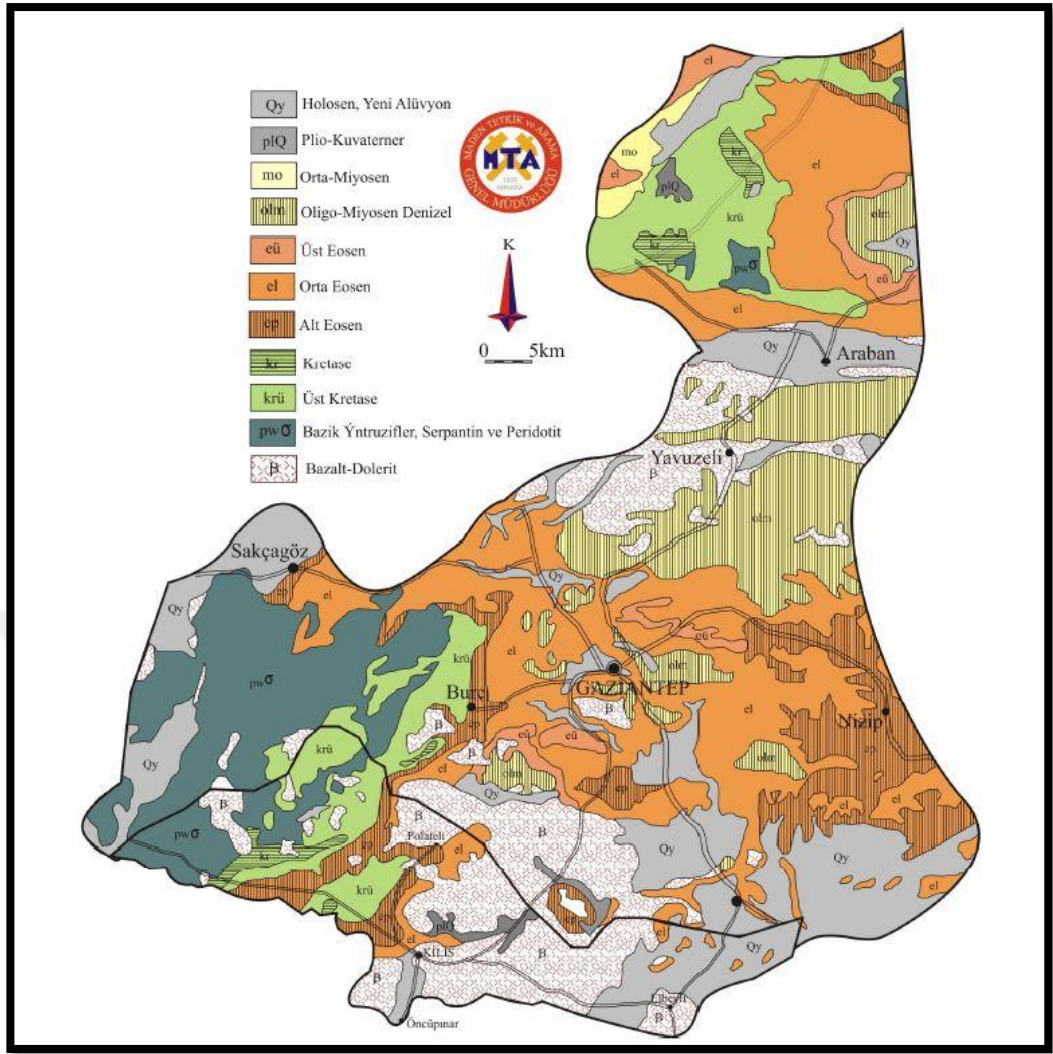
düzeyler içermektedir. Güneyden kuzeye doğru gidildikçe derin su ortamında ise çökelen kaya türleri görülmektedir (Karaca, 2008; Özuslu ve Tel, 2013).

➤ **Fırat formasyonu:** Gaziantep'ten Kahramanmaraş, Yavuzeli, Şanlıurfa ve Kilis'e giden karayollarının geçtiği güzergâhlar boyunca yoğun olarak görülen bu formasyon, altta krem, beyazımsı, kirli sarı renkte, orta kalın tabakalı yer yer tabakasız kireç taşı ile başlamaktadır. Daha sonra kirli sarı renkte, orta kalın tabakalı, bol çört yumruk ve bol fosil katkılı kireç taşı yer alırken en üst kısım ise beyazımsı, krem ve kirli sarı renkte kalın-çok kalın tabakalı, az çört yumrulu bir yapıdan oluşmaktadır (Karaca, 2008; Özuslu ve Tel, 2013).

➤ **Yavuzeli bazaltı:** Kalınlığı 0-50 metre arasında değişen ve bazaltlardan oluşan formasyon, kırmızımsı, koyu kahve, koyu gri ve siyahımsı renkli tabakasız, yer yer çok kalın tabakalı, gözenekli, gözenekler arası kalsit dolgulu olup, daha çok lav akıntısından oluşmuştur (Özuslu ve Tel, 2013).

➤ **Alüvyon:** Nehirlerin eski yataklarında ve yüksek tepelerle çevrili ovalarda geniş alanlar kaplayan alüvyonlarda tarım yapılmakta veya kum ve çakıl deposu olarak kullanılmaktadır (Özuslu ve Tel, 2013).

Gaziantep ilinin jeoloji haritası Şekil 4.4'de yer almaktadır.

Şekil 4.4. Gaziantep ili jeoloji haritası (MTA, 2015)

4.1.1.3. Hidrografik yapı

4.1.1.3.1. Akarsular

Fırat Nehri: Doğu Anadolu'nun, denizden ortalama iki bin metre yüksekteki dağlarında doğduktan sonra Mezopotamya ovalarından geçerek Basra Körfezi'ne dökülmektedir. Toplam yatak uzunluğu 2.800 kilometreyi bulan nehir, Türkiye sınırları içinde Munzur ve Peri sularını da içine alarak iki ana koldan akmaktadır (Türkeli, 2012). Türkiye sınırları içinde kalan bölümün uzunluğu 971 km dir. 120917 km² su toplama havzasına sahiptir (Atalay, 1994).

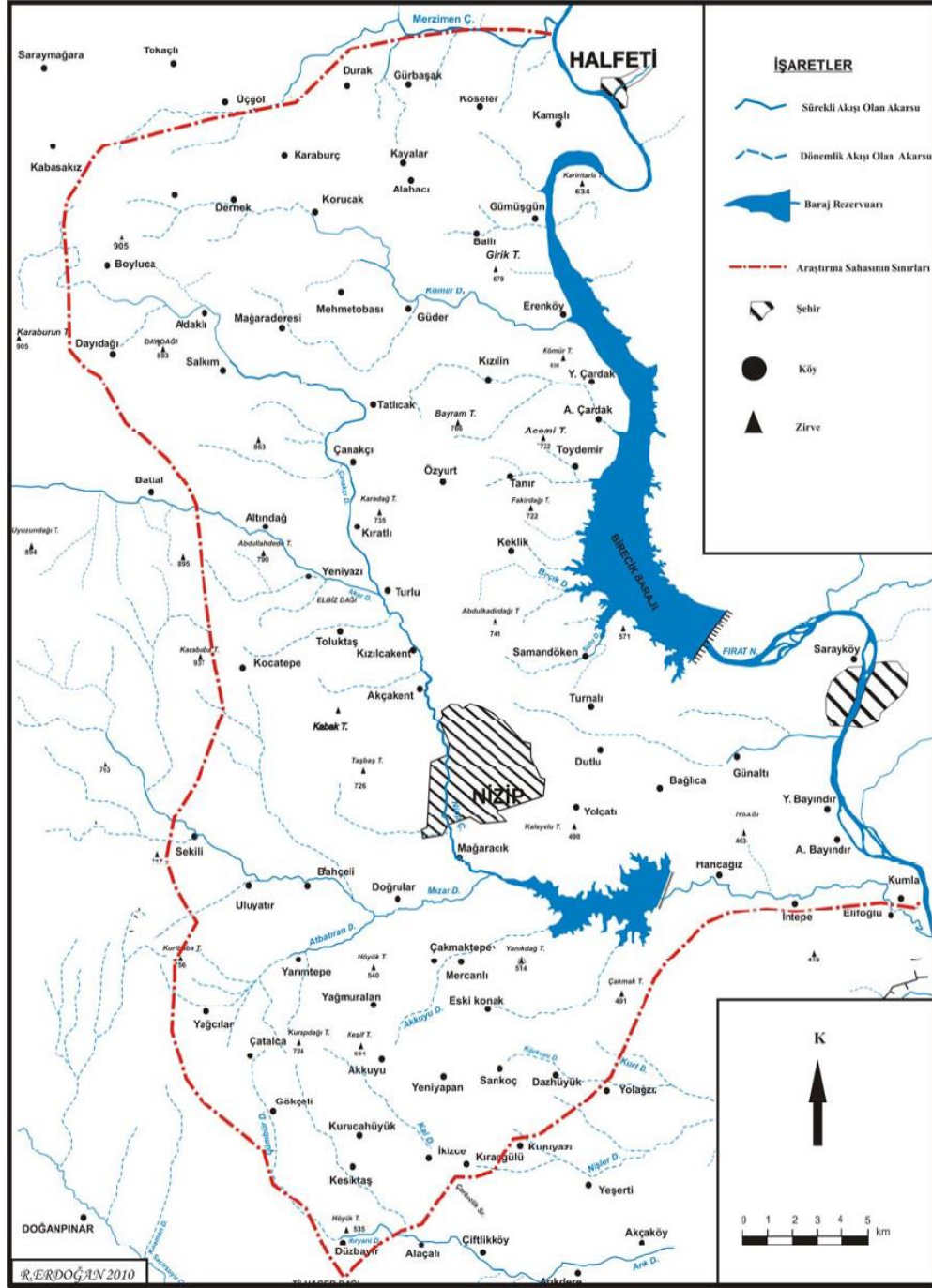
Ülkemizin en geniş havzaya sahip akarsuyudur (Erdoğan, 2011). Şekil 4.5'de Türkiye coğrafyasında Fırat Nehri Havzası gösterilmektedir.

Şekil 4.5. Türkiye coğrafyasında Fırat Nehri Havzası (Türkeli, 2012)

Fırat Nehri, kuzeyindeki Atatürk Barajı'nın gövdesinin bulunduğu yerde derin ve dar bir vadiye girerek, Birecik'in kuzeyinde yani Halfeti yakınlarında bu vadiden çıkarak, güneye doğru genişleyen bir yatakta akmaya devam etmektedir. Merzimen Çayı'nın döküldüğü yerden itibaren başlayan Fırat Nehri, Halfeti'nin batısından güneydoğu yönünde akmaktadır (Şekil 4.6). Merzimen Çayı'ndan Halfeti şehri güneyinde Gümüşgün köyüne kadar Fırat Nehri antesedant akarsu görünümündedir. Birecik'in güneyinde ise, geniş kıvrımlı mendereslerden oluşan taşkın ovası yer almaktadır (Erdoğan, 2011; Türkeli, 2012).

Fırat Nehri'nin kış mevsimi aylarında debisi düşmektedir. Karın erimeye başladığı mart ayından itibaren yükselmeye başlayan debi, en yüksek seviyeye Nisan ayında ulaşmaktadır. Sıcaklığın en yüksek olduğu Temmuz ve Ağustos aylarında azalan akım en düşük seviyeye Eylül ayında ulaşmaktadır. Fırat Nehri'nin Haziran ayında debisinin yüksek olması, yörede tarımsal faaliyetler açısından oldukça önemlidir. Sıcaklığın ve buharlaşmanın artması, yöre çiftçilerini zor duruma düşürecek iken kar erimeleriyle seviyesi artan Fırat Nehri, tarımsal araziye sulama suyu sağlamaktadır (Erdoğan, 2011).

Şekil 4.6. Nizip ilçesi hidrografi haritası (Erdoğan, 2011)

➤ Merzimen Çayı

Nizip'in kuzeyinde yer alan Merzimen Çayı, esas olarak Yavuzeli ilçesi sınırlarında Fırat Nehri'ne dökülen, belirli bir mesafede Yavuzeli – Nizip ilçe sınırını oluşturan bir akarsudur. Merzimen Çayı, Birecik Barajı rezervuarından etkilenmiş, Fırat Nehri'ne döküldüğü yerde geniş ve büyük bir akarsu gibi

gözükse de aslında küçük bir akarsudur. Geçtiği köylerde tarım arazilerini sulamada kullanılan akarsuyun enerji potansiyeli düşüktür. Merzimen Çayı'nda düzenli ölçümler yapılmadığından akım değerleri bilinmemektedir. Merzimen Çayı'nın derin bir vadiye sahip akarsu Fırat Nehri'ne döküldüğü yerde baraj rezervuarından dolayı derin ve geniş bir ağza sahiptir. Gaziantep Platosu içinde derin vadi oluşturmaktadır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7. Merzimen Çayı Vadisi (Zirve Dağcılık, 2015)

Döküldüğü yerden geriye doğru yaklaşık 10–12 kmlik daimi akışı olan, daha sonra mevsimlik akımlarla beslenen bir akarsudur (Erdoğan, 2011). Merzimen Çayı'nın Fırat Nehri, Rumkale ve Rumkale-hendek ile konumu Şekil 4.8, Şekil 4.9, Şekil 4.10'da gösterilmektedir.

Şekil 4.8. Merzimen Çayı ile Fırat Nehri'nin birleşimi (Kasar, 2013)

Şekil 4.9. Merzimen Çayı'ndan Rumkale (Gören Mimarlık, 2014)

Şekil 4.10. Merzimen Çayı'ndan Rumkale-hendek (Gören Mimarlık, 2014)

4.1.1.3.2. Baraj gölleri

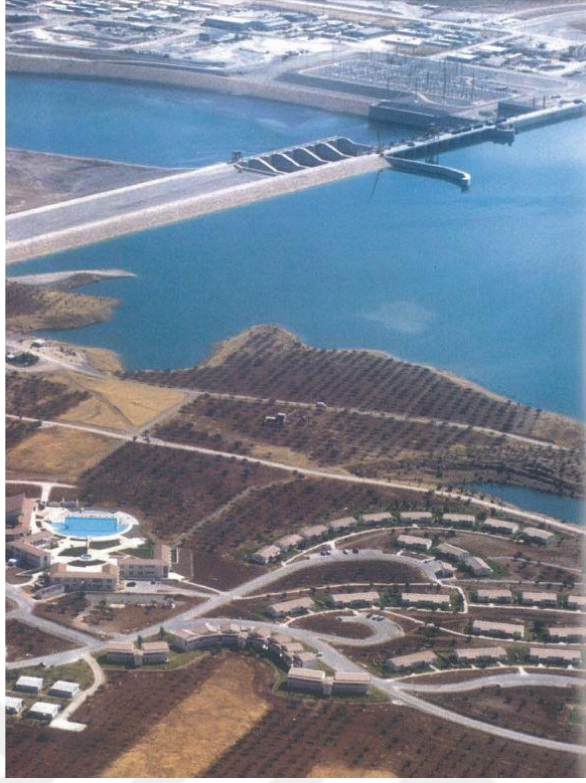
➤ Birecik Baraj Gölü

Birecik Barajı, Gaziantep - Şanlıurfa illerinin sınırları üzerinde olup idari yapı olarak Şanlıurfa iline bağlıdır. Baraj, elektrik üretme ve sulama amaçlı olarak 1985-2000 yılları arasında inşa edilmiştir. Gövde hacmi 9.400.000 m³, akarsu yatağından yüksekliği 63,00 m ve göl alanı 56,25 km²'dir (Çakırca, 2010; Erdoğan, 2011).

Birecik Barajı Türkiye hidrolojik kökenli enerji üretiminin %7,6'sına denk gelmektedir. GAP'ın önemli projelerinden olan Birecik Barajı ile 927.000 dönüm alan sulanabilmektedir. Bu alan üzerinde tarımsal üretimde ciddi artışlar söz konusudur (Erdoğan, 2011).

Birecik Baraj Gölü sadece tarımsal amaçlı değil, içme suyu sağlama amacıyla da kullanılmaktadır. Birecik Baraj Gölü kenarına yapılan Belkıs İçme Suyu Tesisleri 2000 yılında DSİ tarafından yapılmış ve 450 lt/sn su ile Nizip ilçesinin günlük su ihtiyacının %86,5'ini karşılamaktadır (Şekil 4.11). Bunun yanı sıra Birecik Barajı, çevre köylerin de su ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Erdoğan, 2011).

Değişik kaynak ve DSİ verilerine dayanılarak yapılan tespitlere göre bu barajdan; 3 il ve 8 ilçeye bağlı, 24'ü tamamen, 32'si de kısmen olmak üzere toplam 58 yerleşim birimi etkilenmiştir (Şekil 4.12, Şekil 4.13, Şekil 4.14, Şekil 4.15, Şekil 4.16). Etkilenen yerleşim birimleri arasında tamamen su altında kalan 1 ilçe merkezi (Halfeti) ile kısmen etkilenen 2 ilçe merkezi (Birecik, Nizip) de bulunmaktadır (Çakırca, 2010).

Şekil 4.11. Birecik Barajı (Anonim, 2001)

Şekil 4.12. Baraj sularından etkilenen Nizip ilçesine bağlı Kamışlı köyü (Gören Mimarlık, 2014)

Şekil 4.13. Baraj sularından etkilenen Nizip ilçesine bağlı Gümüşgün köyü
(Gören Mimarlık, 2014)

Şekil 4.14. Baraj sularından etkilenen Nizip ilçesine bağlı Erenköy
(Gören Mimarlık, 2014)

Şekil 4.15. Baraj sularından etkilenen Halfeti ilçesi (Kasar, 2014)

Şekil 4.16. Baraj sularından etkilenen Halfeti ilçesine bağlı Savaşan köyü (Atlas Dergisi, 2013)

Alanda kültürel ve doğal mirasa ilişkin tespit ve kurtarma işlemi yapılamadan baraj inşaatına başlanmıştır. Bu nedenle, alanda ne kadar arkeolojik/kültürel ve

doğal miras verilerinin baraj gölü suları altında kaldığı tam olarak bilinmemektedir.

Alanda, Dr. Guillermo Algaze tarafından 1990'lı yıllarda, Doç. Dr. Catherine Abadie-Reynal ekibi tarafından 1995 yılında, Hacettepe Üniversitesi'nden Prof. Dr. Aynur Durukan ve ekibi tarafından 1997 yılında ve 1980 yılından beri İTÜ Mimarlık Fakültesi'nden Prof. Dr. Nur Akın ve Prof. Dr. Günkut Akın tarafından (Halfeti'de yürütülen çalışmalar) ODTÜ-TAÇDAM'ın 2000 yılında bölgedeki çalışmaları kapsamında, Prof. Dr. Nur Akın ve ekibi tarafından yüzey tespit ve belgelendirme çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca 1970'lerde Jörg Wagner, Zeugma Kenti'nin tarihi ve arkeolojisi hakkında bir doktora çalışması, Arkeoloji ve Sanat Yayınları da alanda yürüttüğü yayın projeleri çerçevesinde gözlemlemiş ve fotoğraflarla bir belgeleme çalışması gerçekleştirmiştir. Bunun yanı sıra Neziha Başgelen-Rıfat Ergeç'in hazırladığı Belkis-Zeugma, Halfeti- Rumkale "Tarihe Son Bakış" adlı eser hazırlanmıştır (Çakırca, 2010).

Belkis/Z Zeugma, Gaziantep'in Nizip ilçesinin 10 km doğusunda, Fırat Nehri kenarında aynı adı taşıyan köyde yaklaşık 20 bin dönümlük bir arazi üzerinde kurulmuştur. M.Ö III. yüzyılda Büyük İskender'in generallerinden Selevkos Nikator I. Belkis/Z Zeugma'nın ilk yerleşimi olan Selevkeya Eupharates kentini kurmuştur. Belkis/Z Zeugma M.Ö 64 yılında Roma İmparatorluğu'nun topraklarına katılır, ismi ise geçit yeri ve köprü anlamına gelen Zeugma olarak değiştirilir. Belkis/Z Zeugma Helenistik Dönem, Roma ve Bizans dönemlerinde önemli bir lejyon kenti olmuştur. Aynı zamanda Kommagenelilerin de dört önemli kentinden birisidir. Antik kentte, Fırat Nehri'ne bakan yamaçlarda zenginlere ait evler ve bu evlerin tabanında çok sayıda sanat değeri yüksek mozaikler bulunmaktadır (Şekil 4.17 ve Şekil 4.18). Nekropolde bulunan çok sayıdaki kaya mezarlarında ise mezar stelleri, heykeller ve insan iskeletleri bulunmuştur (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2010).

Şekil 4.17. Zeugma Antik Kenti'nde 2000 yılı kurtarma kazılarında ortaya çıkan bir mozaik (Korkmaz, 2000)

Şekil 4.18. Zeugma Antik Kenti'nde bulunan bir mozaik (Korkmaz, 2015)

4.1.1.4. Bitkisel materyal

Araştırma alanının iklimi yarı kuraktır ve bitki örtüsü steptir. Gaziantep Platosu'nun alçak kısımları ve çukur sahaları, step bitkilerinin yetişme alanını oluşturmaktadır. Buralarda yağış miktarı, yağışın sene içerisinde dağılışı şekli, sıcaklık, toprak ve topoğrafya şartları ancak step bitkilerinin yetişmesine olanak sağlamaktadır. Yörede, iklim şartlarına bağlı olarak step sahası, batıdan-doğuya ve kuzeyden-güneye alanını genişletmektedir. Yörede yaz sıcaklıklarının yüksek olması, yağışların düşük değerlerde kalması gibi nedenlerle bitki örtüsü cılız ve step türlerinin hâkim olduğu türdendir (Erdoğan, 2011).

Aslan (2002) yaptığı çalışmada; Birecik Barajı ve çevresindeki bitkilerin floristik özelliklerini, tehlike sınıflarını ve tıbbi bitkileri detaylı bir şekilde saptamıştır.

Nizip ilçesi ve çevresinde yer yer meşe topluluklarına rastlanılmaktadır. Meşe toplulukları, şehrin kuzey ve batı kesimlerinde toplanmaktadır (Şekil 4.19). Yükseltinin 750 metreden fazla olduğu, eğimin arttığı ve zeytin - Antep fıstığı tarımının yapılmadığı yerlerde meşe toplulukları görülmektedir (Erdoğan, 2011).

Şekil 4.19. Nizip ilçesinin kuzey kesimlerinde görülen meşe toplulukları (Erdoğan, 2011)

Çalışma alanında yaz mevsimi çok sıcak ve kurak geçmektedir. Yüksek sıcaklıklarda meşe ağaçları yaşamlarını sürdürebilmek için yapraklarını kısmen dökmektedir. Bu yörelerde meşelerin yaprakları sıcaklıktan korunmak, terlemeyi azaltmak için meşin yüzü ve alt tarafı tüylüdür. Ayrıca meşe ağaçları bu yerlerde suya ulaşmak için derine doğru kazık kök sistemine sahiptir. Genellikle kuzeyde bazalt örtüsü üzerinde görülen çalı formasyonu, yükselti ve yağışın kısmen arttığı ve kayalık alanlarda yoğunlaşmaktadır (Erdoğan, 2011).

Yaz kuraklığının şiddetli olmasından dolayı araştırma sahasında bitki çeşitliliği azdır. Palamut meşesi (*Quercus macrolepis*), sumak (*Rhus aromatica*), alıç (*Crataegus laevigata*), badem (*Prunus amara*) gibi çalı formasyonları yağışlı dönemde ve ilkbahar aylarında vejetatif devre başlayıp yaz başında meyve verip, aşırı sıcaklıklara dayanabilen birkaç bitki türüdür. Ayrıca kuzey kesimlerde dağların 750 m yükseltiyi geçtiği yerlerde yaz kuraklığına dayanıklı menengiç ağacı (*Pistacia terebinthus*), incir (*Ficus carica*), sakız ağacı (*Gummi mastix*) türleri görülmektedir. Antep fıstığı, yörede doğal olarak yetişen menengiç ve sakız ağaçlarının aşılınmasıyla elde edilmektedir. Yöre halkı Antep fıstığı bahçesinde en az 4-5 tane sakız veya menengiç ağacı bulundurmaktadır. Bu ağaçlar, tozlaşma yoluyla Antep fıstığı üretimini sağlamaktadır (Erdoğan, 2011).

Nizip ilçesi ve çevresinde step formasyonu yaygın bir şekilde görülmektedir. Yapılan gözlemler sonucunda step formasyonuna ait birçok ot formasyonu çeşitleri gözlenmiştir. Bu tek yıllık bitki çeşitlerini; sulak alanlarda görülen ve kuru alanlarda görülen diye 2 gruba ayırmak mümkündür. Nizip ve çevresinde ilkbahar yağışlarıyla yeşeren ve yaz başında kuruyan ot toplulukları sayısı az olmakla birlikte, geniş yayılım alanına sahiptir. Yabani çuha çiçeği (*Primula*), kebere (*Capparis spinosa*), süpürgeotu (*Erica arborea*), kenger otu (*Gundelia tournefortii*), devediken (*Silybium marianum*), çördük otu (*Echinophora tenuifolia*), kekik (*Thymian spicata*), papatya gibi bitkiler kuru alanlarda ilkbahar aylarında yeşerip, Haziran başından itibaren kuruyan ot formasyonlarıdır. Akarsu ve baraj etrafında yani sulak alanlarda ise ot çeşitleri artmaktadır. Ancak buradaki otlar suya ulaşmalarıyla paralel bir şekilde yeşil

kalabilmektedirler. Şubat sonu itibariyle sıcaklıkların yükselmesiyle yeşeren, yaz aylarında da su bulmasına paralel olarak yeşil kalabilen ancak yaz sonunda havaların soğumaya başlamasıyla birlikte kuruyan ot formasyonu dar alanlarda bulunmaktadır. Sulak alanlarda; horozibiği (*Amaranthus tricolor*), ısırganotu (*Urtica urens*), eşekmarulu (*Sonchus oleraceus*), köremen (*Allium ampeloprasum*), boru çiçeği (*Datura metel*), karahindiba (*Taraxacum officinale*), yapışkanotu (*Parietaria ramiflora*), sabunotu (*Radix saponariae rubrae*), yarpuz (*Mentha pulegium*), hatmi (*Althaea officinalis*), kuzukulağı (*Rumex acetosella*), ebe kömeci (*Malva neglecta*), geliç otu (*Sorghum halepense*), semizotu (*Pinguicula vulgaris*), altıntabak (*Helianthemum nummularium*), ayrıkotu (*Agropyron repens*), kazayağı (*Chenopodium anthelminticum*), baldıran (*Conium maculatum*), yılanıyastığı (*Arum maculatum*), veba otu (*Petasites paradoxus*), papatya gibi bitkiler yetişmektedir. Bunlardan bazıları bahçe ve tarlalarda ilkbahar yağışlarından sonra çıkmakta ve yaz sonuna kadar yeşil kalıp kurumaktadırlar (Erdoğan, 2011).

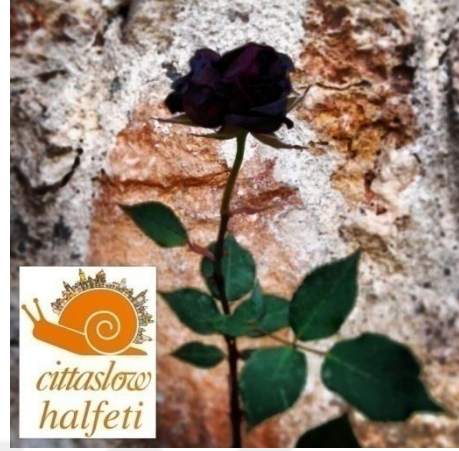
Halfeti'ye ait doğal bitki örtüsünde ise; *Salvia multicaulis*, *Campanula reuterana*, *Dianthus strictus var subnervis*, *Onosma sp.*, *Populus euphratica*, *Gentiana olivieri*, *Gynandris sisyrinchium*, *Linum pubescens*, *Scilla mesopotamica Speta*, *Ranunculus asiaticus*, *Citrus medica* ve *Pistacia terebinthus* yer almaktadır (Anonim, 2010).

Karagül; Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesinde yetişen, gonca halinde siyah daha sonra ise kadifemsi koyu kırmızı renge sahip bir gül çeşididir (Şekil 4.20, Şekil 4.21). Araştırma alanında yöre halkı ile yapılan görüşmeler sonucunda karagülün Halfeti toprağında ve iklimi etkisine sahip ikliminde bu renkte açmakta olduğu, başka yere götürülüp tohumu ekildiğinde ya da çeliği dikildiğinde renginin değiştiği bilgisine ulaşılmıştır. Karagülün dikenleri ve yaprakları diğer pek çok gül çeşidine göre daha küçüktür. İlkbahar ve sonbahar aylarında açan çiçekleri yarı katmerlidir. Yaklaşık olarak 1-1.5 m yükseklikte çalı formunda bir bitkidir. Halfeti karagülü ile ilgili yöre halkı ile yapılan görüşmeler dışında herhangi bir literatür bilgisine rastlanmamıştır. Aslan (2002)'a göre Halfeti'de

görülen mikroklima etkisinden dolayı Birecik Barajı su tutmadan önce Çekem köyü civarında turunçgil ve muz yetiştirildiği bilinmektedir.

Şekil 4.20. Karagül,gonca hali
(Özdağ, 2014)

Şekil 4.21. Karagül, en büyük çiçekli hali
(Özdağ, 2014)

Yavuzeli'nde yer alan doğal türler arasında ise; engerek otu (*Echium sp.*), yabani hardal (*Sinapsis arvensis*), sığırkuyruğu (*Verbascum sp.*), dedediken (*Carduus sp.*), sığırdili (*Anchusa sp.*), ayrık otu (*Cynodon dactylon*), yabani bakla (*Vicia sp.*), menengiç (*Pistachia terebinthus*), geven (*Astragalus sp.*), sakız ağacı (*Pistachia lentiscus*), mor reyhan (*Ziziphora sp.*), ballıbaba (*Lamium sp.*), dağ çayı (*Stachys sp.*), şampiyon (*Silene sp.*), papatya (*Anthemis sp.*), pıtrak (*Xanthium sp.*), buğdaygiller (*Poa sp.*), yonca (*Medicago sp.*), sumak (*Rhus coriaria*), üçgül (*Trifolium sp.*), meşe (*Quercus sp.*) ve ada çayı (*Salvia sp.*) sayılmaktadır (Pehlivan, 2010).

4.1.1.5. Fauna

Halfeti doğasında gözlemlenen kelebek türleri; kutsal mavi (*Celastrina argiolus*), şark zıpzıpı (*Carcharodus orientalis*), yalancı apollo (*Archon apollinus*), turuncu süslü (*Anthocharis cardamines*), cüce zıpzıp (*Gegenes pumilio*), karagözmavisi (*Glaucopsyche alexis*), Anadolu orakkanadı (*Gonepteryx farinosa*), mücevher kelebeği (*Chilades trochylus*), Akdeniz şeytancığı (*Cigaritis cilissa*), İran zıpzıp perisi (*Coenonympha saadi*), sarı azamet (*Colias crocea*), Mezopotamya kolotisi (*Colotis fausta*), dağ oyklösü (*Euchloe ausonia*), nostradamus (*Gegenes*

nostrodamus), esmerperi (*Hyponephela lupina*), Ağrı esmerperisi (*Hyponephela wagneri*), lampides (*Lampides boeticus*), küçük esmerboncuk (*Lasiommata megera*), benekli bakırgüzeli (*Lycaena phlaeas*), Akdeniz melikesi (*Melenargia titea*), Hataylı iparhan (*Melitaea collina*), pogge zıpzıpı (*Muschampia poggei*), kırlangıçkuyruk (*Papilio machaon*), sevbeni (*Satyrium abdominalis*), güzel sevbeni (*Satyrium spini*), kızıl zıpzıp (*Spialia orbifer*), Maraş zıpzıpı (*Spialia osthelderi*), Balkankaplanı (*Tarucus balkanicus*), dikenkelebeği (*Vanessa cardui*)'dir (Anonim, 2010).

Halfeti doğasında gözlemlenen kuş türleri ise; alaca yalıçapkını (*Ceryle rudis*), karatavuk (*Turdus merula*), boz alamecek (*Rhodospiza obsoleta*), kınalı keklik (*Alectoris chukar*), Arap bülbülü (*Pycnonotus xanthopygos*), kızıl şahin (*Buteo rufinus*), arı kuşu (*Merops apiaster*), kocagöz (*Burhinus oedicnemus*), kukumav (*Athene noctua*), boğmaklı toygar (*Melanocorypha calandra*), kum keklığı (*Ammoperdix griseogularis*), çizgili ishak kuşu (*Otus brucei*), kuyrukkakan (*Oenanthe oenanthe*), çöl koşarı (*Cursorius cursor*), küçük akbaba (*Neophron percnopterus*), çöl toygarı (*Ammomanes deserti*), küçük akbalıkcıl (*Egretta garzetta*), dik kuyruklu ötleğen (*Prinia gracilis*), küçük karabatak (*Microcarbo pygmeus*), ebabil (*Apus apus*), küçük kerkenez (*Falco naumanni*), gece balıkcılı (*Nycticorax nycticorax*), küçük kumru (*Spilopelia senegalensis*), ibibik (*Upupa epops*), yalıçapkını (*Alcedo atthis*), Irak yedikardeş (*Turdoides altirostris*), saz horozu (*Porphyrio porphyrio*)'dur (Anonim, 2010).

Halfeti doğasında gözlemlenen memeli ve sürüngen türleri arasında ise; çizgili sırtlan (*Hyaena hyaena*), Arap tavşanı (*Allactaga williamsi Thomas*), çöl kirpisi (*Hemiechinus auritus*), Fırat kaplumbağası (*Rafetus euphraticus*), koca engerek (*Vipera lebetina*), leopar keleri (*Eublepharis angramainyu*), Mısır kobrası (*Naja haje*), tarak parmaklı kertenkele (*Acanthodactylus boskianus*), yaprak parmaklı keler (*Asaccus elisae*), çöl varanı (*Varanus griseus*) sayılmaktadır (Anonim, 2010).

Ayrıca bölgede rastlanılan balık türleri ise; sis balığı (*Aspius vorax and titea*), dikenli yılan balığı (*Mastacembelus mastacembelus*), bıyıklı kersit balığı (*Barbus*

esocinus), şabot balığı (*Barbus grypus*) ve Mezopotamya dev yayın balığı (*Silurus triostegus*)'dır (Anonim, 2010).

Bölgede yer alan Merzimen Çayı'nda rastlanılan balık türleri ise; beni balığı (*Cyprinion macrostomum*), akçapak balığı (*Acanthobrama marmid*), tahta balığı (*Acanthobrama marmid*), vantuzlu balık (*Garra rufa*), inci balığı (*Alburnus caeruleus*), vantuzlu balık (*Garra variabilis*), tatlı su gümüş balığı (*Alburnus mossulensis*), tatlı su kefali (*Leuciscus cephalus*), ak kefal (*Squalis cephalus*), inci balığı (*Alburnus sellal*), çöpçü balığı (*Nemacheilus argyrogramma*), şabot (*Barbus grypus*), bıyıklı balık (*Barbus lacerta*), çöpçü balığı (*Paracobitis malapterura*), sirink (*Barbus rajanorum*), çöpçü balığı (*Oxynoemacheilus euphratica*), dikenli küçük yayın balığı (*Glyptothorax armeniacus*), siraz balığı (*Capoeta pestai*), benekli balık (*Capoeta barroisi*), dişli sazancık (*Aphanius mento*), sarı balık (*Capoeta damascina*), sivrisinek balığı (*Gambusia holbrooki*), bizir (*Carasobarbus luteus*) ve dikenli yılan balığı (*Mastacembelus mastacembelus*)'dır (Birecikligil ve Çiçek, 2011).

4.1.1.6. Toprak

Nizip ilçesinde en çok görülen toprak çeşidi kırmızımsı kahverengi topraklardır. Bölge, iklim ve ana kaya özelliklerine en uygun toprak tipidir. Kalker kayalar üzerinde oluşan bu topraklar, zayıf bitki örtüsü altında oluşurlar. Yarı kurak, sıcak iklim koşullarında, oldukça seyrek, kısa ve orta boylu çayır mera bitki örtüsü altında oluşmuşlardır. Genellikle Anadolu platosunun güney kısımları ile Güneydoğu Anadolu'da bulunmaktadır (Erdoğan, 2011).

Bazaltik topraklar, Nizip şehri kuzey kesimlerinde, Oligosen ve Alt Miosen yaşlı kalker tabakalar arasına Miosen'de bazalt intrüzyonuyla oluşmuş bazalt blokların, dış güçler tarafından ayrıştırılması sonucu oluşmuştur. Genellikle orta, derin profile sahip olan bu topraklar, ağır killidir ve iyi bir profil içermezler. Bazaltik topraklar kireç ihtiva etmezler (Erdoğan, 2011).

Araştırma sahasında ana kayanın yüzeye çıktığı toprak örtüsünün oluşmadığı sahalara, Nizip şehrinin kuzeyinde, Fırat Nehri derin boğaz vadi oluşturduğu Kamışlı, Kalemeydanı köyleri ile Rumkale civarında çıplak kayalar ve molozlar, büyük kaya bloklar halinde bulunmaktadır. Rumkale'ye giderken Fırat Nehri'nden 100 m yüksekliğe sahip dik kayalık alanlar geçmişte taş ocakları olarak kullanılmıştır (Erdoğan, 2011).

4.1.1.7. İklim

Güneydoğu Anadolu Bölgesi iklimi, Akdeniz ikliminin yarı kurak stepik tipi olarak ifade edilmektedir.

Bölge, yaz aylarında uzun bir süre yağış almamaktadır. Yaz kuraklığının şiddetli geçmesi toprak yapısından, tarım ürünlerinin çeşitliliğine kadar birçok coğrafi etmeni etkilemektedir. Yağışların olmaması yanı sıra, yüksek sıcaklıklarında yaşanması, kuru tarımı zorunlu hale getirmektedir. Özellikle son yıllarda yağışların azalması ve kar yağışlarının hemen hiç görülmemesi zeytin verimini azaltmıştır (Erdoğan, 2011).

4.1.1.8. Ulaşım

Fırat Nehri'nin batı kıyısında, Yavuzeli ilçesinden gelen Merzimen Çayı'nın Fırat'a katıldığı Kasaba köyünün karşısında bulunan Rumkale, Gaziantep ili Nizip ilçesine bağlı bulunduğu halde, Birecik Barajı'nın dolmasıyla yarımada haline gelmiş, kalenin karaya bağlandığı güney ucunun devasa ve aşılması imkansız bir hendekle bağlantısı kesilmiştir. Nizip tarafından gelen patika yol haricinde Nizip ilçesiyle idari bağlılığı dışında hemen hemen hiçbir ilgisi kalmamıştır. Kaleye ulaşım Yavuzeli ilçesi tarafından su yolu ile sağlanmaktadır. Bunun için hemen kuzeyindeki Yavuzeli ilçesine bağlı Kasaba köyünün baraj gölü kıyısındaki tekneler kullanılmaktadır (Şekil 4.22). Bunun yanı sıra Yavuzeli Kaymakamlığı'na ait sürat teknesi ve Gaziantep Valiliği'ne ait Kumla gemisi bulunmaktadır (Şekil 4.23, Şekil 4.24). Bir diğer ulaşım yolu ise Şanlıurfa ili Halfeti ilçesinden yine teknelerle gerçekleştirilmektedir (Anonim, 2013).

Şekil 4.22. Ulaşım için kullanılan taşıtlar (Kasar, 2013)

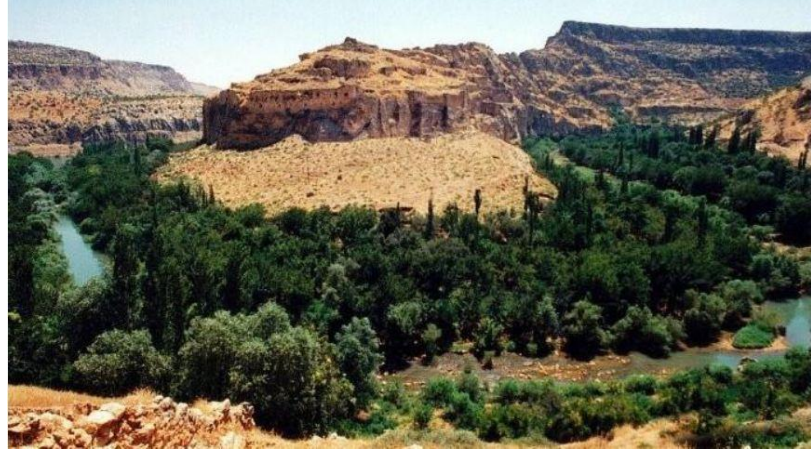

Şekil 4.23. Yavuzeli Kaymakamlığı'na ait sürat teknesi (GBB, 2014)

Şekil 4.24. Gaziantep Valiliği'ne ait Kumla gemisi (GBB, 2014)

Yakın tarihte Rumkale turizm amaçlı kullanılmaya başlanmıştır. 2000 yılına kadar kalenin etrafını çevreleyerek Fırat'a katılan Merzimen Çayı sayesinde Rumkale çevresi yeşil alan olup mesire alanı olarak kullanılmıştır (Şekil 4.25) (Anonim, 2013).

Şekil 4.25. Birecik Barajı öncesi Rumkale (Anonim, 2013)

1993 yılında inşasına başlanan ve 2000 yılında tamamlanan Birecik Barajı'nın su tutması ile oluşan baraj gölü, alanın sular altında kalmasına neden olmuştur (Şekil 4.26). Kale etekleri ve baraj öncesinde mesire alanı olarak kullanılan alanlar günümüzde sular altında kalmış durumdadır (Anonim, 2013).

Şekil 4.26. Birecik Barajı sonrası Rumkale (Gören Mimarlık, 2012)

4.1.2. Araştırma alanının sosyo-ekonomik yapısı

4.1.2.1. Demografik yapı

Rumkale yakınında ikamet eden nüfus bulunmamaktadır. Araştırma alanı içinde, 1982 yılından önce, şu anda sular altında kalan, Merzimen Çayı ile Fırat Nehri'nin birleştiği noktada 60-70 hanelik Kasaba köyü yer almıştır. Bu köyün hane halkı büyüklüğünün, yerel halktan alınan bilgilere göre, ortalama 7 kişi olduğu tespit edilmiştir. Kasaba köyünün şu anki yerine taşınmasından önce, yaklaşık olarak 460 kişilik nüfusa sahip bir yerleşme olduğu ve eski yerleşim yerinin, kaya düşmelerinden dolayı afet bölgesi ilan edilmesi ile birlikte 1982 yılında şu anki yerine taşındığı belirtilmektedir. Köyün taşınması ile birlikte Kasaba köyünde ikamet eden halk yazlık olarak kullanmak üzere şu anda sular altında kalan, Merzimen Çayı yatağı içerisinde yazlıklar yapmıştır. Baraj öncesinde söz konusu alanda 13 adet yazlık yer almıştır. Yerel halktan alınan bilgilere göre, bu yazlıklarda yaklaşık 90 kişi ikamet etmiştir. Bu nüfus, kış mevsiminin gelmesi ile şu anki Kasaba köyüne tekrar yerleşmişlerdir (Anonim, 2013).

2000 yılına gelindiğinde, kırsal nüfusta düşüşlerin devam ettiği görülmektedir. Bunun sebebi, Birecik Barajı rezervuarı boyunca gerçekleştirilen kamulaştırmalar sonucu bazı köylerin tamamen, bazı köylerin kısmen boşaltılmasıdır. Köylerden göç eden aileler genellikle Nizip şehir merkezine

yerleşmişlerdir. Nizip'te şehir nüfusunun 2000'li yıllarda hızlı bir şekilde artmasının sebeplerinden birisi budur (Erdoğan, 2011).

Araştırma alanında yapılan araştırmalar sonucunda, alanda her ne kadar ikamet eden nüfus bulunmasa da, mevsimlere bağlı olarak değişen geçici (ziyaretçi) nüfus verileri elde edilmiştir (Anonim, 2013).

Rumkale'ye en çok ziyaretçilerin geldiği bahar ve yaz dönemlerinde, hafta sonları ortalama (Cumartesi ve Pazar günleri toplamı) 100 kişi gemi turları ile kaleyi izlemektedir. Bu ziyaretçilerin yaklaşık 50 kişisi Zeugma'dan gelen gemi turları ile gelmekte, 30 kişisi Yavuzeli'nden geriye kalan kısmı ise Halfeti tarafından gelmektedir. Yaz ve bahar dönemlerinde hafta içleri ise ziyaretçi sayıları beşte bir oranına yani 20 kişilere kadar düşmektedir. Ziyaretçi sayılarının en az olduğu kış döneminde; Yavuzeli, Halfeti ve Zeugma'dan gemi turları ile gelen haftalık toplam ziyaretçi sayıları 40 kişiyi geçmemektedir (Anonim, 2013).

Bunun yanında Rumkale'ye karadan tek ulaşım bağlantısı olan Yavuzeli tarafından yaz ve bahar dönemlerinde hafta sonlarında ortalama (Cumartesi ve Pazar günleri toplamı) 200 araç gelmektedir. Bu sayı hafta içi gelen araçlar ile birlikte 125'i bulmaktadır (Anonim, 2013).

4.1.2.2. Bölgesel ekonomik faaliyetler

4.1.2.2.1. Turizm

Araştırma alanının bağlı olduğu Gaziantep ilinin, tarihi ve inanç turizm değerleri yanında kültür turizm varlıkları açısından da önemi her geçen gün artmaktadır (Erdoğan, 2011).

Kalemeydanı köyü mevkisinde, Fırat Nehri'nden itibaren 100 m yükseltiye sahip yarımada şeklindeki Rumkale, bir tepe üzerinde kurulmuştur. Asurlulardan günümüze birçok medeniyetin yerleşim yerlerinden birisi olan Rumkale; Asur,

Hitit, Med, Pers, Helenistik ve Roma dönemlerinde önemli bir yerleşme olmuştur. Rumkale'nin önemi, Hz. İsa'nın havarilerinden olan Johannes'in Roma Dönemi'nde burada kayadan oyma oda da İncil'i çoğaltmasından kaynaklanmaktadır (Erdoğan, 2011).

11. yüzyılda Rumkale, Hromgla adıyla önemli bir konuma ulaşmıştır. 1113'te III. Grigoris Rumkale'yi Joscelin'in dul karısından satın almış, katolikosluk (başpiskoposluk) makamını buraya yerleştirmiştir. Şair Aziz Nerses mezheplerin birleştirilmesi nedeniyle imparator elçileri, Kayşum ve Yakubi baş patrikler ile Rumkale'de toplantılar yapmıştır. 13. yüzyılda Rumkale'de birçok Yakubi'nin olması sebebiyle Yakubi Patriği II. Ignace, Rumkale'de bir kilise yaptırmıştır. Sonraları kaleyi patriklik makamı olarak seçmiştir. 1279'da kaleyi kuşatan Memlûklular, bu aşamada kaleyi zaptedememişlerdir. Ancak Memlûklular sultanı Melik el-Eşref 1292'de Rumkale'yi tekrar kuşatmış olup, Rumkale'nin fethi gerçekleşmiştir. Sultanın emriyle Suriye naibi Sancar Suca tarafından tamir ettirilen Rumkale, Kal'at el Müslimin adını almıştır. Daha sonraları ise Kale-i Zerrin (Altın Kale) olarak adlandırılmıştır. Rumkale, Memlûklular zamanında yeniden uç kalesi olarak kullanılmışsa da, eski parlak dönemini bir daha yaşayamamıştır (Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015).

Özmen vd. (2012) yaptıkları çalışmada; Roma Dönemi'nde Hz.İsa'nın havarilerinden Johannes'in Rumkale'ye gelip yerleşmesi ve burada Hristiyanlık dinini yayması nedeniyle, bu yerleşim yerinin Hristiyanlık tarihinde önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Johannes'in, İncil'in kopyasını Rumkale'de bir mağarada sakladığı daha sonra kopyaların buradan alınıp Beyrut'a götürüldüğü anlatılmaktadır.

Hristiyan dünyasının önemli dini merkezlerinden biri olması gereken yer, maalesef gerek altyapı, gerekse reklam hizmetlerinin iyi yapılmamasından dolayı önemine göre hizmet edememektedir (Erdoğan, 2011).

Nizip, Antep fıstığı üretim alanıdır. Ülkemizde üretilen Antep fıstığının %23'ü Nizip'te yetiştirilmektedir. Dolayısıyla üretilen ürünleri pazarlamak, insanların

ilgilerini çekmek amacıyla Antep fıstığı festivali yapılmaktadır. Yerel yönetim tarafından yapılan festival yerel boyutta kalmaktadır (Erdoğan, 2011). Nizip Zeugma festivali etkinlikleri Şekil 4.27'de gösterilmektedir.

Şekil 4.27. Nizip Zeugma festivali etkinlikleri (Erdoğan, 2011)

Birecik Baraj Gölü ve Karkamış Baraj Gölü önemli rekreasyon alanlarıdır. Baraj gölü üzerinde çeşitli etkinliklerin yapılması, ulusal boyutta çok sayıda turist çekmektedir. 2010 yılı Temmuz ayı içinde yapılan offshore su motoru yarışları, Birecik Baraj Gölü, Rumkale mevkinde yapılmıştır (Şekil 4.28). Bu yarışa katılım uluslararası olmuştur. Dolayısıyla bu etkinlik ulusal ve uluslararası boyutta turistlere hizmet etmiştir. Yine Birecik Baraj Gölü üzerinde doğal güzellikleri görmek için tekne turları yapılmaktadır. Bu tekne turları tarihi ve doğal güzellikleri görmek isteyen ulusal turistlere hizmet etmektedir (Erdoğan, 2011).

Şekil 4.28. Offshore Grand Prix yarışları (GBB, 2010)

Araştırma alanına gelen ziyaretçilerin gereksinimlerini karşılamaya yönelik olarak Yavuzeli tarafında iskele ve sahilde bulunan lokantada istihdam edilen iş gücü bulunmaktadır. Bu istihdam edilen iş gücü yalnızca yaz dönemlerinde faal olarak çalışmaktadır. Kış dönemlerinde ziyaretçi sayısının çok az olmasından dolayı herhangi bir ekonomik faaliyette bulunmasalar da teknelerini beklemek için genelde sahilde bulunmaktadırlar. Yaz dönemlerinde sahilde bulunan lokantada dahil olmak üzere toplam 25 kişi istihdam edilmektedir. Bu çalışanların; 5 kişisi lokantada, 1 kişi otoparkta, 1 kişi güvenlikte ve diğerleri ise teknelerde istihdam edilmektedirler (Anonim, 2013).

Yavuzeli sahilinde toplam 20 adet tekne bulunmakta, bunların bir tanesi kaymakamlığa ait olmak üzere, 7 tanesi ruhsatlı olup ticari amaçlı kullanılabilmektedir (Anonim, 2013).

Alanda ve çevre yerleşmelerden gelen ziyaretçilere yönelik olarak, balık dışında herhangi bir üretim bulunmamaktadır. Alanda sunulan hizmetler; tekne turları, otopark, lavabo-WC ve lokanta hizmetleridir (Anonim, 2013).

Bunların yanında alana gelen ziyaretçilerin bir kısmı çeşitli ihtiyaçlarını Halfeti yerleşmesinden karşılamaktadırlar.

4.1.2.2.2. Tarım

Nizip ilçesinde iklimin yarı kurak oluşu, zeytin ve Antep fıstığı tarımına uygun arazinin bulunması, ekonomik getirisinden dolayı arazilerin tarıma açılması gibi nedenlerle orman varlığı azdır (Erdoğan, 2011).

Nizip, Akdeniz iklimi ile yarı kurak karasal iklimin geçiş sahasında bulunmasından dolayı Akdeniz iklimi bitki örtüsü karakteri göstermektedir. Akdeniz bitki örtüsü ürünlerinden olan delice bitkisinin aşılmasıyla zeytin, yine Akdeniz bitki örtüsü türlerinden olan menengiçin aşılmasıyla Antep fıstığı ürünü elde edilmektedir. Bu iki ürün, araştırma sahasında en çok üretilen tarımsal ürünleri oluşturmaktadır. Sadece tarımsal değil tarıma dayalı sanayi ağırlıklı olarak bu iki ürünü işlemeye yönelik imalat sanayi kolları Nizip'te yaygındır (Erdoğan, 2011).

Nizip'te zeytin bahçeleri, şehir arazisinde ağırlık kazanmakla birlikte, köylerde de bulunmaktadır. Ancak zeytin bahçeleri bölgede 800 m rakımdan itibaren meyve vermemektedir. Bundan dolayı yükseltinin arttığı kuzey ve kuzeybatıdaki köylerde ziraati az yapılan üründür (Erdoğan, 2011).

Bunlardan başka kayısı, nar, nane, domates, patlıcan, kabak, maydanoz gibi ürünlerin üretimi çevre ilçe ve illerin ihtiyacına yönelik olarak pazarlanmaktadır (Erdoğan, 2011).

4.1.2.2.3. Hayvancılık

Nizip'te balıkçılık, tatlı su balıkçılığı şeklinde yapılmaktadır. Fırat Nehri kenarında özellikle Kumla, Aşağı ve Yukarı Bayındır ve Suboyu köylerinde kültür balıkçılığı şeklinde yapılmaktadır. Burada üretilen balıklar balık lokantaları, balıkçılar gibi iç piyasada tüketilmekte, çoğunlukla Birecik ilçesine pazarlanmaktadır. Barajlarda balık avlamanın yasak olmasından dolayı Birecik Barajı ve Karkamış Barajı'nda balıkçılık yapılmamaktadır. Ancak insanlar kendi oltalarıyla Fırat Nehri'nde balık avlamaktadırlar (Erdoğan, 2011).

4.1.2.2.4. Sanayi

Sanayi faaliyetleri tarımla yakından ilişkilidir. Sanayi faaliyet kollarından bir kısmı tarımsal ürünleri işlemeye yönelik faaliyetlerdir. Ülkemizin önemli Antepfıstığı, zeytin ve nane üretim alanına sahip olan Nizip'te, bu ürünleri işlemeye yönelik sanayi tesisleri kurulmuştur (Erdoğan, 2011).

Nizip'te önemli sanayi kollarından birisi, sabun imalatıdır. Özellikle zeytinyağlı sabun imalatı yapan işletmeler, hammadde açısından uygun yerde bulunmanın gereği olarak yaygın bir sektör oluşturmaktadırlar. Nizip'te geleneksel tarzda üretilen sabun Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin tüm illerine pazarlanmaktadır (Erdoğan, 2011).

4.1.3. Araştırma alanının kültürel yapısı

4.1.3.1. Kale

Günümüzde harap durumda olan ve yaklaşık 120 m x 230 m boyutlarındaki kalenin doğu, kuzey ve batısındaki duvarlar yüksek kayalarla çevrilidir (Şekil 4.29) (Acara, 1999).

Şekil 4.29. Rumkale'nin kuzeydoğu yönünden görünüşü (Gören Mimarlık, 2014)

Fırat Nehri ve Merzimen Çayı'nın kıyılarından itibaren dimdik yükselen yamaçlarda, bir dış sur ve kompleks odalardan oluşan kapı geçidi ile içeri girilmektedir. Sur bedeninin inşasında bazı kesimlerde kayalık yapının dik uçurumlar gösteren topoğrafyasından, azami ölçüde yararlanılmıştır (Şekil 4.30, Şekil 4.31). Ayaktaki mimari kalıntılar ise, Geç Roma ve Ortaçağ karakteri taşımaktadır. Bunların en ilginç, geniş ve silindirik bir havalandırma kuyusu ile bu kuyunun kenarından helezonik bir yolla aşağı giden ve Fırat seviyesinin altına kadar inerek su ihtiyacını karşılayan sistemdir (Başgelen, 1999).

Şekil 4.30. Rumkale'nin doğudan görünüşü (Gören Mimarlık, 2012)

Şekil 4.31. Rumkale'nin batıdan görünüşü (Gören Mimarlık, 2014)

Kuzey-güney doğrultusundaki kalenin batısında dört, doğusunda bir olmak üzere beş kapısı bulunmaktadır. Kuzey ve doğudaki surlarda, yedi burç ve kuzeyde çok sayıda mazgal pencere yer almaktadır. En sağlam burçlar, surların

kuzey kesimindedir (Acara, 1999). Surların içinde, kuzeyde Barşavma Manastırı, doğuda bir kuyu, güneyde ise Aziz Nerses Kilisesi tespit edilebilen yapılar arasındadır (Acara, 1999). Bunun yanı sıra kalede işlevi tespit edilemeyen pek çok yapı kalıntısı mevcuttur (Şekil 4.32 ve Şekil 4.33).

Şekil 4.32. Rumkale doğu yapı kalıntıları (Gören Mimarlık, 2006)

Şekil 4.33. Rumkale doğu yapı kalıntıları (Gören Mimarlık, 2006)

Kuzeyde, Fırat'ın üstündeki çıkıntının 90 m üzerinde güneye doğru 30 m yüksekliğinde ve 20 m genişliğinde bir hendek bulunmaktadır (Şekil 4.34) (Acara, 1999).

Şekil 4.34. Rumkale güney,hendek (Gören Mimarlık, 2014)

Surlarda ve burçlarda örgü malzemesi moloz taş, kaplama malzemesi büyük boyutlu düzgün kesme taştır. Ayrıca, kemerlerde Barşavma Manastırı'nda da görülen, tuğla görünümü verilmiş kesme taşlar kullanılmıştır (Acara, 1999).

4.1.3.2. Aziz Nerses Kilisesi

Rumkale'nin güneyinde yer alan Hükümranlılık Kilisesi'ni 1173'te Şair Aziz Nerses yaptırmıştır. 18.yy'da Rumkale'yi ziyaret eden Richard Peacock bu yapıdan "Gotik" tarzda küçük ama güzel bir kilise olarak bahsetmiştir.

Doğu-batı doğrultusundaki kilise dikdörtgen planlı, üç nefli ve üç apsislidir. Batısında narteks yer almaktadır. Sadece absisin doğu cephesinin bir bölümü toprak üstündedir. Doğu cephesinin ortasında silmeli çerçevenin iki yanında birbirine benzer kabartmalı levha bulunmaktadır (Şekil 4.35). Sol levhada haç ve rumi süslemenin olduğu kabartmanın altında, başlarını geriye çevirmiş, karşılıklı duran iki aslan, sağ levhada ise iki palmet arasında başını sağa çevirmiş, kanatlarını açmış bir kartal kabartması bulunmaktadır. Bu kilise, İslami Dönem'de cami olarak kullanılmıştır (Özbek, 2005).

Şekil 4.35. Rumkale, Aziz Nerses Kilisesi doğu cephe genel görünüş (Gören Mimarlık, 2014)

4.1.3.3. Halfeti-Savaşan Köyü Kilisesi

Kaya kilisesi olan 5.50 x 17.00 m boyutlarındaki doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı yapı iki bölümden oluşmaktadır. Her iki bölümün örtüsü de düz tavadır. Kilise tek nefli ve tek apsislidir.

Basit bir kaya kilisesi olmakla birlikte, duvarlarında yer alan haç motifleri ile dikkati çekmektedir. Yoğun haç motifleri ve haçların tipleri, kilisenin İkonoklasmos döneminde yapıldığını veya bezemelerinin bu dönemde eklendiğini düşündürmektedir (Şekil 4.36) (Acara, 1999).

Şekil 4.36. Halfeti Savaşan Köyü Kilisesi (Kasar, 2014)

4.1.3.4. Barşavma Manastırı

Manastır; sur içinde, kalenin kuzeyinde yer almaktadır. 13.yüzyılda, Rumkale'de, Yakubi'lerin yaşadığı, yapı faaliyetlerinin olduğu bilinmektedir. Yakubi azizi Barşavma'nın, kendi adına inşa ettirdiği manastır bunlardan birisidir (Acara, 1999).

Manastırın günümüzde, birbirine bitişik iki yapısından bazı bölümler ayakta kalabilmiştir. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda konumlanmış manastırın kuzey cephesini kaya kütlesi oluşturmaktadır. Doğudaki yapı daha iyi durumdadır. Muhtemelen kare planlı olan yapı, kare kesitli üç serbest paye ve duvarlara atılan sivri kemerlerle kare biçiminde birimlere ayrılmış ve haç tonozlarla örtülmüştür. Yapının beş birimi günümüze gelebilmiştir. Kuzeybatıdaki birim kaya kütlesidir, güneydeki bölümler ise yıkılmıştır (Şekil 4.37, Şekil 4.38) (Acara, 1999).

Şekil 4.37. Rumkale Barşavma Manastırı (Gaziantep Valiliği YİKOB, 2012)

Şekil 4.38. Rumkale doğu, Barşavma Manastırı (Gören Mimarlık, 2006)

Batıdaki yapı oldukça harap durumdadır. Güney cephesindeki dikdörtgen kapıdan yapıya girilmektedir. Kapının üzerinde, bir boşaltma kemeri dikti çekmektedir. Yapının içi, toprak ve molozla dolu olduğundan herhangi bir bölüntü görülmemektedir. Ancak, doğu duvarda sivri kemerli derin bir niş, kuzeyde ise kayalara oyulmuş düzensiz mekanlara geçiş bulunmaktadır (Acara, 1999).

Manastırın inşasında üç tür taş kullanımı görülmektedir. Duvarlarda; kütsel büyük bloklar halinde kesme taşlar, payelerde ve batı mekanın kapısında; yörede yaygın olan düzgün kesme taşlar, kemerlerde ve örtü sisteminde ise tuğla görünümü verilmiş kesme taşlar kullanılmıştır (Acara, 1999).

Her iki yapının da manastırın günlük yaşamına ait oldukları anlaşılmaktadır. Daha düzgün bir plan şeması yansıtan doğudaki yapının toplantı salonu, batıdaki yapının kuzeyindeki kayaya oyulmuş mekanların ise depo veya ahır olarak kullanılmış olma ihtimali yüksektir. Kalıntılar arasında paye başlığı, eşik

taşı gibi mimari ögeler de dikkati çekmektedir. Ayrıca, doğu yapının doğusunda bir de kuyu bulunmaktadır (Acara, 1999).

4.1.3.5. Sarnıç-Kuyu

Bölgenin doğusunda, kale girişine yakın bölgede yer almakta olup, girişi sarnıç bölgesi açısından güneyde kalmaktadır. Sarnıç, güvenlik amaçlı metal korkuluklarla çevrelenmiştir (Şekil 4.39). Sarnıcın alt kısımlarına taş merdivenlerle inilerek ulaşılmaktadır. Merdivenler, belli kısımlarda kısa tünellerden geçirilerek oluşturulmuştur (Anonim, 2013).

Sarnıç, plan anlamında yaklaşık olarak 6.50 m çap ölçüsünde, kırık hatlı dairesel plana sahip olup alt kotlara inildikçe helezonik bir biçimde dairesel plan ölçüsü giderek genişlemektedir. Tünel şeklindeki merdivenlerden inerken taş kemerli kısma kadar kesme taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Bu kısımdan sonrası alt kotlara doğru kaya oyularak devam etmektedir. Alt kotlarda ters payanda benzeri kaya ayakları görülmektedir. Genel itibariyle sarnıç duvarlarında herhangi bir süsleme ve bezeme türü dekoratif öge izlenmemektedir (Şekil 4.40) (Anonim, 2013).

Şekil 4.39. Rumkale sarnıç (Gaziantep Valiliği YİKOB, 2012)

Şekil 4.40. Rumkale sarnıç duvarları (Anonim, 2012)

Sivil mimarlık örnekleri incelendiğinde, özellikle kalenin doğu yamacına 19.yy'dan sonra yapılan evlerin, eğimli arazi şartlarına göre şekillenmiş olduğu görülmektedir (Şekil 4.41). Eğimden dolayı alt katları yarısı toprağa gömülü şekilde inşa edilmiştir (Anonim, 2013).

Şekil 4.41. Rumkale sivil mimarlık örnekleri (Gören Mimarlık, 2013)

Yapılarda belirli bir tipoloji mevcut değildir. Genel itibari ile alt katlar bodrum olarak kullanılmıştır. Yapıların üst örtüsü ahşap sırk döşeme olup, bunun üzerine betonarme döşeme yapılmıştır. Yapılarda görülen en belirgin ortak

özellik ise yapıların köşelerinde kapı ve pencere kenarlarında kesme taş kullanılırken diğer bölümlerde daha kaba taşlar ve moloz taş kullanılmış olmasıdır (Anonim, 2013).

Rumkale'de yer alan yapıların mevcut durumlarının değerlendirilmesi; Gaziantep Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından 2006 yılında aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

A. Doğuyakası

1. D01 kapısı: En sorunlu yapılardan bir tanesidir. Öncelikle B02 yönünden gelen eski ve yıkık sur duvarı ve doğal kayaçla birleştiği batı cephesinden ayrılmış durumda olup, yıkılmak üzere olduğunu hemen göstermektedir. Kapı üstündeki lento taşı çatlamış, büyük parçası düşmek üzere kaymış durumdadır. Giriş kapısının arkasındaki kemer ve tonoz sistemi büyük oranda yıkılmış, sadece izleri gözükmemektedir. Doğu cephesinde, alt sıra taşlarda tozuma, oyulma ve kritik kopmalar gözlenmektedir. Bu cephedeki mazgal pencerenin büyük bölümü yitik durumdadır. Batı cephesinde, kapıyla eyvanı bağlayan duvar sistemi yıkılmıştır (Şekil4.42). D01 kapısının 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü Şekil 4.43' de gösterilmektedir.

Şekil4.42. D01 kapısının içten görünüşü (Anonim, 2006)

Şekil 4.43. D01 kapısının 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü (Gören Mimarlık, 2009)

2. D02 burcu: Bu yapı, sur silsilesindeki en yüksek burç içerisindedir. Güney ve batı duvarlarında içeriden gözlenebilecek açıklıklar oluşmuştur. İç duvarlarında çatlaklar ile kaburga kemer altındaki taşlarda ezilme görülmektedir. Tahmini zemin kotundan kayaya oturan oldukça yüksek doğu cephesindeki duvarda ciddi oyulma ve derin yüzey kayıpları dikkat çekmektedir. Burcun kuzeyindeki giriş kapısında hasar bulunmakta, kapının bağlandığı tonozlu kemer büyük oranda yıkılmıştır. Mazgal pencere büyük oranda tahrip olmuş durumdadır. Bu mekânın kuzeyinde ve alt kat izlenimi veren ancak ulaşıp tanımlanamayan yapı da yıkılmak üzeredir (Şekil 4.44).

Şekil 4.44. D02 burcu (Anonim, 2006)

3. Doğu surları: Doğu surları, birbirlerinden farklı dönem ve teknikle yapılmıştır ve aynı şekilde farklı yıpranmışlıklar sergilemektedir. Ortak özellikleri, hemen hiçbir kesimde yamaçtaki toprak seviyesinden yüksek olmamalarıdır. Bu durum, heyelan ya da (bilinçli-bilinçsiz) tahribatla ilişkilendirilebilmektedir. Yine şu anda sur olarak gözlenen birkaç kesimin, fotoğraflar üzerinden dikkatlice incelendiğinde, mazgal pencere dolayısıyla arkasındaki (olası) yapıyla ilintili duvar olduğu anlaşılmaktadır. Genel sorunlardan diğeri, taşlarda oluşan kayıp, oyulma ve derin aşınmaların karakteristik olarak gözlenmesidir. Bir diğer sorun ise ölçüm ya da fotoğraf üzerindeki incelemelerden kesin bir şekilde anlaşılamayan, (yoruma dayalı) olası bir sorun ise sur arkasındaki toprak zeminin su almasıyla akışkanlaşması ile oluşan hidrostatik yük nedeniyle oluşan sehimlerdir. (Göbekleşme). Doğu surları 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü Şekil 4.45'de gösterilmektedir.

Şekil 4.45. Doğu surları 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü (Gören Mimarlık, 2009)

B. Batı yakası

1. B01 kapısı: Batı sahilinden ulaşılan ilk kapıdır. Sadece bir bölüm tonoz kalmış olup, tonozun batı cephesine birleşik yıkık sur izi gözlenmektedir. Bu kesimin oturduğu kaya parçası bir pencere oluşturacak şekilde zemin seviyesinden itibaren açılmış, üzerindeki tonozu taş sırası her an yıkılacak gibi askıda beklemekte, iki ucundaki taşlarda ise yoğun ezilmişlik gözlenmektedir. Tonozun üzerinde rahatsız edici toprak ve moloz yükü bulunmaktadır (Şekil 4.46).

Şekil 4.46. B01 kapısı (Anonim, 2006)

Yine tonozun güneydoğu ucunda büyük bir boşalma oluşmuş, tonoz bu köşede askıda durmaktadır. B01 kapısı 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü Şekil 4.47'de gösterilmektedir.

Şekil 4.47. B01 kapısı 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü (Gören Mimarlık, 2009)

2. B02 kapısı: Yapılar arasında en çok müdahale gören ve tehlike arz edenlerdendir. Özellikle batı yönündeki bloğun hem 200 cm'yi aşkın olduğu tahmin edilen zemin döşeme taşları hem de iç duvarlarındaki kesme taşlar sökülerek götürülmüş taşıyıcı sistem zayıflatılmış durumdadır. İç tarafta, mazgal pencerelerde yoğun tahribatlar mevcuttur. Bu bölümün mahmuzlu dış cephesinde, tek sıra taş duvar kalmıştır. İçeriden bakıldığında taşlar arasından dışarıyı görülebilmektedir. Dış cephesinde derin strüktürel çatlaklar oluşmuş ve tehlikeye işaret etmektedir (Şekil 4.48). B02 kapısı 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü Şekil 4.49'da yer almaktadır.

Şekil 4.48. B02 kapısı (Anonim, 2006)

Şekil 4.49. B02 kapısı 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü (Gören Mimarlık, 2009)

3. B03 kapısı: Bu kapı bütünüyle kayadan oyulma olup sadece güney cephesindeki tek sıra taştan oluşan kemer ve ilişigindeki duvar ayakta kalabilmiştir. Batı cephesindeki kaya bloğundaki ciddi çatlaklar dikkat çekmektedir. Doğu cephesindeki kayada oluşan heyelan, eski tonoz strüktürü tümüyle yıkılmış, sadece kayaya penetre edilmiş tonoz ayakları gözlenmektedir. Yine bu cephede potansiyel bir heyelan gözlenmektedir (Şekil 4.50). B03 kapısı

2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki içten görünüşü Şekil 4.51'da yer almaktadır.

Şekil 4.50. B03 kapısı (Anonim, 2006)

Şekil 4.51. B03 kapısı 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki içten görünüşü (Gören Mimarlık, 2009)

4. B04 yapısı: Bu yapı çok büyük bir heyelana maruz kalmış, tonoz yapısı bir aks haricinde tümüyle yıķılmıř, heyelan birikintisiyle karışık olarak yapıdan yıķtıęı malzemelerle yapının içerisini doldurmuş haldedir. Batı cephesi duvarında dıştan gözlenen şışme ve strüktürel çatlaklar tehlike oluşturmaktadır (Şekil 4.52).

Şekil 4.52. B04 yapısı (Anonim, 2006)

5. B05 mağarası: B03 ve B04 yapılarından gelen yolların kesişiminden kuzeye B06 kapısına giden kayadan oyma holün girişinde güney cephede bulunan bu mağara, iki katlı olup alt katına girilememiştir. Yalın haldeki bu mağarada gözlenebilen herhangi bir yapısal sorun bulunmamaktadır (Şekil 4.53).

Şekil 4.53. B05 mağarası (Anonim, 2006)

6. B06 kapısı: Kalenin en iç, en yüksek kotta ve batı yöndeki son giriş kapısıdır. Haç tonozuyla dikkat çekmektedir. Acil bir yapısal sorun gözlenememekle beraber, kapının güney ve kuzey çıkışlarında var olduğu sanılan taş kapı ve etrafındaki kaplamaları sökülerek götürülmüştür. Doğu cephesinden doğal

kayaya bağlıdır (Şekil 4.54). B06 kapısı 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü Şekil 4.55' de yer almaktadır.

Şekil 4.54. B06 kapısı (Anonim, 2006)

Şekil 4.55. B06 kapısı 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü (Gören Mimarlık, 2009)

7. B07 burcu: Bu burç, batı surlarının askeri anlamda en önemli yapısıdır. Tam B01 kapısı ile B02 kapısı arasındaki boşluğun doğusundaki sarp kayanın üzerine oturtulmuş 8 adet mazgal penceresiyle güçlü bir savunma yapısıdır. Yapının çevresine göre yeni yapıldığı ya da yenilendiği açıkça gözlenmektedir. Hemen güneyinde ve kuzeyindeki sur sistemiyle şu anda da izlenebilen

bağlantısı mevcuttur. Bu yapı tonozunda, yırtılmalar yanında başka tahribatlar da bulunmaktadır (Şekil 4.56). B07 burcu 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü Şekil 4.57'de yer almaktadır.

Şekil 4.56. B07 burcu (Anonim, 2006)

Şekil 4.57. B07 burcu 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü (Gören Mimarlık, 2009)

8. Batı surları: Bu sur grubunda da karakteristik olarak doğu surlarında bulunanlarla ortak sorunlar bulunmaktadır. Boşalma, oyulma ve aşınmayla beraber düşey deformasyonlar da gözlenmektedir. B07 kapısının batı duvarı da bu sur grubu içerisine dahil olup güney ucunda mazgallı pencere izleri görülebilmektedir (Şekil 4.58). Diğer bölümlerde malzeme eksilmesi, yoğun

aşınma ve oyulma belirgindir. Batı surları 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü Şekil 4.59'da gösterilmektedir.

Şekil 4.58. Batı surları (Anonim, 2006)

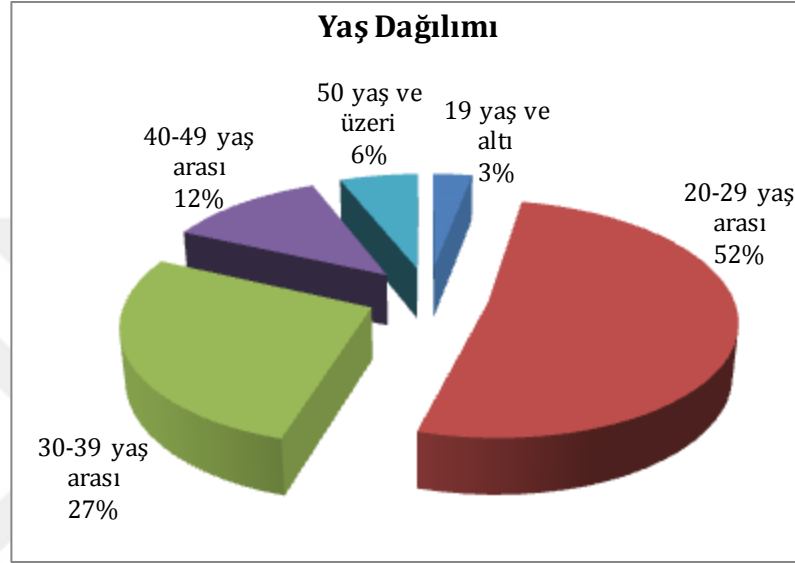
Şekil 4.59. Batı surları 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasındaki görünüşü (Gören Mimarlık, 2009)

4.2. Ziyaretçilere İlişkin Anket Sonuçları

4.2.1. Denek profili

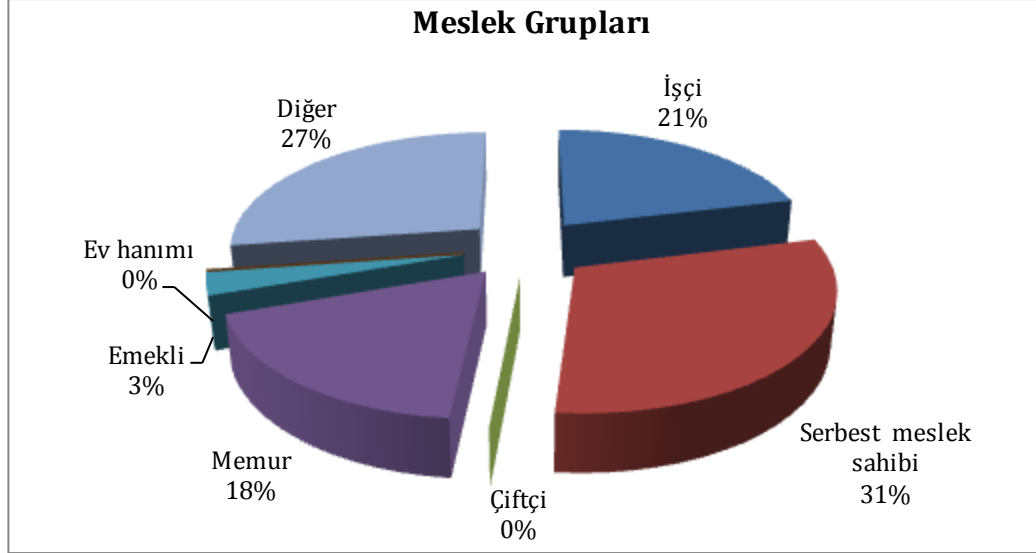
Ankete, 14 (%42) kadın ve 19 (%58) erkek olmak üzere toplam 33 kişi katılmıştır. Ankete katılanların yaş dağılımı incelendiğinde; deneklerin çoğunluğunun 20-29 yaş arasında (%52) olduğu görülmektedir. En az katılımı

ise 1 kişi (%3) ile 19 yaş ve altı ile 2 kişi (%6) ile 50 yaş ve üzerinin oluşturduğu görülmektedir. şekil 4.60'da deneklerin yaş dağılımları verilmiştir. Yapılan etkinliğin g ve enerji gerektirmesi nedeniyle yaş dağılımının söz konusu şekilde çıkması beklenen bir sonuçtur. Ayrıca ankete katılanların medeni durumlarına bakıldığında; büyük bir kısmının (%79-26 kişi) bekar olduğu, daha az oranda ise evlilerin (%21-7 kişi) bulunduğu görülmektedir.

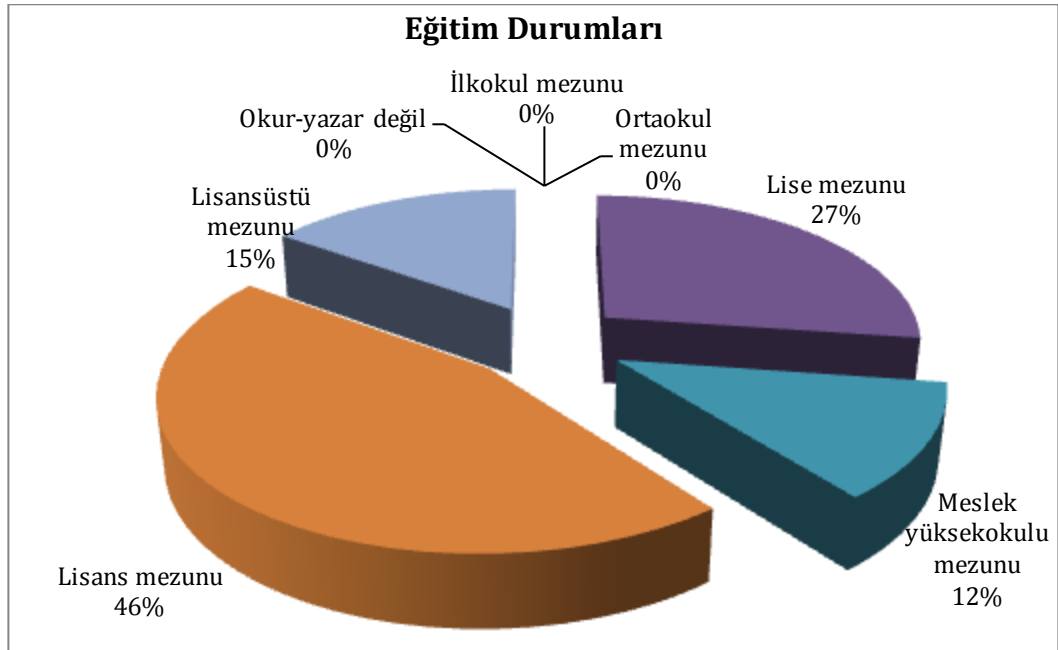
şekil 4.60. Deneklerin yaş dağılımları

Deneklerin çoğunluğu serbest meslek sahiplerinden (%31-10 kişi) oluşmakta, en az katılım ise emeklilerden (%3-1 kişi) oluşmaktadır. Etkinliğe katılanların yaş dağılımlarında 50 yaş ve üzerinin 2 kişiden (%6) oluştuğu görüldüğünden, bu sonuç da beklenmektedir. Ankete katılan ifti ve ev hanımı ise bulunmamaktadır (şekil 4.61).

Şekil 4.61. Deneklerin meslek grupları

Ankete katılanların eğitim durumları incelendiğinde; en fazla lisans mezunlarının (%46-15 kişi) ve lise mezunlarının (%27-9 kişi) yer aldığı görülmektedir. Denekler arasında okur-yazar olmayan, ilkokul mezunu olan ve ortaokul mezunu olan kişiler bulunmamaktadır (Şekil 4.62). Denekler arasında en az lise mezunlarının bulunması, kulübe katılmış olan bireylerin eğitim seviyelerinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.62. Deneklerin eğitim durumları

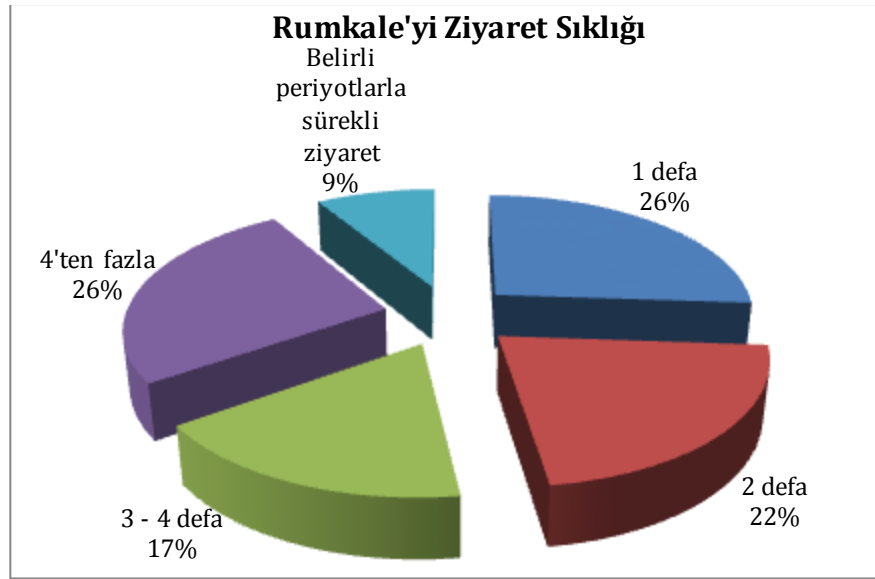
4.2.2. Deneklerin Rumkale ziyaretleri ile ilgili bilgiler

Rumkale'yi ziyaretleri ile ilgili olarak deneklere sorular yöneltilmiştir. İlk olarak Rumkale'yi nereden duydukları, nasıl öğrendikleri sorulmuştur. Buna göre denekler Rumkale'yi en fazla arkadaşlarından (19 kişi) duymuşlardır. Turizm danışma merkezinden (1 kişi) ve fuar, konferans, sempozyum vb etkinliklerle (1 kişi) duyanların sayısının oldukça az olması, alanın tanıtımının söz konusu şekillerde fazla yapılmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra medyanın da Rumkale'nin tanıtımında etkisinin olduğu (7 kişi) görülmektedir (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Rumkale'nin duyulma şekli

Rumkale'nin Duyulma Şekli	Seçilme Sayısı
Arkadaşlar	19
Medya (Televizyon, radyo vb.)	7
Turizm Danışma Merkezi	1
Tanıtım kitap, broşür, dergi vb.	9
Fuar, konferans, sempozyum vb.	1
Aile bireyleri	3
Diğer	10

Rumkale'ye daha önce gelip gelmeme durumları sorulduğunda, deneklerin çoğunluğu (%70-23 kişi) alana daha önce geldiğini ifade etmiştir. Alana ilk defa gelenler (%30-10 kişi) ise daha az sayıdadır. Daha önce Rumkale'ye geldiğini ifade eden 23 kişinin alana daha önce geliş sıklıkları, sayıları sorulduğunda ise alana daha önce bir defa geldiğini ifade edenler (%26-6 kişi) ile dört defadan fazla geldiğini ifade edenlerin (%26-6 kişi) çoğunlukta oldukları görülmektedir (Şekil 4.63).

Şekil 4.63. Deneklerin Rumkale'yi ziyaret sıklıkları

4.2.3. Deneklerin tercihler ve nedenlerine ilişkin bulguları

Rumkale'ye gelen ziyaretçilerin alanı tercihleri ve nedenleri ile ilgili bulgular aşağıda verilmiştir. Buna göre; deneklerin Rumkale ve yakın çevresini en çok hangi özelliklerinden dolayı tercih ettiklerini belirlemek üzere sorulan soruda; en fazla (25 kişi) alanın doğal güzelliklere sahip olması özelliğini tercih ederken, arkeolojik ve tarihi yapılara sahip olması ise en fazla tercih edilen ikinci özellik durumundadır. En az tercih edilen özellikler ise; adından bahsedilen bir alan olması (3 kişi), yöresel mimari tarza ve geleneksel dokuya sahip olması (3 kişi) ile flora/faunaya sahip olması (2 kişi) şeklinde görülmektedir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Deneklerin Rumkale ve yakın çevresini ziyaretinde en çok tercih edilen özelliklerin dağılımı

Tercih Özelliği	Seçilme Sayısı
Doğal güzelliklere sahip olması	25
Arkeolojik ve tarihi yapılara sahip olması	18
Şehir merkezinin karmaşasından uzak olması	6
Adından bahsedilen bir alan olması	3
Yöresel mimari tarza ve geleneksel dokuya sahip olması	3
Flora/faunaya sahip olması	2

Rumkale ve yakın çevresini ziyaret sırasında deneklerin bulundukları etkinlikleri belirlemek amacıyla yöneltilen soruda; 33 kişi doğa yürüyüşünü tercih ederken, 20 kişi ise tarihi yerleri ve yapıları inceleme seçeneğini tercih etmiştir. Ankete katılanlar arasında yaban hayatı izleme seçeneğini tercih edenler bulunmamaktadır (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. Deneklerin Rumkale ve yakın çevresinde yaptıkları etkinliklerin dağılımı

Etkinlik Türü	Seçilme Sayısı
Doğa yürüyüşü	33
Tarihi yerleri ve yapıları inceleme	20
Fotoğrafçılık	17
Tekne turu	15
Bitki inceleme	6
Yemek yemek	6
Yaban hayatı izleme	---

Çizelge 4.4'te Rumkale ve yakın çevresinde karşılaşılan ve çevreye zarar veren davranışlar ile bunların seçilme sayıları verilmiştir. Çizelgeye göre en fazla (30 kişi) çöplerin düzensiz atılmasından rahatsız olunmaktadır. Bitki örtüsünün tahribi (8 kişi) de çevreye zarar veren davranışlar arasında ikinci sırada yer almaktadır. Diğer seçeneğini tercih edenler (6 kişi) ise; alanda alkol kullanılması, güvenlik yetersizliği ve donatı eksikliğini, çevreye zarar veren davranışlar olarak belirtmişlerdir.

Çizelge 4.4. Rumkale ve yakın çevresinde deneklerin karşılaştığı çevreye zarar veren davranışların dağılımı

Çevreye Zarar Veren Davranışlar	Seçilme Sayısı
Çöplerin düzensiz atılması	30
Bitki örtüsünün tahribi	8
Su kirliliği	6
Gürültü kirliliği	5
Yaban hayatına müdahale	1
Aşırı ve yanlış balıkçılık	1
Kültürel çatışma-kültür farklılaşması	1
Diğer	6

Deneklere, Rumkale ve yakın çevresinde turizmin gelişmesini engelleyen olumsuz faktörler konusundaki düşüncelerini almak üzere soru yöneltilmiştir. Buna göre; konaklama tesislerinin olmayışı, en fazla tercih edilen (19 kişi) olumsuz faktör olarak görülmektedir. Ulaşımın güç olması ise (16 kişi) ikinci olumsuz faktör olarak tespit edilmiştir. Yerel halkın turistlere bakış açısı (6 kişi) ile alanın hafta sonu ziyaretçi taşıma kapasitesinin yetersizliği (4 kişi) en az tercih edilen olumsuz faktörlerdir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Rumkale ve yakın çevresinde turizmin gelişmesini engelleyen olumsuz faktörlerin dağılımı

Olumsuz Faktörler	Seçilme Sayısı
Konaklama tesislerinin olmayışı	19
Ulaşımın güçlüğü	16
Restoran, kafeterya, büfe gibi hizmet alanlarının yetersiz olması	13
Rehberlik hizmetlerinin yetersiz olması	10
Güvenliğin yetersizliği	9
Altyapı olanaklarının yetersizliği	7
Yerel halkın turistlere bakış açısı	6
Hafta sonu ziyaretçi taşıma kapasitesinin yetersizliği	4

Rumkale ve yakın çevresine yoğun olarak gelen kişilerin alana herhangi bir zararının olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre deneklerin %55'i (18 kişi) herhangi bir zararının olmayacağını, %45'i (15 kişi) ise zarar vereceğini ifade etmiştir.

4.2.4. Deneklerin ekoturizm etkinlikleri ile ilgili bulguları

Deneklere, ekoturizm kavramını ne şekilde ifade edecekleri sorulmuş ve alınan sonuçlar Çizelge 4.6'da listelenmiştir. Buna göre deneklerin çoğunluğu (22 kişi) ekoturizmi "çevre dostu turizm" olarak tanımlamıştır. En fazla tercih edilen diğer tanımlamalar ise; "doğayı anlatan ve uygulamalı öğreten bir turizmdir" (19 kişi) ve "doğa ile ilgili turlar ve aktiviteleri kapsayan turizmdir" (16 kişi). "konforsuz, basit ve sade olanaklar sunan turizmdir" (4 kişi) ile "pahalı ve moda

olan bir seyahat sunan turizmdir" seçenekleri ise en az tercih edilen tanımlamalardır.

Çizelge 4.6. Deneklerin ekoturizm tanımlarının dağılımı

Ekoturizm Tanımı	Seçilme Sayısı
Çevre dostu turizmdir	22
Doğayı anlatan ve uygulamalı öğreten bir turizmdir	19
Doğa ile ilgili turlar ve aktiviteleri kapsayan turizmdir	16
Stresten kaçış ve rahatlama sağlayan turizmdir	13
Farklı kültürleri ve gelenekleri tanımaya olanak sağlayan turizmdir	9
Çevreyi koruyan ve yerel halkın refahına katkı sağlayan turizmdir	8
Sportif aktivitelerin gerçekleştirilebildiği bir turizmdir	7
Konforsuz, basit ve sade olanaklar sunan bir turizmdir	4
Pahalı ve moda olan bir seyahat sunan turizmdir	1
Diğer	1

Deneklerin, ekoturizm etkinliklerinin yöreye sağlayacağı katkıları önceliklerine göre sıralamaları istenmiştir. Buna göre katılımcıların büyük bir kısmı (19 kişi-%58) ekoturizmin yöreye ekonomik katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Turizmin yan sektörlerinin geliştirilmesi (13 kişi-%39) ile flora ve faunanın korunması ve geliştirilmesi (13 kişi-%39) açısından katkı sağlayacağını ifade edenlerin sayısı ise en az olarak görülmektedir (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7. Deneklerin ekoturizm etkinliklerinin yöreye sağlayacağı katkıları önceliklerine göre sıralanmasının dağılımı

Ekoturizm Etkinliklerinin Yöreye Sağlayacağı Katkılar	Öncelik Sırası (Seçilme Sayısı)					
	1	2	3	4	5	6
Ekonomik	19	4	1	5	1	3
Sosyal ilişkileri geliştirmesi	4	7	4	6	6	6
Kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi	6	8	7	5	6	1
Turizm yan sektörlerinin geliştirilmesi	1	4	10	6	11	1
Flora ve faunanın korunması ve geliştirilmesi	1	3	4	4	8	13
Yörenin tanıtılması ve prestijinin artırılması	2	7	7	7	1	9

Ekoturizm etkinliği olarak kabul edilebilecek etkinliklerin değerlendirmesi için deneklere yneltlen soruda, en fazla (22 kişi) doğa yürüyüşü (trekking) seçeneği tercih edilmiştir. Dağa tırmanma (19 kişi) ile tarihi ve arkeolojik geziler (16 kişi) ve fotoğrafçılık (16 kişi) da en fazla tercih edilen diğer seçeneklerdir. Jeep safari (2 kişi) ve karayolu seyahat turizmini (1 kişi) ekoturizm etkinliği olarak ifade edenlerin sayısı oldukça azdır. Buharlı lokomotif turizmini ekoturizm etkinliği olarak tercih eden katılımcı bulunmamaktadır (izelge 4.8).

Çizelge 4.8.Etkinliklerin ekoturizm etkinliği olup olmasının değerlendirilmesi

Ekoturizm Etkinliği Türü	Seçilme Sayısı
Doğa yürüyüşleri (trekking)	22
Dağa tırmanma	19
Fotoğrafçılık	16
Tarihi ve arkeolojik geziler	16
Su altı dalışı	15
Bitki gözleme	15
Mağaracılık	14
Bisiklet gezisi	11
Kampçılık	10
Yaban hayvanı gözleme	10
Kuş gözleme	9
Yamaç paraşütü	9
Kano-rafting	7
At gezisi	7
Kış turizmi	7
Macera ve spor turizmi	7
Tarım ve çiftlik turizmi	6
Balon turizmi	5
Avcılık	5
Sportif olta balıkçılığı	4
Orienteering (yön bulma)	4
Festivaller	4
Yat turları	4
Bungee jumping	3
Termal turizm	3
Jeep safari	2
Karayolu seyahat turizmi	1
Buharlı lokomotif turizmi	---

Deneklerin Rumkale ve yakın çevresinde yapılma imkanı olan ekoturizm etkinliklerini belirlemeleri için sorulan soruda; 28 kişi (%85) doğa yürüyüşleri (trekking) için Rumkale'nin uygun olduğunu ifade etmiştir. Bunu takiben 24 kişi (%73) fotoğrafçılık ve 23 kişi (%70) de tarihi ve arkeolojik alan gezileri için araştırma alanının uygun olduğunu belirtmişlerdir. Araştırma alanının; avcılık (5 kişi-%15), bungee jumping (5 kişi-%15), kış turizmi (2 kişi-%6) ve termal turizm (2 kişi-%6) gibi etkinlikler için uygun olduğunu ifade edenlerin sayıları oldukça azdır. Ancak kış turizmini kısmen uygun olarak değerlendiren deneklerin sayısı (21 kişi) oldukça fazladır. Bunun yanı sıra deneklerin tamamına yakını Rumkale ve yakın çevresini; termal turizm (27 kişi) ve bungee jumping (26 kişi) için uygun bulmamaktadırlar (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9. Rumkale ve yakın çevresinin ekoturizm etkinliği için uygunluğunun değerlendirilmesi

Ekoturizm Etkinlik Türü	Seçilme Sayısı	Seçilme Sayısı	Seçilme Sayısı
	Uygun	Kısmen Uygun	Uygun Değil
Doğa yürüyüşleri (trekking)	28	5	---
Fotoğrafçılık	24	5	4
Tarihi ve arkeolojik geziler	23	7	3
Bitki gözleme	20	11	2
Kamp/karavan turizmi	20	11	2
Macera ve spor turizmi	18	13	2
Dağ/kaya tırmanışı	17	13	3
Yaban hayatı gözleme	17	14	2
Mağara turizmi	15	15	3
Sportif olta balıkçılığı	15	15	3
Bisiklet gezisi	14	12	7
Yat turları	13	13	7
Orienteering (yön bulma)	13	16	4
Kuş gözleme	12	17	4
Atlı doğa yürüyüşü	12	18	3
Sörf/yelken	11	9	13
Festivaller	11	13	9
İnanç turizmi	11	12	10
Su altı dalışı	9	14	10
Jeep safari	8	10	15
Yamaç paraşütü	8	6	19
Avcılık	5	17	11
Bungee jumping	5	2	26
Kış turizmi	2	21	10
Termal turizm	2	4	27

Deneklerin Rumkale ve yakın çevresinde daha sonra yapılacak olan ekoturizm etkinliklerine katılmak isteyip istemedikleri sorulduğunda, 28 kişi (%85) katılmak istediğini ifade ederken 5 kişi (%15) katılmak istemediğini belirtmiştir. Katılmayı istemeyenlerin katılmak istememe sebepleri ise; güvenlik yetersizliği, tesis eksikliği ve ulaşım zorluğu şeklinde ifade edilmiştir.

4.3. Uzmanlara İlişkin Röportaj (Mülakat) Sonuçları

✓ **Röportaj Yapılan Kişi:** Sn. Nihat ÖZDAL

✓ **Röportaj Konusu:** Rumkale ve Yakın Çevresinde Geliştirilebilecek Ekoturizm Çeşitleri

✓ **Röportaj Yapılan Kişinin Mesleği:** Kırsal Kalkınma Koordinatörü

✓ **Röportajın Yapıldığı Tarih:** 15.08.2015

✓ **Kısa Özgeçmiş (yaş, eğitim durumu, aile durumu, iş durumu vb):** 1984 Halfeti/Şanlıurfa doğumluyum. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü mezunuyum. 2012 yılından bu yana Halfeti ilçesinde GAP bünyesinde kırsal kalkınma koordinatörü olarak görev yapmaktayım. Evli ve bir çocuk babasıyım.

✓ **İlgilendiğiniz ekoturizm çeşitleri nelerdir?**

Botanik turizmi, kuş gözlemciliği, su altı dalış turizmi.

✓ **Daha önce yurtiçinde ya da yurtdışında hangi ekoturizm etkinliklerinde yer aldınız?**

Kapadokya'da atlı doğa yürüyüşü ve balon turu, Antalya ve Rize'de rafting, Van, Sivas, Şanlıurfa, Gaziantep, Muğla, Ordu kuş gözlem etkinlikleri, Magosa'da av turizmi, Berlin'de olta balıkçılığı, Ren, Amstel, Spree, Kura, Fırat, Porsuk

nehirlerinde akarsu turizmi aktiviteleri, İtalya, Lübnan, Suriye ve Ermenistan'da yaban hayatı gözlemciliği, Rotterdam'da bisiklet turu, Tiflis'te ATV safari, Hatay, Bodrum, Antalya, Elazığ ve Şanlıurfa'da dalış turizmi, Karacadağ, Ağrı, Nemrut ve Süphan'da dağ turizmi aktivitelerine katıldım.

Ayrıca Eko-Agro turizm üzerine Kıbrıs'ta ve Şanlıurfa'da çeşitli eğitimler verdim.

✓ **Daha önce yer aldığınız ekoturizm etkinliklerine göre Rumkale ve yakın çevresinin ekoturizm potansiyelini kısaca değerlendirebilirmisiniz?**

Rumkale ve çevresi 2000 yılında Birecik Barajı suları altında kalan miras göz önüne alındığında, dalış turizmi için uluslararası bir destinasyon olabilir. Merzimen Çayı üzerinde, şimdi sular altındaki taş köprü, kaleye giden güvenlik geçitleri ve mağaralar, Rumkale karşısındaki Savaşan Köyü Cami ve Kilisesi dalış tutkunları için orijinal alternatiflerdir.

Ayrıca Fırat'a özgü türler olan dikenli yılan balığı ve düğün çiçekleri de dalış için önemli enstrümanlardır.

Rumkale eteklerinde dünyada sadece orada görülebilen endemik bir bitki türü vardır. Mezopotamya sümbülü (*Sicilla mesopotamica Speta*) botanik turizminde değerlendirilebilecek önemli bir tür olabilir.

Ayrıca dünyadaki örnek akarsu turizm noktaları incelendiğinde bu başlık için de önemli potansiyeli vardır.

✓ **Rumkale ve yakın çevresinde ekoturizm etkinliklerinin gelişmesini sağlamak için yapılan yatırım ya da çalışmalar nelerdir?**

Rumkale'de arkeolojik kazı ve restorasyon çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca GAP Entegre Kırsal Kalkınma Programı çerçevesinde Rumkale'nin karşı kıyısına ve Rumkale'ye turların düzenlendiği Halfeti ilçesi kıyısına marinalar yapılmıştır.

Karacadağ Kalkınma Ajansı desteği ile su sporlarının geliştirilmesi ve trekking parkurlarının oluşturulmasına yönelik destekler alınmıştır. Birleşmiş Milletler desteği ile 12. Türkiye Kuş Konferansı Halfeti'de yapılmış olup, buradan alınan destekle Rumkale ve çevresinde görülebilecek kuş türleri panolarla belirtilmiştir.

✓ **Rumkale ve yakın çevresini ziyaret eden ya da ekoturizm etkinliğinde bulunan yerli ve yabancı kişilerle iletişimde bulunuyormusunuz?**

Evet, iletişim içerisindeyiz.

✓ **Halfeti ilçesi Uluslararası Citta Slow Birliği'ne dahil edildikten sonra bölgede meydana gelen değişimleri anlatabilirmisiniz?**

Gürültü ve ışık yönetimi üzerine çalışmalar yapıldı. İlçenin doğası ve kültürel kodları ile ilgili envanter çalışmaları yapıldı. Çevre kirliliğinin önlenmesi üzerine yeni tedbirler alındı. Yöresel mutfağın tanıtılması ve işletmelerin bu yönde çalışmalar yürütmesi ile ilgili planlama ve uygulama çalışmaları yapıldı.

✓ **Rumkale ve yakın çevresinde yapılabilen su sporları ile ilgili bir kulüp/dernek var mıdır, varsa üye sayısı ve etkinlik dönemleri ile ilgili bilgi verebilirmisiniz?**

Rumkale ve yakın çevresinde; dalış, kano, yelken, windsurf, su kayağı, wakeboard, kürek sörfü, yüzme gibi su sporları aktiviteleri yapılmaktadır. Bölgede bir tane su sporları kulübü bulunmakta, kulüp yılın dört mevsimi su ve doğa sporları aktiviteleri yapmaktadır. 28 üyesi vardır.

✓ **Rumkale ve yakın çevresinde doğa yürüyüşü için elverişli alanlar nelerdir?**

Rumkale'nin doğu cephesinden kaleye kadar olan yol, Değirmen Deresi Kanyonu ve baraj sonrası kullanılmayan eski Savaşan köyü yolu elverişlidir.

✓ **Rumkale ve yakın çevresinde kuş gözlemciliği için uygun alanlar nerelerdir?**

Değirmen Deresi Kanyonu, Merzimen Çayı.

✓ **Rumkale ve yakın çevresinde atlı doğa yürüyüşü için uygun alanlar nerelerdir?**

Baraj sonrası kullanılmayan eski Savaşan köyü yolunda atlı doğa yürüyüşü yapılabilir.

✓ **Rumkale ve yakın çevresinde festival turizmini geliştirebilmek için yapılabilecek festivaller neler olabilir?**

Rumkale eteklerine göl üzerine kurulacak bir platformda, su üzerinde bir müzik festivali düzenlenebilir. Ayrıca bölge doğa ve macera sporları festivali için özgün bir dokuya sahiptir.

✓ **Rumkale ve yakın çevresinde eko gastronomi turizmi ve slow food faaliyetlerini geliştirebilmek için yapılabilecek çalışmalar nelerdir?**

Bölgede bir slow food örgütü bulunmaktadır. Unutulmaya yüz tutmuş yemeklerin ve geleneksel pişirme yöntemlerinin araştırılarak kitaplaştırılması gerekmektedir. Eko gastronomi yapan turlar ve ilgili platformlarla ortak çalışmalar yürütülmekte olup, bunların geliştirilmesi gerekmektedir.

✓ **Rumkale ve yakın çevresinde ekoturizmin geliştirilebilmesi için yapılması gereken en önemli çalışmalar nelerdir?**

Rumkale'de restorasyon işlemlerinin bitirilmesi, kale üzerinde parkurların oluşturulması, Rumkale'nin iki kapısına da teknelerin yanaşabilecekleri iskelelerin yapılması, çevrede parkurların ve görülebilecek türlerle ilgili tabelaların düzenlenmesi, ulusal ve uluslararası ölçeklerde sürdürülebilir

şekilde ilgiyi bu destinasyona çekecek festival ve yarışma gibi organizasyonların düzenlenmesi gerekmektedir.

4.4. Rumkale ve Yakın Çevresinde Geliştirilebilecek Ekoturizm Çeşitleri

➤ Doğa yürüyüşü (trekking)

Rumkale ve yakın çevresinde gününbirlik doğa yürüyüşü için en uygun alanların başında Duraklı köyü – Çulluk Deresi – Merzimen Çayı – Rumkale parkuru gelmektedir. Parkurun başlangıç noktası olan Duraklı köyü, Nizip ilçesinin kuzeyinde yer almaktadır. Duraklı köyüne Gaziantep il merkezinden karayolu ile rahatlıkla ulaşılabilir. Merzimen Çayı Vadisi boyunca uzanan parkur, dağların uzayıp yönüne göre kuzey-güney istikametindedir. Parkur tamamlandığında Rumkale'den teknelerle Halfeti ilçesinin karşı kıyısına geçilmekte, buradan araçlarla karayolu ulaşımı sağlanabilmektedir.

Parkur, Duraklı köyünden Rumkale'ye kadar vadi boyunca yaklaşık 14 km uzunluğundadır. Parkur yaklaşık olarak 8 saatte tamamlanmaktadır.

Orta zorluk derecesinde iniş ve çıkışların yer aldığı kayalık parkur, patika yolda gerçekleşmektedir.

Çulluk Deresi civarında, Merzimen Çayı'nın vadi tabanına yakın kısımlarında ve tepelik kısımlarda yürüyüş boyunca çeşitli bitkiler görülmektedir. Üzerlik otu (*Peganum harmala*), adaçayı (*Salvia multicaulis Vahl.*), Arap sümbülü (*Muscari neglectum Guss.*), alıç (*Crataegus sp.*), iğde (*Eleagnus angustifolia*), ceviz (*Juglans regia*), incir (*Ficus carica*), söğüt (*Salix sp.*), gelincik (*Papaver clavatum Boiss.&Hausskn. ex Boiss*), papatya (*Anthemis haussknechtii Boiss.&Reuter*) rastlanan bitkilerdendir. Yürüyüş parkuru boyunca Çulluk Deresi civarında ve vadi tabanına yakın kısımlarda su içme ve otlama amaçlı gezdirilen büyükbaş ve küçükbaş hayvan sürüleri ile karşılaşmaktadır. Şekil 4.64 ve Şekil 4.65'de Duraklı köyü-Rumkale parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistlere ait fotoğraflar yer almaktadır.

Şekil 4.64. Duraklı-Rumkale parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistler (Zirve Dağcılık, 2015)

Şekil 4.65. Duraklı-Rumkale parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistler (Zirve Dağcılık, 2015)

Rumkale ve yakın çevresinde gününbirlik doğa yürüyüşü için uygun diğer alanlar; Halfeti – Değirmen Deresi Kanyonu parkuru, Ehneş – Derbent – Kamışlı parkuru ve Kuzuyatağı – Rumkale parkurudur.

Şekil 4.66, Şekil 4.67, Şekil 4.68 ve Şekil 4.69'da Halfeti-Değirmen Deresi Kanyonu parkuru ve Ehneş-Derbent-Kamışlı parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistler yer almaktadır.

Şekil 4.66. Halfeti-Değirmen Deresi Kanyonu parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistler (Zirve Dağcılık, 2012)

Şekil 4.67. Halfeti-Değirmen Deresi Kanyonu parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistler (Zirve Dağcılık, 2012)

Şekil 4.68. Ehneş-Derbent-Kamışlı parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistler (Zirve Dağcılık, 2013)

Şekil 4.69. Ehneş-Derbent-Kamışlı parkurunda doğa yürüyüşüne katılan ekoturistler (Zirve Dağcılık, 2013)

Rumkale ve yakın çevresinde doğa yürüyüşü için en uygun zaman, ilkbahar ve sonbahar aylarıdır. Havaların ısınması ile birlikte Rumkale ve yakın çevresinde doğa yürüyüşü mümkün olmamaktadır.

➤ Kuş gözlemciliği

Rumkale ve yakın çevresinde kuş türlerini gözlemlemek için en uygun yer, Fırat Nehri kenarları ve Birecik Baraj Gölü çevresidir (Çizelge 4.10). Alaca yalıçapkını, kara tavuk, alamecek, kınalı keklik, Arap bülbülü, kızıl şahin, arı kuşu, kocagöz, bağırtlak, kukumav, boğmaklı, kum kekligi, çizgili ishak kuşu, kuyruk kakan, çöl koşarı, küçük akbaba, çöl toygari, küçük akbalıkcıl, dik kuyruklu ötleğen, küçük karabatak, ebabil, küçük kerkenez, gece balıkcılı, küçük kumru, ibibik, yalıçapkını, Irak yedikardeş, saz horozu kuş gözlemciliği için ilgi çekebilecek türlerdir (Şekil 4.70).

Çizelge 4.10. Türkiye'nin bölgelere göre önemli kuş gözlem alanları (Akpınar ve Bulut, 2010)

Bölge Adı	Kuş Gözlem Alanları
Marmara Bölgesi	Meriç Havzası, İğneada Ormanları, Büyükçekmece Gölü, Şile Adaları, İznik Gölü, Uludağ, Ulubat Gölü, Kuş Gölü, Kocaçay Deltası.
Ege Bölgesi	Foça Adaları, Gediz Havzası (Murat Dağı), Demirköprü Barajı, Marmara Gölü, Gediz Deltası, İldir Körfezi Adaları, Küçük Menderes Deltası, Burdur Kapalı Havzası (Acıgöl), Karamık Sazlığı, Eber Gölü, Altıntaş Ovası, Türkmenbaba Dağı.
Akdeniz Bölgesi	Çorak Gölü, Karataş Gölü, Varışlı Gölü, Burdur Gölü, Antalya Havzası (Eğridir Gölü), Beyşehir Gölü, Göksu Deltası, Aydıncık Adaları, Aladağlar, Tuzla Gölü, Akyatan Gölü, Ağyatan Gölü, Gavur Gölü, Asi Havzaları (Nur Dağları).
İç Anadolu Bölgesi	Akşehir Gölü, Çavuşcu Gölü, Türkmenbaba Dağı, Aliken, Balıkdamı, Uyuz Gölü, Çöl Gölü, Mogan Gölü, Kızılcahamam Ormanları, Kavaklı Dağı, İnözü Vadisi, Hamam Dağı, Ilgaz Dağları, Palas Gölü, Sultansazlığı, Seyfe Gölü, Beynam Ormanı, Samsam Gölü, Kozanlı Gökgöl, Kulu Gölü, Ereğli Sazlığı, Karapınar Ovası, Eşmekaya Sazlığı, Beyşehir Gölü, Suğla Gölü, Hotamış Gölü, Bolluk Gölü, Tödürge Gölü, Tuz Gölü, Aladağlar, Meke Gölü.
Karadeniz Bölgesi	Sapanca Gölü, Ilgaz Dağları, Sarıkum Gölü, Kızılırmak Deltası, Yeşilırmak Havzası (Yedikır Barajı), Yeşilırmak Deltası, Doğu Karadeniz ve Çoruh Havzaları (Akkuş Adası), Doğu Karadeniz Dağları.
Doğu Anadolu Bölgesi	Doğu Karadeniz Dağları, Haçlı Gölü, Erzurum Ovası, Bulanık Ovası, Ardahan Ormanı, Çıldır Gölü, Kuyucuk Gölü, Balık Gölü, Doğubayazıt Sazlığı, Nemrut Gölü, Sodalı Göl, Ercek Gölü, Van Gölü, Dicle Havzası (Yüksekova), Kuyucuk Gölü.
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Sarısu Ovası, Dicle Nehri (Karakızı, Dicle, Deve Geçidi, Batman ve Göksu), Fırat Nehri (Karakaya, Atatürk, Birecik ve Karkamış Baraj Gölleri), Kartalkaya Baraj Gölü, Azaplı Gölü, Hazar Gölü, Gölbaşı Gölü, Keban Baraj Gölü, İnekli Gölü.

Şekil 4.70. Araştırma alanında gözlenen arı kuşu (Özdal, 2015)

➤ Atlı doğa yürüyüşü

Rumkale ve yakın çevresindeki dağlık kısımlar, atlı doğa yürüyüşü için uygun alanlar olarak belirlenmiştir. Etkinlik, Kasaba köyünden kiralanabilecek atlarla günlük olarak gerçekleştirilebileceği gibi farklı rotalı turlar için konaklama yapılarak da gerçekleştirilebilir.

Çizelge 4.11. Türkiye'nin bölgelere göre önemli atlı doğa yürüyüş alanları (Akpınar ve Bulut, 2010)

Bölge Adı	Atlı Doğa Yürüyüş Alanları
Marmara Bölgesi	Ergene Vadisi, Ganos Dağları, Bozcaada, Gökçeada Kalkan-Kazdağları, Bilecik-Bozcaarmut, Kamçı, Çalova, Sarıdayı.
Akdeniz Bölgesi	Binboğa Dağları, Armut Oluğu, Kızıldağ Yaylası, Kemer, Belek, Side- Titreyen Göl, Musa Dağı, Istranca Dağları- Mahya Tepesi.
İç Anadolu Bölgesi	Kapadokya, Kızılcahamam-Karacaören Köyü, Karaşar-Eğriova Yaylaları ve Çamlıdere-Benli Yaylaları, Frigya Vadisi, Bozcaada, Kalkan-Kazdağları, Beyşehir Gölü Milli Parkı, Anamas yaylaları.
Karadeniz Bölgesi	Aklıman, Hamsilos, Abalı ve Sarıkum'daki orman içi alanlar, Rize yaylaları, Tomara Şelalesi, Kazıkbeli Yaylası ve Taşköprü Yaylası, Giresun Yaylaları, Kaçkar Dağları, Bilbilan Yaylası, Sahara Yaylası, Abant Gölü, Bolu Yaylaları ve Gölcük Gölü, Eğribel- Avşar Ovası, Sağrak Gölü, Kırklar Tepesi-Karagöl Tepesi-Ayır Gölü-Elmalı Obası, Antos ve Bektaş yaylaları, Araç yaylaları, Kızılcahamam-Karacaören Köyü ile Karaşar-Eğriova ve Çamlıdere-Benli yaylaları, Ballıdağ eteklerindeki Çömlekçiler Köyü, Sahara-Karagöl Milli Parkı, Ilgaz Dağı.
Doğu Anadolu Bölgesi	Okçuoğlu Yaylası ve Göle Ormanları, Sultan Suyu Harası, Çoruh Vadisi.
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Sofdağı Yaylası, Hızır Yaylasında, Burç Ormanları, Fırat Nehri Kıyısındaki Rumkale civarı , Fıta Nehri, Sof Dağı, Hızır Yaylaları.

➤ Botanik turizmi

Araştırma alanı coğrafi konumu sebebiyle orman alanlarının yoğun olmadığı bir bölgedir. Buna rağmen İran-Turan kökenli bitki çeşitliliği ve endemik bitkiler ile araştırma alanı botanik turizmi açısından cazip hale gelmektedir. Botanik turizmi, bitkilerin çiçek açma dönemlerine göre planlanmalıdır. Endemik bitkileri korumak için bitki toplaması yapılmamalı ve doğa yürüyüşleri esnasında bitkilere zarar verilmemelidir. Şekil 4.71, Şekil 4.72, Şekil 4.73, Şekil 4.74 ve Şekil 4.75'de araştırma alanında görülen bazı bitki türleri yer almaktadır.

Şekil 4.71. *Salvia* sp.
(Zirve Dağcılık, 2015)

Şekil 4.72. *Ranunculus damescanus* Boiss
(Zirve Dağcılık, 2015)

Şekil 4.73. *Onosma* sp.
(Zirve Dağcılık, 2015)

Şekil 4.74. *Papaver* sp. (GBB, 2014)

Şekil 4.75. *Scilla mesopotamica* Speta (Özdağ, 2014)

➤ İnanç turizmi

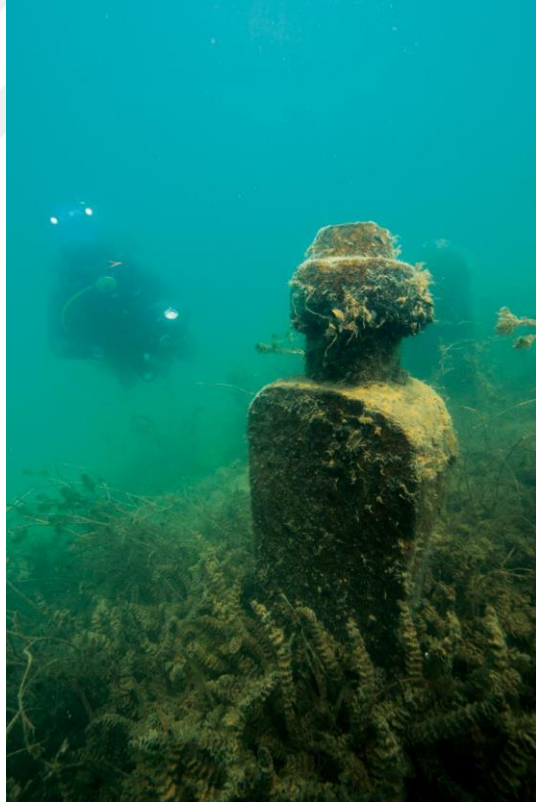
Rumkale'de bulunan Aziz Nerses Kilisesi ve Barşavma Manastırı, Savaşan köyünde bulunan kaya kilise inanç turizmi açısından önemli yerlerdir. Roma Dönemi'nde Hz.İsa'nın havarilerinden Johannes'in burada Hristiyanlık dinini yayması ve İncil'in kopyasını Rumkale'de bir mağarada saklaması, araştırma alanını Hristiyan dünyasının önemli bir dini merkezi haline getirmiştir. Kalede devam eden restorasyon çalışmaları sebebi ile kaleye çıkıp bu yapıları yakından görebilmek Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün özel iznine tabidir. Restorasyon çalışmaları tamamlandığında Yavuzeli ve Halfeti'den hareket eden teknelerle kalenin doğusunda ve batısında bulunan iskeleler aracılığı ile kaleye çıkmak mümkün hale gelecektir.

➤ Su altı dalış turizmi

Birecik Barajı'nın 2000 yılında su tutması ile araştırma alanı, su altında kalmış yapıları gözlemlemek amacıyla su altı dalış turizmine uygun hale gelmiştir. Su altında kalmış yapıların envanterini çıkarmak ya da bu yapıları gözlemlemek, ilgili kurumlardan alınacak özel izinler ile mümkün olabilecektir. Su altı dalış turizminde görülebilecek yapılar arasında evler, camiler, mezarlar, kaya yerleşimleri, höyük bulunmaktadır (Şekil 4.76, Şekil 4.77, Şekil 4.78).

Şekil 4.76. Araştırma alanında su altında kalan yapılardan Halfeti Ulu Cami (Atlas Dergisi, 2013)

Şekil 4.77. Araştırma alanında su altında kalan yapılardan tarihi Çekem mezarlığı (Atlas Dergisi, 2013)

Şekil 4.78. Araştırma alanında su altında kalan yapılardan Savaşan Köyü Cami minaresi (Atlas Dergisi, 2013)

➤ **Tarihsel/Arkeolojik alan turizmi**

Araştırma alanı Koruma Amaçlı İmar Planı ve Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru ve Eylem Planı verilerine göre I.Derece ve III.Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenmiştir. I.Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda Aziz Nerses Kilisesi, Barşavma Manastırı gibi yapılar görülebilirken III.Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda yüzlerce mağara gözlemlenebilmektedir (Şekil 4.79).

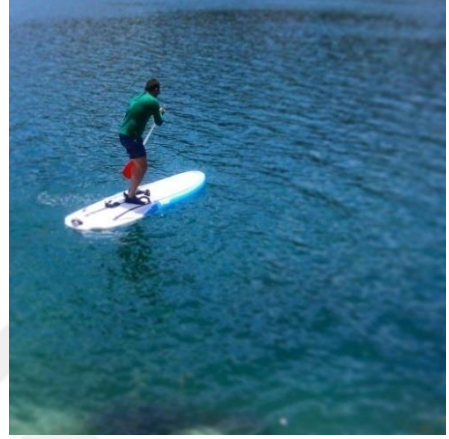
Şekil 4.79. Araştırma alanında gözlemlenebilen mağaralar (GBB, 2014)

➤ Su sporları turizmi

Araştırma alanında Halfeti kıyıları, su sporları için uygun alan olarak belirlenmiştir. Sıcaklıkların yüksek olduğu yaz aylarında, sıcaklığın daha düşük olduğu saatlerde etkinlikte bulunulmalıdır. Şekil 4.80 ve Şekil 4.81'de araştırma alanında yapılan su sporları etkinlikleri yer almaktadır.

Şekil 4.80. Rüzgar sörfü etkinliği
(Özdal, 2014)

Şekil 4.81. Kürek sörfü etkinliği
(Özdal, 2014)

➤ Doğa fotoğrafçılığı

Araştırma alanı; mevsimlere göre değişen doğası, Fırat Nehri'nin gün içinde oluşturduğu farklı yansımaları, zengin biyoçeşitliliği, tarihi ve arkeolojik yapıları ile doğa fotoğrafçılığına uygun bir alan olarak belirlenmiştir. Araştırma alanında doğa fotoğrafçılığı için pek çok manzara noktası mevcuttur. Şekil 4.82 ve Şekil 4.83'de araştırma alanına ait doğa fotoğrafları gösterilmektedir.

Şekil 4.82. Alanın ilkbahar görüntüsü
(Yavuzeli Kaymakamlığı, 2015)

Şekil 4.83. Alanın kış görüntüsü
(Yavuzeli Kaymakamlığı, 2015)

➤ Eko gastronomi turizmi

Yöresel lezzetlerin en yaygın olduğu illerimizden olan Gaziantep ve Şanlıurfa illeri sınırlarında bulunan araştırma alanı, eko gastronomi turizmi açısından önem taşımaktadır. Araştırma alanında bu etkinlik için Halfeti ilçesi uygun alan olarak belirlenmiştir. Halfeti, cittaslow hareketine üye olduğu için slow food felsefesi ile eko gastronomi turizmi açısından uygun görülmüştür. Slow food felsefesi ile hazırlanan organik yöresel ürünlerin pazarlanması, eko gastronomi turizmini canlandıracağı gibi yöre halkına da ekonomik katkı sağlayacaktır. Şekil 4.84, Şekil 4.85'de araştırma alanında hazırlanan yöresel ürünler gösterilmektedir.

Şekil 4.84. Halfeti'de kebbat reçeli hazırlığı (Özdal, 2014)

Şekil 4.85. Halfeti'de şire çıkarılması (Özdal, 2014)

[illegible]

5. TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Tezde; stratejik bir kale özelliğinde olan, görkemli yapısı, tabiat güzellikleri ve inanç turizmi kapsamındaki konumu ile görülmeye değer tarihi yerlerden birisi niteliğindeki Rumkale Arkeolojik Sit Alanı, ekoturizm potansiyeli açısından irdelenmiştir. Çalışmanın yöntemi; literatür taraması, veri toplama, inceleme ve yerinde gözlem, analiz ve değerlendirme gibi belirli aşamalardan oluşmaktadır. Araştırma konusu ile ilgili yerli ve yabancı kaynaklar taranarak konunun kavramsal çatısı oluşturulmuş ayrıca araştırma konusu ile ilgili daha önce yapılan araştırmalar ve sonuçları analiz edilmiştir. Planlanan çalışmanın Duraklı köyü-Rumkale Doğa Yürüyüşü Etkinliğine katılan kişilere uygulanmasının, çalışmada amaçlanan hedeflere ulaşmada daha faydalı olacağı düşünülmüştür. Böylece Zirve Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü Gaziantep Şubesi'nin 12.04.2015 tarihinde düzenlemiş olduğu Duraklı köyü-Rumkale Doğa Yürüyüşü Etkinliği esnasında yürüyüşe katılan 33 kişi hedef kitle olarak belirlenmiştir. Söz konusu 33 kişinin tamamı ankete katılmıştır. Anketlerden elde edilen veriler öncelikle ayrı ayrı ve daha sonra da bir bütün olarak, belirlenen metot çerçevesinde analiz edilmiş, sonuçlar ilgili literatür ile tartışılarak değerlendirilmiştir.

5.1. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Rumkale Arkeolojik Sit Alanı ve yakın çevresinin ekoturizm potansiyelinin peyzaj mimarlığı açısından değerlendirilmesi amacıyla, alandaki etkinliklere katılan ziyaretçilere anket uygulanmıştır. Aşağıda ziyaretçilere uygulanan anketlerin değerlendirme sonuçları özet bir şekilde verilmiştir.

- Anket çalışması 14 kadın, 19 erkek olmak üzere toplam 33 kişiye uygulanmıştır.
- Deneklerin çoğunluğunun 20-29 yaş arasında olduğu görülmektedir.
- Deneklerin büyük bir kısmının bekar olduğu tespit edilmiştir.

- Deneklerin çoğunluğu serbest meslek sahiplerinden oluşmaktadır.
- Deneklerin, çoğunlukla lisans mezunlarından oluştuğu görülmektedir.
- Denekler Rumkale'yi en fazla arkadaşlarından duymuşlardır. Nayir (2009) tarafından Isparta yöresi korunan doğal alanlarında ekoturizm talep ve eğilimlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada, ziyaretçilerin etkinlik ve alan seçiminde yakınlarının etkisinin olduğu tespit edilmiştir.
- Ankete katılanların çoğunluğunun alana daha önce geldikleri görülmektedir. Akkiprik (2011) tarafından Hatay İli Samandağ İlçesi ekoturizm kullanımına yönelik peyzaj potansiyelinin saptanması amacıyla yapılan çalışmada da, yerli ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun ilçeye ilk kez gelmedikleri ifade edilmiştir.
- Deneklerin Rumkale ve yakın çevresini en çok, alanın doğal güzelliklere sahip olması ile arkeolojik ve tarihi yapılara sahip olması özellikleriyle tercih ettikleri görülmektedir. Oysa Bekiroğlu (2008) tarafından Uçmakdere'nin doğal ve kültürel özelliklerinin ekoturizm açısından değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmada, geleneksel ve doğal köy yaşamını gözlemleyip ekoturizm aktivitelerinde bulunmak için alana gelen ziyaretçilerin çoğunlukta olduğu görülmektedir.
- Deneklerin alanı ziyaretleri sırasında en fazla tercih ettikleri etkinlikler; doğa yürüyüşleri ve tarihi yerleri ve yapıları inceleme olarak tespit edilmiştir. Akkiprik (2011) tarafından yapılan çalışmada da, yerli ziyaretçilerin Samandağ'da deniz kenarında piknik yapma, yüzme gibi etkinliklerde bulundukları, yabancı ziyaretçilerin ise daha çok tarihi yerleri incelemekte, dinsel bayram ve törenlere katılmakta oldukları görülmektedir. Kılıç Benzer (2006) tarafından Bolu-Göynük ve yakın çevresi doğal ve kültürel kaynaklarının ekoturizm açısından değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmada ise, ziyaretçilerin alanda sadece tarihi alanları, tarihi Göynük evlerini gezme, fotoğraf çekme ve yürüyüş gibi aktivitelerde bulundukları görülmektedir.

- Rumkale ve yakın çevresinde en fazla karşılaşılan ve çevreye zarar veren davranış; çöplerin düzensiz atılmasıdır. Kılıç Benzer (2006)'in yaptığı çalışmada da hem yerel halk hem de ziyaretçilerin karşılaştıkları, çevreye zarar veren en önemli çevre sorununun çöplerin düzensiz atılması olduğu ifade edilmiştir.
- Denekler tarafından, Rumkale ve yakın çevresinde turizmin gelişmesini en fazla engelleyen olumsuz faktör, konaklama tesislerinin olmayışı olarak belirtilmiştir.
- Deneklerin çoğunluğu, Rumkale ve yakın çevresine yoğun olarak gelen kişilerin herhangi bir zararının olmayacağını ifade etmişlerdir. Bekiroğlu (2008)'nin çalışmasında yerel halk, büyük oranda kabileler halinde gelen yoğun turist gruplarının, alana herhangi bir zararlarının olmayacağı yönünde görüş belirtmişlerdir.
- Denekler ekoturizm kavramını, en fazla "Çevre dostu turizm" şeklinde ifade etmişlerdir. Nayir (2009) tarafından yapılan çalışmada ise ziyaretçiler tarafından ekoturizm en fazla "doğayı anlatan ve uygulamalı öğreten bir turizm" şeklinde ifade edilmiştir.
- Deneklerin büyük bir kısmı, ekoturizmin yöreye ekonomik katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Nayir (2009)'in çalışmasında da, ziyaretçilerin büyük bir kısmının ekoturizmin yöreye ekonomik katkı sağlayacağı ifade edilmiştir.
- Deneklerin çoğunluğu, ekoturizm etkinliği olarak kabul edilebilecek etkinlikler arasında doğa yürüyüşünü (trekking) ifade etmişlerdir. Nayir (2009) tarafından yapılan çalışmada da ziyaretçilerin çoğunluğu doğa yürüyüşünü seçmişlerdir. Erdoğan ve Barış (2005) tarafından Türkiye'deki seyahat acentalarının ekoturizm etkinliklerine ilişkin yapmış oldukları araştırmaya göre 3364 seyahat acentasının kapsadığı ekoturizm etkinliklerinin değerlendirilmesi

sonucunda elde edilen bulgulara göre en çok yapılan ekoturizm etkinlikleri trekking (234), rafting (206), su altı dalış (195), dağcılık (124), flora/fauna (81), atlı doğa yürüyüşü (80) ve kuş gözlemciliği (71) olarak belirlenmiştir.

➤ Deneklerin Rumkale ve yakın çevresinde yapılma imkanı olan ekoturizm etkinliklerini değerlendirmeleri istendiğinde, en fazla doğa yürüyüşleri (trekking) için Rumkale'nin uygun olduğu ifade edilmiştir. Göksel ve Kahraman (2013) tarafından hazırlanan master planında da Fırat Nehri kıyısında bulunan Rumkale civarında, Fırat Nehri kıyısında atlı doğa yürüyüşü yapılabileceği ifade edilmiştir.

➤ Deneklerin çoğunluğu, Rumkale ve yakın çevresinde daha sonra yapılacak olan ekoturizm etkinliklerine katılmak istediklerini ifade etmişlerdir.

5.2. Rumkale ve Yakın Çevresinde Karşılaşılan Sorunlar

✓ Rumkale; zengin arkeolojik değeri, mimari dokusu ve doğal güzellikleri ile Birecik Barajı'nın su tutması sonrasında Gaziantep ve Şanlıurfa kentlerinde adından söz ettirmeye başlamıştır. Ülke genelinde ise hala bilinmemektedir.

✓ Günümüzde Rumkale ve yakın çevresinde devam eden bilimsel kazı çalışması bulunmamaktadır. Rumkale'ye en yakın bilimsel kazı çalışması Zeugma Antik Kenti'nde Ankara Üniversitesi'nden Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY'ın başkanlığında yürütülmektedir.

✓ Rumkale Arkeolojik Sit Alanı ve yakın çevresi için yapılan bilimsel yayınlar çok azdır. Bilimsel çalışmaların büyük bir bölümü Birecik Barajı su tutmadan önce yapılmıştır. Güncel yayın olarak İtalya'da Università Ca'Foscari Venezia'da Claudia Matoda tarafından yapılan "Hromkla e Sis: le strutture del controllo religioso e politico della Cilicia armena" başlıklı doktora tezi çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmada Rumkale; mimarlık sanat tarihi kapsamında irdelenmiştir.

- ✓ Kültür ve Turizm Bakanlığı izni ile yürütülen restorasyon çalışmaları sebebi ile arkeolojik yapı kalıntılarının yer aldığı Rumkale'ye çıkış, ziyaretçilere yasaklanmış durumdadır. Dolayısıyla ziyaretçiler arkeolojik yapıları yakından gözleme imkânına sahip olamamaktadırlar.
- ✓ Arkeolojik sit alanlarının ve geleneksel mimari dokuların birbirinden uzak konumda yer almaları sebebiyle tekne turlarının dolaşım g zerg hi ile kısıtlı bir alan ziyaret edilebilmektedir.
- ✓ Geleneksel mimari üslup ve yöre taşı ile yapılmış eyvanlara, hayat denilen avlulara ve dam kültürüne sahip olan, doğramaları akrep gelmemesi için mavi ya da yeşile boyanmış konutların birçoğu, Birecik Barajı'nın su tutması ile su altında kalmıştır. Su altında kalmayan konutlar ise bakımsız ve terk edilmiş durumdadır.
- ✓ Bölgenin zengin kültürel, tarihi, doğal ve arkeolojik potansiyeli, Koruma Amaçlı İmar Planı kılavuzluğuunda çalışmaların hayata geçirilmemesi ve geliştirilmemesi nedeniyle yeterince değerlendirilememektedir.
- ✓ Herhangi bir alan yönetim planı olmadığı için Gaziantep ve şanlıurfa il sınırları arasında "Suyun Diğer Tarafı" karmaşası yaşanan "Bereketli Hilal" olarak nitelendirilen coğrafyada, idareler arasında yetki tanımlaması yapılmadığı için iletişimsizlik olmakta ve etkili çalışmalar yapılamamaktadır.
- ✓ Bölgeye gelen yerli ve yabancı turistlere rehberlik hizmetleri tekneciler tarafından verildiği için gezi sirkülasyonu kısıtlı kalmakta ve turistler gezdiiği yerler ile ilgili yeterli bilgiye sahip olamadan alandan ayrılmaktadırlar.
- ✓ Rumkale ve yakın çevresinde saptanan en temel sorunların başında ulaşım güçlüğü gelmektedir. Yavuzeli ilçesi istikametinden karayolu ile ulaşım sağlanmaktadır. Halfeti ve Nizip ilçesi tarafından alana karayolu ile ulaşım imkânı Fırat Nehri'nin varlığından dolayı bulunmamaktadır.

✓ Özellikle yaz aylarında hafta sonu ziyaretçi sayısı, taşıma kapasitesinin üstünde olduğu için otopark ve rekreasyon alanı sorunu ortaya çıkmaktadır.

✓ Bir diğer önemli konu da, yörenin mimari yapısının korunamaması, yeni yapılarla alanın tarihi ve kültürel yapısının zarar görmesidir. Halfeti ilçesinin üst bölgesinde inşaatı büyük ölçüde tamamlanmış olan beş yıldızlı modern mimari yapıya sahip otel inşaatı, ilçe silüetini bozarak olumsuz konaklama alternatifi olmuştur.

✓ Alan genelinde turistik tesislerin ve konaklama tesislerinin yokluğu nedeniyle ziyaretçiler alanda daha az zaman geçirmeye mecbur kalmaktadırlar.

✓ Akşam saatlerinde alandaki güvenlik sorunu sebebiyle alkol kullanımı artmaktadır.

✓ Ziyaretçilerin ve teknecilerin attığı çöpler, su kirliliğine sebep olmaktadır.

✓ Doğa yürüyüşleri esnasında bitki dokusuna zarar verilmektedir.

Koruma amaçlı imar planı çalışmasına konu olan alanlarda çevre ilişkileri açısından yaşanan sorunlar değerlendirildiğinde en önemli sorun, alanın içme suyu havzasında yer almasıdır. Bölgeye gelen turistlerin, kale çevresini motorlu teknelerle gezme eğilimi ve halihazırda bu teknelerin kontrolsüz kullanımı, içme suyu havzasını tehlikeye düşüren önemli bir sorundur. Teknelerin yanaşacağı düzenli bir iskele bulunmadığı gibi, ruhsatsız çalışan teknelerin de can güvenliği açısından oluşturduğu tehlikeler bulunmaktadır. Bununla beraber yeme içme ve diğer ihtiyaçların giderilmesi noktasında modern arıtma tesislerinin olmaması da önemli bir tehlike olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arazinin ciddi bir eğiminin olduğu düşünüldüğünde, bölgeye gelen insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çok kısıtlı alanlar kalmaktadır. Özellikle ulaşımın sağlanması noktasında önemli bir problem söz konusudur. Şu anda hafta sonları ortalama günlük 100 aracın geldiği Rumkale bölgesinde, bu araçların park edebileceği bir alan olmadığı gibi, araç ulaşımının kıyıya kadar

olması da bir diğer problemdir. Her ne kadar il merkezinden Yavuzeli yada Nizip ilçeleri üzerinden ulaşım olanakları güçlendirilmiş olsa da, çalışma alanı içinde araçların girebileceği alan sınırlı olmakla birlikte, düzenlenmiş bir otopark bulunmamaktadır.

Kale alanının hemen üzerinde bulunan yapılar ise atıl vaziyette beklemekte olduğundan, ciddi tahribata uğramış ve bazıları birçok özelliğini kaybetmekle birlikte, yıkılma tehlikesi de söz konusudur. Ayrıca alan içinde herhangi bir kazı çalışması yapılmamış olması nedeniyle, yıllar boyu tarihin çeşitli dönemlerine ev sahipliği yapmış kalenin altında başka yapıların olup olmadığı ile ilgili de muamma söz konusudur. Çalışma alanı içinde bulunan teknik altyapı elemanlarının, yerüstünde çözülmüş olması, doğal görünüm açısından olumsuz bir silüete neden olmaktadır. Gelen ziyaretçilerin, fotoğraf çekme, kısa süreli konaklama ve dinlenme olanaklarının olmaması, ziyaretçi sayısını olumsuz anlamda etkilemektedir. Mevcutta sunulan hizmetlerin amatör ve kontrolsüz bir şekilde sunulması, gelen ziyaretçi sayısı ile birlikte, ziyaretçi profilini de olumsuz anlamda etkilemektedir.

Alanın iki farklı idari sınırın ortasında olması nedeniyle, her idarenin kendi projesini üretip uygulamaya alma isteği, uzun vadeli ve sürdürülebilir projelerin üretilmesinde önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda, bu projelerin üst ölçekli GAP Master Planı ile bütünlüğü açısından da eksiklikler arz etmektedir. Alan içinde altyapı sorunlarına bakıldığında en önemli sorunun, alanın Fırat kenarında konumlanması sebebiyle, katı ve sıvı atıkların birikme ve arıtılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca özellikle yaz aylarında sıkça ziyaret edilen alanda, aydınlatma ile ilgili de problemler bulunmaktadır.

5.3. Rumkale ve Yakın Çevresinin Planlama ve Sürdürülebilir Kullanımına Yönelik Çözüm Önerileri

✓ Rumkale arkeolojik sit alanı ve yakın çevresinin doğal ve kültürel değerlerinin korunması, bilinçli bir şekilde kullanılması ve ekoturizme

kazandırılması için Gaziantep ve Şanlıurfa illerinin ilgili idareleri ortak paydada buluşarak kararlar almalı ve bu kararları sürdürülebilir hale getirmelidir.

✓ İlgili kurumlarca kanalizasyon ve altyapı sistemleri tamamlanmalı, içme suyu olarak kullanılan Fırat Nehri'nin kirletilmemesi için yöre halkı bilinçlendirilmelidir.

✓ Araştırma alanında özellikle akşam saatlerinde alkol kullanımını sınırlamak için güvenlik birimleri oluşturulmalı ve aydınlatma gibi donatılar uygun görülen yerlere yerleştirilmelidir.

✓ Araştırma alanında teknelerin düzenli bir şekilde yanaşabilecekleri, ziyaretçilerin teknelere rahatça binebilecekleri iskele çalışması yapılmalı, çeşitli rekreasyonel faaliyetler için arkeolojik sit alanına uygun bir kıyı düzenlemesi yapılmalı ve ziyaretçilerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri büfe, restoran, wc gibi kullanım alanları düzenlenmelidir.

✓ Araştırma alanında ekoturizm etkinliklerini geliştirmek için valilik, belediye, kaymakamlık, köy muhtarlıkları, doğa dernekleri ve doğa sporları kulüpleri tarafından ekoturizm planlaması yapılmalıdır.

✓ Araştırma alanına gelen turları yönlendirmek ve tur rehberlerini koordineli bir şekilde hareket ettirmek için bilgilendirme merkezi kurulmalıdır.

✓ Halfeti ilçe merkezi (Eski Halfeti), Halfeti ilçesine bağlı Savaşan köyü, Nizip ilçesine bağlı Gümüşgün, Erenköy ve Kamışlı köylerinde geleneksel mimari üsluba sahip evlerden uygun olanları tespit edilerek restore edilmeli ve ev pansiyonculuğunda kullanılmalıdır. Bunun yanında Halfeti'de bulunan bungalovların sayısı artırılarak, çadırılı ve karavanlı konaklamaya uygun kamp alanları belirlenerek konaklamaya alternatifler oluşturulmalıdır.

✓ Türkiye'nin dokuzuncu sakin şehri olan Halfeti'de zengin mutfak kültürünü tanıtmak ve slow food faaliyetlerini arttırmak için butik restoranlar hizmete

açılmalı, organik yöresel ürünlerin satın alınabileceği satış stantları oluşturulmalı (Antep fıstığı, zeytinyağı, kebbat reçeli, salça gibi) ve haftanın belirli günleri organik ürün pazarı kurulmalıdır.

✓ Uluslararası Gül Birliği ağına dahil edilen karagölün çiçek açma dönemlerinde karagöl festivali düzenlenmelidir. Söz konusu festival için Halfeti ilçesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

✓ Etkili ve sürdürülebilir alan kullanımını sağlamak için, alan yönetim planı ve stratejik eylem planı hazırlanmalıdır.

✓ Araştırma alanında var olan flora ve fauna potansiyeline göre aktivite takvimi oluşturulmalıdır. Aktivite takvimi; bitkilerin çiçek açtığı dönemler, kuş gözlem zamanları, doğa yürüyüşleri için uygun olan aylar gibi aktiviteler için ilgili dernek ve kulüpler ile görüşülerek oluşturulmalıdır.

✓ Daha fazla ziyaretçiye alana çekmek için, araştırma alanının doğal ve kültürel potansiyelini anlatan broşürler hazırlanıp dağıtılmalı, medyada ve belgesellerde alana daha fazla yer verilmelidir.

✓ Rumkale ve yakın çevresinde kuş gözlemciliğinin sürdürülebilir bir ekoturizm çeşidi olabilmesi için Fırat Nehri Havzası'nda doğal dokuyu bozmayacak kuş gözlem evleri yapılmalıdır. Özellikle kuşların göç edeceği zamanlarda ve üreme aylarında teknelerde yüksek sesli müziğe izin verilmemelidir.

✓ Çizgili ishak kuşu, nesli tehlike altında olan ve tüm Avrupa'da korumaya alınmış bir baykuş türüdür. Üreme alanı ise Birecik ilçesinde bulunan Fırat kavağı doğal sit alanıdır. Bu baykuş türü için gerekli önlemler alınmalıdır.

✓ Kalede devam eden restorasyon çalışmaları sebebi ile kaleye çıkıp bu yapıları yakından görebilmek Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün özel iznine tabidir. Restorasyon çalışmaları tamamlandığında Yavuzeli ve Halfeti'den

hareket eden teknelerle kalenin doğusunda ve batısında bulunan iskeleler aracılığı ile kaleye çıkmak mümkün hale gelecektir. Bu nedenle söz konusu restorasyon çalışmaları bir an önce tamamlanarak, alana gelen ziyaretçilerin kaleyi de gezebilmelerine olanak sağlanmalıdır.

✓ Plan kararlarının üretilmesinde, alanda gerek araç ulaşımı, gerek otopark, gerekse tekne ile yapılan ulaşımaya yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi zorunludur.

✓ Arkeolojik alanlar için iyi bir planlanma, korunması gerekli olan bu alanlarda yaşanan sorunların en aza indirilmesi için önemlidir. Bu nedenle arkeologlar, mimarlar, peyzaj mimarları, şehir plancıları, inşaat mühendisleri, sosyologlar gibi farklı meslek disiplinlerinin bir arada çalışması gerekmektedir.

✓ Rumkale ve çevresinin zengin doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin koruma-kullanma dengesi içerisinde, ekoturizm açısından kullanımının bilinçli bir şekilde sürdürülebilmesi için tüm ilgi gruplarının bir araya gelerek bahsedilen önerilerin uygulanması konusunda ortak kararlar alınmalıdır. Planlı bir şekilde sürdürülebilir ekoturizmin gelişmesi, kaynak değerlerin korunması yanında yöre halkının gelir kazanmasına da yardımcı olacaktır.

✓ Bütüncül bir planlama yaklaşımı ile çalışma alanında sosyo-ekonomik refahın artması ve ayrıca doğal ve kültürel değerlerin korunarak kalıcı olmasına yardımcı olacak ve yerel halkın yönetimde etkin bir şekilde rol almasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Acar İnam, E., 2009. Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Yöre İmgesi:Antalya-Belek Turizm Merkezi Örneği. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 221s, İstanbul.
- Acara, M., 1999. Rumkale'deki Eserler. Durukan, A.(Ed.), Birecik Halfeti Suruç Bozova İlçeleri İle Rumkale'deki Taşınmaz Kültür Varlıkları İçinde (334-336). GAP Yayınları, 472s, Ankara.
- Ahunbay, Z., 1996. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 116s, İstanbul.
- Ahunbay, Z., 1999. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Akın, N., Sey, Y., Tapan, M., 2003. Sürdürülebilir Kalkınma Tarihi Kültürel Mirasın Korunması. Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Tematik Paneli Vizyon ve Öngörü Raporu.
- Akın, H. M., 2006. Türkiye'de Ekoturizmin Sürdürülebilir Gelişimi Kaçkar Dağları Milli Parkı Örneği. Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 159s, Hatay.
- Akkiprik, A., 2011. Hatay İli Samandağ İlçesi Ekoturizm Kullanımına Yönelik Peyzaj Potansiyelinin Saptanması. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 241s, Konya.
- Akpınar, E., Bulut, Y., 2010. Ülkemizde Alternatif Turizmin Bir Dalı Olan Ekoturizm Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları. III.Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, 20-22 Mayıs, Artvin, 1575-1594.
- Aliefendioğlu, Y., 2011. Türkiye'de Koruma Alanlarındaki Taşınmazların Kullanımı ve Koruma Statülerinin Taşınmaz Piyasaları ve Değerlerine Etkileri:Muğla İli Örneği. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 758s, Ankara.
- Altanlar, A., 2007. Akçakoca Alternatif Turizm Olanaklarının Araştırılması. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 167s, Bolu.
- Anonim, 2001. Zeugma a bridge from past to present. Republic of Turkey Prime Ministry Southeastern Anatolia Project Regional Development Administration, 169p, Ankara.
- Anonim, 2006. Gaziantep Nizip Rumkale Çevre Düzenlemesi ve Doğu Batı Girişi Rölöve Restitüsyon ve Restorasyon Uygulama Projesi Raporu. T.C. Gaziantep Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 98s, Gaziantep.

- Anonim, 2010. Halfeti Doğası. T.C. Şanlıurfa Valiliği, Halfeti Kaymakamlığı Su Sporlarına Dayalı Turistik Aktivitelerin Geliştirilmesi Projesi, 21s, Şanlıurfa.
- Anonim, 2013. Rumkale (Gaziantep) I.ve III.Derece Arkeolojik Sit Alanı 1/5000 ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma ve Değerlendirme (Sentez) Raporu. T.C. Gaziantep Valiliği, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı, 148s, Gaziantep.
- Anonim, 2015. Cittaslow List. Erişim Tarihi: 23.11.2015. https://www.cittaslow.org/download/DocumentiUfficiali/CITTASLOW_LIST_novembre_2015.pdf
- Arabatzis, G., Grigoroudis, E., 2010. Visitors Satisfaction Perceptions and Gap Analysis:The Case of Dadia-Lefkimi-Soufion National Park. Forest Policy and Economics, 12(3), 163-172.
- Aslan, M., 2002. Birecik Baraj Gölü Alanı Bitkileri Tehlike Sınıfları ve Korunması. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 182s, Adana.
- Atalay, İ., 1994. Türkiye Coğrafyası. Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- Atlas Dergisi, 2013. Şanlıurfa Sualtında Halfeti. Erişim Tarihi: 30.07.2015. <https://www.atlasdergisi.com/kesfet/doga-cografya/sanliurfa-sualtinda-halfeti.html>
- Babbie, E. R., 1990. Survey Research Methods. Wadsworth Publishing Company, 432p, California.
- Başgelen, N., 1999. Dünya Kültür Mirasında Gaziantep. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 203s, İstanbul.
- Bekiroğlu, M., 2008. Uçmakdere'nin (Tekirdağ) Doğal ve Kültürel Özelliklerinin Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 126s, Tekirdağ.
- Bentham, C. G., Moseley, M. J., 1982. Social Surveys. Haynes, R.(Ed.), Environmental Science Methods (348-371). Chapman and Hall, London.
- Birecikligil, S., Çiçek, E., 2011. Gaziantep İli Sınırları İçindeki Fırat ve Asi Havzası Akarsuları Balık Faunası. Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi, 4 (2), 29-34.
- Butler, R. W., 1999. Sustainable Tourism:A State of the art Review. Tourism Geographies, 1 (1), 7-25.

- Cansunar, G., 2011. Koruma Politikaları Bağlamında Tarihi Dokuların Yaşayan Kente Entegrasyonu. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 496s, İzmir.
- Çakır, G., 2011. İğneada ve Çevresinde Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Kırsal Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 166s, Tekirdağ.
- Çakırca, D., 2010. Su Politikaları Bağlamında Fırat-Dicle Havza'sında Kültürel Mirası Korumanın Koşulları. Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 352s, Edirne.
- Çevirgen, A., 2003. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Ekoturizm ve Edremit Yöresi İçin Bir Model Önerisi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 315s, İzmir.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2010. Gaziantep İl Çevre Durum Raporu. Erişim Tarihi:25.07.2015.<https://www.csb.gov.tr/db/gaziantep/webmenu/webmenu4769.pdf>
- Çıracı, H., Turgut, S., Kerimoğlu, E., 2008. Sürdürülebilir Turizm Gelişimi İçin Bir Yönetim Modeli Önerisi Frig Vadisi Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi, 7(2), 89-102.
- Demir, C., Çevirgen, A., 2006. Ekoturizm Yönetimi. Nobel Yayınevi, 227s, Ankara.
- Demir, S., 2011. İğneada'nın Ekoturizm Potansiyelinin Saptanması. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 194s, İstanbul.
- De Vaus, D. A., 1996. Surveys in Social Research. University College London Press, 379p, London.
- Dinçer Şen, S., 2010. Turizmin Çevresel Etkileri ve Bir Çözüm Olarak Ekoturizm. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 152s, Mersin.
- Doğutürk, G., 2010. Mimari ve Yaşam Kalitesi Bağlamında Yavaş Şehir Hareketi ve Seferihisar Örneği. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 77s, İstanbul.
- Durak, A., 2008. Turizmin Çevreye Etkileri Nevşehir İli Konaklama İşletmeleri Yöneticilerinin Çevre Duyarlılığı İle İlgili Bir Araştırma. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 89s, Kayseri.
- Düzgüneş, E., 2009. Altındere Vadisi Milli Parkı (Trabzon)'nda Koruma Değeri İle Turizm Potansiyelinin Saptanmasına Yönelik Bir Yöntem Yaklaşımı. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 194s, Trabzon.

- Erdoğan, N., 2005. Sürdürülebilirlik Açısından Türkiye'de Ekoturizm Gerçeği. Ekoloji Magazin Doğa Çevre ve Kültür Dergisi, 6, 36-41.
- Erdoğan, R., 2011. Nizip İlçesi'nin Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 367s, Erzurum.
- Eser, S., 2011. Sürdürülebilir Turizm ve Efes Örneği. Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 133s, Muğla.
- Eyüboğlu Erşen, A., 2009. Tarihi Kentlerin Korunmasında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Kararlarının Edirne Kenti Örneğinde Değerlendirilmesi. Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 307s, Edirne.
- Fennell, D. A., 1999. Ecotourism: An Introduction, 126p, Routledge, USA.
- Gardner, G., 1978. Social Surveys for Social Planners. Open University Press, 176p, Milton Keynes.
- Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015. Rumkale. Erişim Tarihi: 25.07.2015. <http://www.gaziantepturizm.gov.tr/TR,52351/rumkale.html>
- Giannecchini, J., 1993. Ecotourism: New partners, new relationships. Conservation Biology, 7, 429-432.
- Goodwin, H., 1996. In pursuit of Ecotourism. Biodiversity and Conservation, 5(3), 277-291.
- Göçkan, E., 2012. İzmir İli Yavaş Şehir Seferihisar Örneğinde Doğal ve Kültürel Yapı Üzerine Araştırmalar. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 125s, İzmir.
- Gül, A., Şahin, C., 2010. Ülkemizdeki Doğal Sit Alanlarının Mevcut Durumu Analizi (Bodrum Yarımadası Örneği). III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, 20-22 Mayıs, Artvin, 1564-1574.
- Green, P. E., Tull, D. S., 1978. Research for Market Decisions. 673p, Prentice Hall.
- Gülez, S., 2000. Doğa Koruma ve Milli Parklar Yayınlanmamış Ders Notları. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Bartın Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Bartın.
- Güngör, S., 2003. Beyşehir İlçesi ve Yakın Çevresi Turizm ve Rekreasyon Kullanımına Yönelik Peyzaj Potansiyelinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 328s, Ankara.
- Hasol, D., 2002. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 511s, İstanbul.

- Hoinville, G., Jowell, R., 1978. Survey Research Practice. Heinemann, 228p, London.
- Ingram, C. D., Durst, P. B., 1987. Nature Oriented Travel to Developing Countries. FPEI Working Paper No.28. Research Triangle Park, NC:Southeastern Center for Forest Economic Research.
- Inskeep, E., 1991. Tourism Planning:An Integrated and Sustainable Development Process. New York:Van Nostrand Reinhold.
- İnan, Ç., 2007. Yıldız (Istranca) Dağları ve Çevresindeki Floradan Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma ve Ekoturizm Amacıyla Yararlanma Olanakları. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 61s, Tekirdağ.
- Kaçmaz, G., 2010. İzmir-Selçuk Ayasuluk Kalesi ve Yakın Çevresinin Arkeolojik Özellikleri İle Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi. Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 113s, Bartın.
- Kan, H., 2009. Taraklı Yerleşimindeki Tarihi Dokunun Sürdürülebilirliği Bağlamında Kentsel Koruma ve Geliştirme Stratejileri. Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 174s, Bartın.
- Karaca, H., 2008. Side Antik Kentsel Yerleşiminin Kültürel Peyzaj Açısından Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 330s, Ankara.
- Karaküçük, S., 1999. Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme. Bağırhan Yayınevi, Üçüncü Basım, Ankara.
- Kejanlı, T., Akın, C. T., Yılmaz, A., 2007. Türkiye'de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6(19), 179-196.
- Keleş, R., 1980. Kent Bilim Terimleri Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları, 196s, Ankara.
- Kılıç Benzer, A. N., 2006. Bolu-Göynük ve Yakın Çevresi Doğal ve Kültürel Kaynaklarının Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 280s, Ankara.
- Kish, L., 1965. Survey Sampling. John Wiley&Sons, 643p, New York.
- Koç, N., Şahin, Ş., 1999. Kırsal Peyzaj Planlaması. Ankara Üniversitesi Basımevi, 275s, Ankara.
- Kuleli, E., 1998. Özgün İşlevini Sürdüremeyen Anıtların Yeniden Kullanım Sorunları. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 138s, İzmir.

- Leuthold, M., 2001. The Potentials of Ecotourism in Austria. Institute for Integrative Tourism and Leisure Research, On behalf of the Federal Ministry for Economy and Labor, 12p, Vienna.
- Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA), 2015. Gaziantep İli Jeoloji Haritası. Erişim Tarihi: 25.07.2015. <http://www.mta.gov.tr/v2.0/bolgeler/adana/bolgesel-jeoloji/jeoloji-gaziantep.pdf>
- May, T., 1997. Social Research:Issues Methods and Process. Open University Press, 227p, Buckingham.
- Mehta, H., 2007. Towards an Internationally Recognizeed Ecolodge Certification. In Black,R. ve A.Crabtree.(Eds.). Ecotourism Series, Number 5: Quality Assurance and Certification in Ecotourism, London:CABI Publishing, pp.415-434.
- Mumcu, E. ,2009. İtalya'da Sit Alanlarında Peyzaj Planlama Çalışmaları Üzerinde Bir Araştırma:Boretto Örneği. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 124s, Ankara.
- Nayir, O., 2009. Isparta Yöresi Korunan Doğal Alanlarında Ekoturizm Talep ve Eğilimlerinin Belirlenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 118s, Isparta.
- Nizip Kaymakamlığı, 2015. Rumkale. Erişim Tarihi: 17.07.2015. http://www.nizip.gov.tr/altgruplar_detay.asp?dersKategoriNo=6&dersGrupNo=33&dersGrupAdi=Rum Kale
- Olalı, H., Nazilli, S., Kırıcıoğlu, N., Sümer, M., 1983. Dış Tanıtım ve Turizm. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 432s, Ankara.
- Orhan, T., 2008. Uzundere İlçesi ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Sınıflandırılması. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 160s, Erzurum.
- Ömeroğlu, C., 2006. Antakya Kentinin Özgünlüğü ve Günümüz Koruma Sorunlarının Antakya Kentsel Sit Alanında İrdelenmesi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 197s, Ankara.
- Özbay, S., 2008. Doğa Koruma Alanlarında Planlama Çalışmaları ve Ayvalık Adaları Tabiat Parkı Yönetim Planı Önerisi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 147s, İstanbul.
- Özbek, M., 2005. Işığın Yükseldiği Yer GAP. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Proje Koordinasyon Merkezi, 504s, Ankara.

- Özgüner, H., 2001. Public and Professional Attitudes to Naturalistic Landscapes in Urban Areas. The University of Reading, Department of Horticulture and Landscape, Ph.D. Theses, 293p, Reading-England.
- Özkan, A.H., 2005. Ekolojik Mimarlık Çerçevesinde Alanya'daki Turizm Olgusunun İncelenmesi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 123s, İstanbul.
- Özkan, H. C., 2011. Bir Sürdürülebilir Kent Modeli:Yavaş Şehir Hareketi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 99s, İstanbul.
- Özmen, M. E., (Ed.), 2012. Belgelerle Gaziantep. T.C. Kalkınma Bakanlığı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 400s, İstanbul.
- Özsoy, Z. B., 2013. Koruma Amaçlı İmar Planlarının Yapım ve Uygulama Süreçlerinin Değerlendirilmesi Afyonkarahisar Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 175s, Isparta.
- Özuslu, E., Tel, A. Z. (Ed.), 2013. Gaziantep'in Biyolojik Çeşitliliği. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yayınları, 596s, Ankara.
- Parladır, M. Ö., 2013. Isparta İli'nde Yapılacak Alternatif Turizm Türlerinin ve Yerlerinin CBS Araçları İle Belirlenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 129s, Isparta.
- Pehlivan, T., 2010. Yavuzeli ve Araban Bölgesindeki (Gaziantep) Tarım Topraklarının Bazı Fiziksel ve Kimyasal Özelliklerinin Erozyon Açısından Değerlendirilmesi. Gaziantep Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 74s, Gaziantep.
- Polat, A. T., 2006. Karapınar İlçesi ve Yakın Çevresi Peyzaj Özelliklerinin Ekoturizm Kullanımları Yönünden Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 286s, Konya.
- Rahemtulla, Y. G., Wellstead, A. M., 2001. Ecotourism:Understanding The Competing Expert And Academic Definitions. Erişim Tarihi: 08.10.2015.http://nofc.cfs.nrcan.gc.ca/bookstore_pdfs/18729.pdf
- Resuloğlu, S., 2005. Koruma Olgusu ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının Yaklaşımları. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 198s, İzmir.
- Robson, C., 1993. Real World Research:A Resource for Social Scientists and Practitioner Researchers. Blackwell, 512p, Massachusetts.

- Rohde, C. L. E., Kendle, A. D., 1994. Human well-being, Natural Landscapes and Wildlife in Urban Areas. English Nature Science, 181p, Peterborough.
- Sayan, M. S., 1998. Antalya Kıyı Bandındaki Bazı Turizm Amaçlı Tesislerin Peyzaj Mimarlığı Yönünden İrdelenmesi Üzerinde Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 304s, Ankara.
- Selimoğlu, Ö., 2004. Türkiye ve Dünyada Ekoturizm Yaklaşımları. Erişim Tarihi: 07.10.2015.<http://www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-31.pdf>
- Stronza, A., Gordillo, J., 2008. Community Views of Ecotourism. Annals of Tourism Research, 35(2), 448-468.
- Süslü, M., 2011. K.K.T.C. Karpaz'ın Doğal ve Kültürel Değerlerinin Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 106s, Ankara.
- Şenkaya Fettahoğlu, B., 2010. Ayder (Rize) Termal ve Yayla Turizm Bölgesinin Termal Koruma ve Turizm Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 207s, Trabzon.
- Tan, A., 2013. Samsun Kenti ve Yakın Çevresinin Doğal ve Kültürel Peyzaj Özelliklerinin Turizm Potansiyeli Açısından İrdelenmesi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 181s, Ankara.
- Tandoğan, E., 2011. Kütahya-Çavdarhisar Aizanoi Arkeolojik Sit Alanının Peyzaj Mimarlığı ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 127s, Ankara.
- Taylor, J. G., Zube, E. H., Sell, J. L., 1987. Landscape Assessment and Perception Research Methods. Erişim Tarihi: 09.10.2015.http://www.ideal.forestry.ubc.ca/frst524/02_taylorzubesell.pdf
- Tekin, Ö., 2014. Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Konya'da Ekoturizm Rotaları. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 133s, Konya.
- Tetik, N., 2012. Turist Rehberlerinin Ekoturizm Alanındaki Yeterlilikleri:Doğu Karadeniz Örneği. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 419s, Balıkesir.
- Tolga, F., 2010. Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasında Turizm Odaklı Stratejik Plan Çalışmalarına Yön Verecek İlkeler:Bodrum Yarımadası. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 178s, İstanbul.
- Topay, M., 2003. Bartın Uluyayla Peyzaj Özelliklerinin Rekreasyon Turizm Kullanımları Açısından Değiştirilmesi Üzerinde Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 224s, Ankara.

- Türkeli, H., 2012. Fırat'ın Dili Olsa Zorunlu Göç ve Yeniden Yerleşim Sürecinde Mekan-Kültür Etkileşimi:Halfeti Örneği. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 115s, İstanbul.
- Varnacı Uzun, F., 2012. İhlara Vadisi Kültürel Peyzaj Alanında Sürdürülebilir Turizm. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 384s, Ankara.
- Yalçınalp, E., 2010. Uzungöl Özel Çevre Koruma Bölgesi'nin Biyotop Haritalaması ve Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 171s, Trabzon.
- Yaşar, G., 2002. Kahramanmaraş İlinde Ekoturizm Olanaklarının İncelenmesi ve Potansiyel Alanların Tespiti. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 134s, Kahramanmaraş.
- Yavuz, B., 2010. Tarihi ve Doğal Çevrelerde Koruma-Turizm İlişkisi Eyüp Örneği. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 187s, İstanbul.
- Yavuzeli Kaymakamlığı, 2015. Rumkale. Erişim Tarihi: 17.07.2015. <http://www.yavuzeli.gov.tr/kaymakamlık.php?id=27>
- Yazar, B., 2010. Turizmin Tarihsel Dokulara Etkileri:Antalya Örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 576s, İzmir.
- Yetim Erdiñç, L., 2008. Gökçeada ve Bozcaada'nın Doğal ve Kültürel Peyzaj Özelliklerinin Belirlenmesi Koruma ve Geliştirme Olanakları. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 293s, Ankara.
- Yıldırım, T., 2010. Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanında Adana Tepebağ Höyüğü ve Planlama Sürecinde Kentsel Arkeoloji Kentsel Dönüşüm Rehabilitasyon ile Arkeopark Kavramı. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 202s, Adana.
- Yücel, C., 2002. Turizmde Yükselen Değer Ekoturizm. Erişim Tarihi: 07.10.2015. http://www.tursab.org.tr/dosya/1023/02nieko_1023_1889046.pdf
- Yüksel, S., 1994. Koruma Geliştirme Amaçlı İmar Planlarının Yapım Yöntemine Eleştirisel Bakış ve Değerlendirme. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 131s, Trabzon.
- Ziffer, K., 1989. Ecotourism:the Uneasy Alliance. Washington, DC: Conservation International, Ernst and Young.

EKLER

EK A. Rumkale Arkeolojik Sit Alanı ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi başlıklı yüksek lisans tezi anket soruları

EK A. Anket Formu

"RUMKALE ARKEOLOJİK SİT ALANI VE YAKIN ÇEVRESİNİN EKOTURİZM POTANSİYELİNİN PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ TEZİ" BAŞLIKLIL YÜKSEK LİSANS TEZİ ANKET SORULARI

✓ Kişisel Bilgiler

1. Mesleğiniz:

- ☐ İşçi ☐ Serbest meslek sahibi ☐ Çiftçi ☐ Memur
☐ Emekli ☐ Ev hanımı ☐ Diğer

2. Cinsiyetiniz:

- ☐ Bay ☐ Bayan

3. Yaşınız:

- ☐ 19 ve altı ☐ 20-29 ☐ 30-39
☐ 40-49 ☐ 50-59 ☐ 60 ve üstü

4. Medeni Durumunuz:

- ☐ Evli ☐ Bekar

5. Eğitim Durumunuz:

- ☐ Okur-yazar değil ☐ İlkokul mezunu ☐ Ortaokul mezunu
☐ Lise mezunu ☐ Meslek Yüksekokulu mezunu ☐ Lisans mezunu
☐ Lisansüstü mezun

✓ Rumkale'yi Ziyaret ile ilgili Bilgiler

1. Rumkale'yi nereden duydunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Arkadaş
☐ Medya (Televizyon, radyo vb)
☐ Turizm danışma merkezi
☐ Tanıtım kitap, broşür, dergi vb
☐ Fuar, konferans, sempozyum vb
☐ Aile
☐ Diğer.....

2. Rumkale'ye daha önce geldiniz mi?

- ☐ Evet ☐ Hayır

(Eğer cevabınız Evet ise 3.Soruyu cevaplandırınız, Hayır ise diğer bölüme geçiniz.)

3. Rumkale'ye daha önce kaç defa geldiniz?

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3-4
☐ 4'ten fazla ☐ Belirli periyotlarla sürekli ziyaret ediyorum

✓ **Tercihler ve Nedenleri ile İlgili Bilgiler**

1. Rumkale ve yakın çevresini en çok hangi özelliğinden dolayı ziyaret ettiniz?

(Birden fazla işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Alanın doğal güzelliklere sahip olması
- ☐ Arkeolojik ve tarihi yapılara sahip olması
- ☐ Şehir merkezinin karmaşasından uzak olması
- ☐ Adından bahsedilen bir alan olması
- ☐ Yöresel mimari tarza ve geleneksel dokuya sahip olması
- ☐ Flora / faunaya sahip olması

2. Rumkale ve yakın çevresini ziyaretiniz sırasında hangi etkinliklerde bulunuyorsunuz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Tekne turu
- ☐ Doğa yürüyüşü
- ☐ Fotoğrafçılık
- ☐ Bitki inceleme
- ☐ Yaban hayatı izleme
- ☐ Yemek yemek
- ☐ Tarihi yerleri ve yapıları inceleme

3. Rumkale ve yakın çevresinde çevreye zarar veren ne tür davranışlarla karşılaştınız? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Çöplerin düzensiz atılması
- ☐ Bitki örtüsünün tahribi
- ☐ Gürültü kirliliği
- ☐ Yaban hayatına müdahale
- ☐ Aşırı ve yanlış balıkçılık
- ☐ Su kirliliği
- ☐ Kültürel çatışma, kültür farklılaşması
- ☐ Diğer (belirtiniz)

4. Rumkale'de turizm faaliyetlerinin gelişmesini engelleyen olumsuz faktörler sizce nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Konaklama tesislerinin olmayışı
- ☐ Ulaşımın güçlüğü
- ☐ Güvenliğin yetersizliği
- ☐ Rehberlik hizmetlerinin yetersiz olması
- ☐ Altyapı olanaklarının yetersizliği
- ☐ Hafta sonu ziyaretçi taşıma kapasitesinin yetersizliği
- ☐ Restoran, kafeterya, büfe gibi hizmet alanlarının yetersiz olması
- ☐ Yerel halkın turistlere bakış açısı
- ☐ Diğer (belirtiniz)

5. Rumkale'ye yoğun olarak gelen kişilerin alana herhangi bir zararlarının olabileceğini düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

✓ **Rumkale'de Ekoturizm Etkinlikleri**

1. **Ekoturizm kavramı size ne anlam ifade etmektedir?** (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)

☐ Çevre dostu turizmdir.	☐ Farklı kültürleri ve gelenekleri tanımaya olanak sağlayan bir turizmdir.
☐ Doğayı anlatan ve uygulamalı öğreten bir turizmdir.	☐ Pahalı ve moda olan bir seyahat sunan turizmdir.
☐ Doğa ile ilgili turlar ve aktiviteleri kapsayan turizmdir.	☐ Konforsuz, basit ve sade olanaklar sunan turizmdir.
☐ Stresten kaçış ve rahatlama sağlayan turizmdir.	☐ Sportif faaliyetlerin gerçekleştirilebildiği bir turizmdir.
☐ Çevreyi koruyan ve yerel halkın refahına katkı sağlayan turizmdir.	☐ Diğer...

2. **Size göre aşağıdakilerden hangisi/ hangileri ekoturizm etkinliği olarak kabul edilebilir?** (Birden fazla işaretleyebilirsiniz.)

Etkinlikler		Etkinlikler	
☐ Su altı dalışı	☐	☐ Dağa tırmanma	☐
☐ Kuş Gözleme	☐	☐ Kış Turizmi	☐
☐ Bisiklet gezisi	☐	☐ Tarım ve Çiftlik Turizmi	☐
☐ Bitki gözleme	☐	☐ Termal Turizm	☐
☐ Festivaller	☐	☐ Yat turları	☐
☐ Kano-rafting	☐	☐ Buharlı Lokomotif Turizmi	☐
☐ Doğa yürüyüşleri (Trekking)	☐	☐ Yaban hayvanı gözleme	☐
☐ Fotoğrafçılık	☐	☐ Karayolu Seyahat Turizmi	☐
☐ Jeep safari	☐	☐ Macera ve Spor Turizmi	☐
☐ Tarihi ve arkeolojik geziler	☐	☐ Sportif olta balıkçılığı	☐
☐ Yamaç paraşütü	☐	☐ Orienteering (Yön Bulma)	☐
☐ Avcılık	☐	☐ Balon Turizmi	☐
☐ Mağaracılık	☐	☐ Bungee Jumping	☐
☐ At gezisi	☐	☐ Kampçılık	☐

3. **Ekoturizm etkinliklerinin yöreye sağlayacağı katkıları önceliklerine göre sıralayınız? (1-6 arası numara veriniz.)**

- ☐ Ekonomik
☐ Sosyal ilişkileri geliştirmesi
☐ Kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi
☐ Turizm yan sektörlerinin geliştirilmesi
☐ Flora ve faunanın korunması ve geliştirilmesi
☐ Yörenin tanıtılması ve prestijinin artırılması

4.Size göre aşağıdakilerden hangisinin / hangilerinin Rumkale’de yapılma imkanı vardır? (Uygun-1,Kısmen Uygun-2,Uygun Değil-3)

Etkinlikler	1	2	3	Etkinlikler	1	2	3
Su altı dalışı				Dağ / kaya tırmanışı			
Kuş Gözleme				Kış Turizmi			
Bisiklet turizmi				İnanç Turizmi			
Bitki gözleme				Termal Turizm			
Festivaller				Yat turları			
Kano-rafting				Kamp / karavan turizmi			
Doğa yürüyüşleri(Trekking)				Yaban hayatı gözleme			
Fotoğrafçılık				Mağara Turizmi			
Jeep safari				Macera ve Spor Turizmi			
Tarihi ve arkeolojik alan gezileri				Sportif olta balıkçılığı			
Yamaç paraşütü				Orienteering(Yön Bulma)			
Avcılık				Atlı doğa yürüyüşü			
Sörf /yelken				Bungee Jumping			

5. Rumkale’de daha sonra yapılacak olan ekoturizm etkinliklerine katılmak istermisiniz?

0 Evet **0** Hayır

(Eğer cevabınız **Hayır** ise**6. Soruyu,Evet** ise **7. soruyu** cevaplandırınız.)

6. Rumkale’de daha sonra yapılacak olan ekoturizm etkinliklerine katılmak istememenizin sebebi nedir?

.....
.....

7. Rumkale ile ilgili gözlemlerinizi ve önerilerinizi var mı? Kısaca açıklayınız.

.....
.....

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Yasemin KASAR
Doğum Yeri ve Yılı : Gaziantep, 1988
Medeni Hali : Bekar
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : yaseminkasar31@gmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Gaziantep Lisesi, 2005
Ön lisans : SDÜ, Eğirdir Meslek Yüksekokulu, Peyzaj, 2008
Lisans : MKÜ, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı, 2012

Mesleki Deneyim

Gören Mimarlık 2012-..... (devam ediyor)

Yayınlar

Ulusal toplantıda poster, sözlü sunum ve gösterimler;

- 1- Kuş Şahin, C., Kasar, Y.,2015. Ekoturizm ve Korunan Alanlar. II.Ulusal Botanik/Bitki Bilimi Kongresi. 25-28 Ağustos 2015, Afyonkarahisar.